

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΗΠΕΙΡΟΥ

Στρατηγική για την
Ολοκληρωμένη Χωρική Επένδυση

Πολιτιστική Διαδρομή
στα Αρχαία Θέατρα της Ηπείρου

ΑΡΧΑΙΑ
ΘΕΑΤΡΑ
ΗΠΕΙΡΟΥ

Ιωάννινα, Ιανουάριος 2017

Περιεχόμενα

Επιτελική Σύνοψη.....	1
Εισαγωγή	5
Πολιτισμός.....	7
Ο πολιτισμός της Ηπείρου από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα.....	7
Έννοια της πολιτισμικής κληρονομιάς	12
Έννοια της διαχείρισης της πολιτισμικής κληρονομιάς	13
Σύγχρονες τάσεις διαχείρισης- Βιώσιμη ανάπτυξη	14
Ο ρόλος των ιδιωτών στη διαχείριση της πολιτισμικής κληρονομιάς.....	15
Ο ρόλος του κράτους στη διαχείριση της πολιτισμικής κληρονομιάς.....	17
Η οικονομική αξία της Πολιτιστικής Κληρονομιάς.....	19
Πολιτιστικές διαδρομές: το παράδειγμα του Συμβουλίου της Ευρώπης.....	21
Παρουσίαση της περιοχής παρέμβασης.....	23
Κυριότερα προβλήματα και προκλήσεις της περιοχής.....	35
Χάρτες της περιοχής.....	37
Στόχοι της στρατηγικής	38
Παρουσίαση του στρατηγικού στόχου	38
Σύνοψη υφιστάμενων στρατηγικών και πολιτικών που σχετίζονται με την περιοχή παρέμβασης (τοπικές, περιφερειακές και εθνικές) και συμβατότητα με το ΠΕΠ.	40
Σχέδιο Δράσης	52
Ειδικοί Στόχοι και αναμενόμενα αποτελέσματα	52
Προτεινόμενες ενδεικτικές δράσεις.....	54
Χρονοπρογραμματισμός	75
Σχέδιο χρηματοδότησης.....	80
Σύνδεση με επενδυτικές προτεραιότητες του Επιχειρησιακού Προγράμματος 2014-2020 και πόροι που απαιτούνται.....	80
Πηγές χρηματοδότησης (συμπεριλαμβανομένων άλλων εκτός ΕΤΠΑ και ΕΚΤ)	81
Υλοποίηση και παρακολούθηση	82
Δυνητικοί Δικαιούχοι των προτεινόμενων δράσεων.....	82
Παρουσίαση των δεικτών που θα χρησιμοποιούνται για την παρακολούθηση της προόδου των έργων και της στρατηγικής.....	82
Ανάλυση κινδύνου	86
Περιγραφή του είδους των κινδύνων	88
Κατηγοριοποίηση σε χαμηλού, μεσαίου ή υψηλού κινδύνου	88

Καθορισμός βημάτων που θα μπορούσαν να ακολουθηθούν για τον περιορισμό των πιθανοτήτων και των επιπτώσεων	89
Σύστημα διακυβέρνησης.....	91
Πληροφορίες σχετικά με το σύστημα διακυβέρνησης.....	91
Ρόλος και αρμοδιότητες των εμπλεκόμενων φορέων.....	96
Διαδικασίες διαβούλευσης	98
Παράρτημα 1 - Σύντομη λίστα μνημείων, αρχαιολογικών χώρων και μουσείων των Π.Ε. Ηπείρου	100
Παράρτημα 2 – Βιβλιογραφία.....	104
Παράρτημα 3 – Χρονοδιάγραμμα.....	106
Παράρτημα 4.....	109

Επιτελική Σύνοψη

Στο πλαίσιο της Πολιτικής Συνοχής και με οδηγό τον κεντρικό αναπτυξιακό στόχο που ορίζεται ως η αναγέννηση του παραγωγικού προτύπου της ελληνικής οικονομίας, με αιχμή τη δημιουργία θέσεων εργασίας, η Χωρική ανάπτυξη καλείται την νέα προγραμματική περίοδο να συμπληρώσει την εφαρμογή των προγραμμάτων περιφερειακής ανάπτυξης και να μεγιστοποιήσει τα οφέλη από την άσκηση των τομεακών πολιτικών.

Το εργαλείο της Ολοκληρωμένης Χωρικής Επένδυσης (ΟΧΕ) πρόκειται να χρησιμοποιηθεί με στόχο την αξιοποίηση των αποτελεσμάτων της περιφερειακής RIS3 στοχεύοντας στη δημιουργία «πιλοτικής πολιτιστικής διαδρομής για τα αρχαία θέατρα της Ηπείρου». Η επιλογή παρουσιάζει ενδιαφέρον γιατί συνδέεται με έναν από τους πλέον υποσχόμενους τομείς της Ηπειρώτικης οικονομίας, τον τουρισμό, που μπορεί να δώσει ώθηση στην αναπτυξιακή διαδικασία, ανακόπτοντας την οικονομική υστέρηση που έγινε πιο έντονη λόγω της κρίσης και να αντιμετωπίσει τα κυριότερα προβλήματα της περιοχής: ανεργία, μείωση εισοδημάτων, συρρίκνωση των επιχειρήσεων, μειωμένη σύνδεση του αγροδιατροφικού τομέα με το τουριστικό κύκλωμα, ελλιπής σύνδεση του παράκτιου τουρισμού με εναλλακτικές μορφές τουρισμού και την ενδοχώρα, μικρή τουριστική περίοδος, εξασφάλιση προσβασιμότητας -επισκεψιμότητας- οργάνωσης των αρχαιολογικών χώρων και μνημείων και υποστήριξή τους με κατάλληλα έργα υποδομών.

Η εφαρμογή της ιδέας δημιουργεί ένα πολύ ελκυστικό «περίβλημα» για την οργάνωση συγκροτημένης «βιωματικής» εξερεύνησης στους βασικότερους αρχαιολογικούς χώρους της Ηπείρου και την δημιουργία μίας ολοκληρωμένης πολιτιστικής διαδρομής και ενός εξειδικευμένου και επώνυμου προϊόντος πολιτιστικού τουρισμού, στους αρχαίους χώρους θέασης και ακρόασης της Ηπείρου:

- Δωδώνη (Π.Ε. Ιωαννίνων)
- Νικόπολη (Π.Ε. Πρέβεζας)
- Κασσώπη (Π.Ε. Πρέβεζας)
- Αμβρακία (Π.Ε. Άρτας)
- Γίτανα (Π.Ε. Θεσπρωτίας)

Στρατηγικός Στόχος της Ολοκληρωμένης Χωρικής Επένδυσης «Πολιτιστική Διαδρομή στα Αρχαία Θέατρα της Ηπείρου» είναι η έξυπνη και βιώσιμη ανάπτυξη για όλους μέσω της δημιουργίας ενός εξειδικευμένου και επώνυμου προϊόντος πολιτιστικού τουρισμού και η οργάνωση συγκροτημένης «βιωματικής» εξερεύνησης στους βασικότερους αρχαιολογικούς χώρους της Ηπείρου μέσα από ένα συνολικό πλέγμα δράσεων (βελτίωση υποδομών, παρεμβάσεις προσβασιμότητας, και, κυρίως,

ολοκλήρωσης της αλυσίδας αξίας του τομέα τουρισμός – πολιτισμός – αγροδιατροφή).

Ο Στρατηγικός Στόχος της Ολοκληρωμένης Χωρικής Επένδυσης «Πολιτιστική Διαδρομή στα Αρχαία Θέατρα της Ηπείρου» εξυπηρετείται μέσω της υλοποίησης 28 δράσεων, συνολικού προϋπολογισμού 38.087.500 € καθ'όλη τη διάρκεια της Προγραμματικής Περιόδου, που μπορούν να ομαδοποιηθούν σε 6 τομείς:

1. Ψηφιακές Υπηρεσίες
2. Υποδομές
3. Μνημεία
4. Ενίσχυση Επιχειρήσεων
5. Προσωπικό
6. Δημοσιότητα/marketing

Επιπρόσθετα δύναται να καλυφθεί από την Τεχνική Βοήθεια του Επιχειρησιακού Προγράμματος, η υποστήριξη του Φορέα Στρατηγικής με τεχνικό σύμβουλο για την παρακολούθηση του σχεδίου.

Αναμενόμενα αποτελέσματα της Στρατηγικής για την «Πολιτιστική Διαδρομή στα Αρχαία Θέατρα της Ηπείρου» είναι:

- Δημιουργηθεί ένα εξειδικευμένο και επώνυμο προϊόν πολιτιστικού τουρισμού.
- Οργανωθεί μία συγκροτημένη «βιωματική» εξερεύνηση στους βασικότερους αρχαιολογικούς χώρους της Ηπείρου.
- Αποκατασταθούν και αναδειχθούν οι αρχαιολογικοί χώροι σε Δωδώνη, Νικόπολη, Κασσώπη, Αμβρακία και Γίτανα.
- Αυξηθεί ο αριθμός των επισκεπτών στους αρχαιολογικούς χώρους της ΟΧΕ.
- Δημιουργηθεί τοπικό σύμφωνο ποιότητας «Αρχαία Θέατρα Ηπείρου» μεταξύ επιχειρήσεων του τουριστικού και του αγροδιατροφικού τομέα και να ενισχυθεί η ανταγωνιστικότητα των συμμετεχόντων επιχειρήσεων.
- Ενισχυθεί η απασχολησιμότητα.
- Ενισχυθούν οι δεξιότητες και τα προσόντα του εργατικού δυναμικού.
- Αξιοποιηθούν οι ΤΠΕ.

Οργανικό κομμάτι της Στρατηγικής για την «Πολιτιστική Διαδρομή των Αρχαίων Θεάτρων της Ηπείρου» είναι η βιωσιμότητα της Πολιτιστικής Διαδρομής – η δημιουργία ενός αυτοτελούς τουριστικού προϊόντος με διασύνδεση τόσο με τις τοπικές επιχειρήσεις (αγροδιατροφικές, μεταποιητικές και τουριστικές) όσο και με το συνολικό τουριστικό προϊόν της περιοχής. Η διαχείριση, οργάνωση και διακυβέρνηση της Πολιτιστικής Διαδρομής - μετά την ολοκλήρωση της υλοποίησης της ΟΧΕ - μπορεί να γίνει από έναν **Οργανισμό Διαχείρισης Προορισμού** (Destination Management Organization - DMO).

Φορέας Στρατηγικής της ΟΧΕ «Πολιτιστική Διαδρομή στα Αρχαία Θέατρα της Ηπείρου» θα είναι η **Περιφέρεια Ηπείρου**.

Under the Cohesion Policy and with guide the main development objective defined as the regeneration of the production model of the Greek economy, spearheaded by the creation of jobs, territorial development is called during the new programming period to complete the implementation of regional development programs and to maximize benefits from the exercise of sectoral policies.

The tool of Integrated Territorial Investment (ITI) is to be used in order to exploit the regional RIS3 results in order to create a "pilot cultural route for the ancient theaters of Epirus". The choice is interesting because it is connected with one of the most promising areas of Epirus' economy, tourism, which can boost the development process, disrupting the economic lag that has become more pronounced due to the crisis and address the main problems of the region: unemployment, reduced incomes, shrinking business, decreased binding of the agri-food sector with the tourist circuit, poor connection of coastal tourism with alternative tourism forms and the hinterland, short tourist season, ensuring accessibility –visiting potential - organization of archaeological sites and monuments and their support with appropriate infrastructures.

The implementation of the concept create a very attractive "shell" for organizing structured "experiential" exploration of the most fundamental archaeological sites of Epirus and the creation of an integrated cultural route and a dedicated and branded cultural tourism product, in ancient viewing and listening areas of Epirus:

- Dodona (Regional Unit of Ioannina)
- Nicopolis (Regional Unit of Preveza)
- Kassopi (Regional Unit of Preveza)
- Amvrakia (Regional Unit of Arta)
- Gitana (Regional Unit of Thesprotia)

Strategic Objective of the Integrated Territorial Investment "Cultural Route in Ancient Theatres of Epirus" is the smart and sustainable development for all through the establishment of a specialized and branded cultural tourism product and organizing structured "experiential "exploring of the most fundamental archaeological sites of Epirus through a comprehensive package of actions (improving infrastructure, accessibility measures, and in particular the completion of the sector value chain tourism - culture - food and agriculture).

The Strategic Objective of the Integrated Territorial Investment "Cultural Route in the Ancient Theatres of Epirus" is served by implementing 28 actions, with a total budget 38.087.500€ throughout the programming period, which can be grouped into seven areas:

1. Digital Services
2. Infrastructure
3. Monuments
4. Business Support

5. Staff

6. Publicity/marketing

Additionally, for the management of the Strategy, the Strategic Body can be supported by a technical consultant under the Technical Assistance of the Operational Programme.

Expected results of the strategy for the "Cultural Route in Ancient Theatres of Epirus" are:

- Creation of a skilled and branded cultural tourism product.
- Organization of a structured "experiential" exploring the most fundamental archaeological sites of Epirus.
- Restoration and highlighting of the archaeological sites at Dodona, Nicopolis, Kassiopi, Ambrakia and Gitana.
- Increase in the number of visitors to the archaeological sites of the ITI.
- Establishment of a local quality pact "Ancient Theatres of Epirus" between the tourism and agri-food businesses and to enhance the competitiveness of enterprises participating.
- Enhancing employability.
- Strengthening the skills and qualifications of the workforce.
- Use of ICT.

Organic part of the Strategy for the "Cultural Route of the Ancient Theatre of Epirus" is the viability of the Cultural Route - the creation of a physical tourism product to interface with both local businesses (agro-food, manufacturing and tourism) and the total tourism product region. The management, organization and governance of the Cultural Route - after the completion of the implementation of the ITI - can be done by a Destination Management Organization (Destination Management Organization - DMO).

The Strategic Body for the ITI "Cultural Route in Ancient Theatres of Epirus" will be the Region of Epirus.

Εισαγωγή

Στο πλαίσιο της Πολιτικής Συνοχής και με οδηγό τον κεντρικό αναπτυξιακό στόχο που ορίζεται ως η αναγέννηση του παραγωγικού προτύπου της ελληνικής οικονομίας, με αιχμή τη δημιουργία θέσεων εργασίας, η Χωρική ανάπτυξη καλείται την νέα προγραμματική περίοδο να συμπληρώσει την εφαρμογή των προγραμμάτων περιφερειακής ανάπτυξης και να μεγιστοποιήσει τα οφέλη από την άσκηση των τομεακών πολιτικών.

Η Ολοκληρωμένη Χωρική Επένδυση¹ (ΟΧΕ) είναι ένα εργαλείο υλοποίησης εδαφικών στρατηγικών με ολοκληρωμένο τρόπο. Επιτρέπει στα Κράτη Μέλη να υλοποιήσουν Επιχειρησιακά προγράμματα με οριζόντιο τρόπο και να αντλήσουν χρηματοδότηση από διάφορους άξονες προτεραιοτήτων ενός ή περισσότερων Επιχειρησιακών Προγραμμάτων, προκειμένου να διασφαλιστεί η υλοποίηση μιας ολοκληρωμένης στρατηγικής για συγκεκριμένη περιοχή.

Ως τέτοια, η ύπαρξη της ΟΧΕ θα παρέχει και ευελιξία στα Κράτη Μέλη αναφορικά με τη σχεδίαση Επιχειρησιακών προγραμμάτων, αλλά και τη δυνατότητα αποτελεσματικής υλοποίησης ολοκληρωμένων δράσεων, μέσω απλοποιημένης χρηματοδότησης. Η ΟΧΕ μπορεί να αξιοποιηθεί αποδοτικά μόνο εάν η συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή διαθέτει ολοκληρωμένη, διατομεακή εδαφική στρατηγική.

Τα βασικά στοιχεία μιας ΟΧΕ είναι:

- καθορισμένη περιοχή και ολοκληρωμένη εδαφική στρατηγική ανάπτυξης,
- δέσμη δράσεων προς υλοποίηση
- ρυθμίσεις διακυβέρνησης για τη διαχείριση της

Η Ολοκληρωμένη Χωρική Επένδυση «Πολιτιστική Διαδρομή στα Αρχαία Θέατρα της Ηπείρου» είναι το πρώτο πιλοτικό πρόγραμμα που αφορά μία ολοκληρωμένη πολιτιστική διαδρομή και ένα εξειδικευμένο και επώνυμο προϊόν πολιτιστικού τουρισμού, το οποίο διαμορφώνεται με συνεκτικό στοιχείο τους αρχαίους χώρους θέασης και ακρόασης της Ηπείρου:

- Δωδώνη (Π.Ε. Ιωαννίνων)
- Νικόπολη (Π.Ε. Πρέβεζας)
- Κασσώπη (Π.Ε. Πρέβεζας)
- Αμβρακία (Π.Ε. Άρτας)
- Γίτανα (Π.Ε. Θεσπρωτίας)

¹Πολιτική Συνοχής 2014-2020, Ολοκληρωμένη Χωρική Επένδυση
http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/2014/iti_el.pdf

Το εργαλείο της Ολοκληρωμένης Χωρικής Επένδυσης (ΟΧΕ) πρόκειται να χρησιμοποιηθεί με στόχο την αξιοποίηση των αποτελεσμάτων της περιφερειακής RIS3 στοχεύοντας στη δημιουργία «πilotικής πολιτιστικής διαδρομής για τα αρχαία θέατρα της Ηπείρου». Η επιλογή παρουσιάζει ενδιαφέρον γιατί συνδέεται με έναν από τους πλέον υποσχόμενους τομείς της Ηπειρώτικης οικονομίας, τον τουρισμό, που μπορεί να δώσει ώθηση στην αναπτυξιακή διαδικασία, ανακόπτοντας την οικονομική υστέρηση που έγινε πιο έντονη λόγω της κρίσης. Η εφαρμογή της ιδέας αυτής δημιουργεί ένα πολύ ελκυστικό «περίβλημα» για την οργάνωση συγκροτημένης «βιωματικής» εξερεύνησης στους βασικότερους αρχαιολογικούς χώρους της Ηπείρου.

Η συγκεκριμένη ΟΧΕ θα περιλαμβάνει δράσεις ενίσχυσης των υποδομών για την ανάδειξη της πολιτιστικής διαδρομής στα αρχαία θέατρα σε πρώτη φάση, ενώ μελλοντικά υπάρχει η δυνατότητα ανάπτυξης επάλληλων και εμπλεκόμενων θεματικών τουριστικών διαδρομών, στους σπάνιους οικότοπους, τα πέτρινα γεφύρια και τις ιαματικές πηγές που συνδιαμορφώνουν ένα συμπληρωματικό τουριστικό προϊόν, με στόχο να αποτελέσει κινητήρια δύναμη για την τόνωση της τουριστικής δραστηριότητας στην Περιφέρεια. Παράλληλα θα αναπτυχθούν δράσεις οργάνωσης/συνεργασίας των εμπλεκόμενων επιχειρήσεων στον τουριστικό κλάδο, προβολής με χρήση ΤΠΕ και ανάδειξης των τοπικά παραγόμενων προϊόντων. Οι δράσεις αυτές ανταποκρίνονται στην κύρια πρόκληση της προώθησης της ανταγωνιστικότητας, της καινοτομίας και της επιχειρηματικότητας, που ορίζεται στο ΣΕΣ 2014 – 2020 με τελικό στόχο την επίτευξη απασχόλησης, κοινωνικής συνοχής και διατήρησης των πόρων.

Ως περιοχή παρέμβασης, στην οποία θα αναπτυχθεί ως αιχμή των παρεμβάσεων η ως άνω θεματική τουριστική διαδρομή και οι συμπληρωματικές θεματικές τουριστικές διαδρομές, προσδιορίζεται η υποπεριφερειακή περιοχή της Ηπείρου, που εμφανίζει δυναμική ανάπτυξης θεματικών μορφών τουρισμού. Λαμβάνοντας υπ' όψη την πρόταση αναθεώρησης του Περιφερειακού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (ΠΠΧΣΑΑ) Ηπείρου, η περιοχή αυτή περιλαμβάνει τις ζώνες που ορίζονται ως παράκτιοι τουριστικοί πόλοι καθώς και μέρος των ζωνών που προσδιορίζονται ως ζώνες για οικοτουρισμό και φυσιολατρικό τουρισμό. Η περιοχή αυτή περιβάλλει τις σημαντικές αρχαίες πόλεις και περιοχές, που άκμασαν και άφησαν τα σημάδια τους στον Ηπειρωτικό χώρο (Νικόπολη, Κασσώπη, Αχέροντας, Γίτανα, Δωδώνη, Αμβρακία κ.α.) οι οποίες «συμπλέκονται» με σπάνιους οικότοπους όπως ο Αμβρακικός, η κοιλάδα του Αχέροντα, η Σαγιάδα, και η περιοχή της Κόνιτσας.

Φορείς υλοποίησης των παρεμβάσεων πλην της Περιφέρειας αναμένεται να είναι αρμόδιες Υπηρεσίες του Υπουργείου Πολιτισμού, συλλογικοί παραγωγικοί φορείς, εκπαιδευτικοί/ ερευνητικοί φορείς κλπ.

Ο πολιτισμός της Ηπείρου από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα

Αν με τον όρο «πολιτισμός», εννοούμε την επεξεργασία φυσικών υλικών προκειμένου να εξυπηρετηθούν συγκεκριμένες ανάγκες (λ.χ., τροφή, ένδυση, κατοικία κλπ.), τότε ασφαλώς η πολιτιστική ιστορία της Ηπείρου θα ξεκινούσε από τη μέση παλαιολιθική εποχή, μια που τα λίθινα εργαλεία του Κοκκινόπηλου χρονολογούνται γύρω στο 38.000 π.Χ.. Πάντως, αν παραμείνουμε στην ετυμολογία της λέξης, ο πολιτισμός συνδέεται με την πόλι, δηλαδή την κοινότητα που δημιουργείται για την επιδίωξη κάποιου αγαθού. Ακόμη κι έτσι, τέτοιου είδους κοινότητες απαντούν στην Ήπειρο κατά την πρωτοελλαδική περίοδο (2800-2100 π.Χ.), οπότε εμφανίζονται νεκροταφεία τύμβων, ενώ στη μεσοελλαδική περίοδο (2100-1600 π.Χ.) φαίνεται ότι διαμορφώνονται οι θεσμοί των Ελλήνων, οι διάλεκτοι και τα έθιμά τους. Οπωσδήποτε, η ημινομαδική ζωή των ηπειρωτικών φύλων δεν επέτρεψε την ανάπτυξη του πολιτισμού με τους ρυθμούς της λοιπής Ελλάδας. Για αρκετές δεκαετίες, η πολιτιστική δραστηριότητα σχετίζεται με τις αποικίες των Μυκηναίων, των Ηλείων και των Κορινθίων, όπως άλλωστε αποκαλύπτουν τα αγγεία που βρέθηκαν σε διάφορες περιοχές της Ηπείρου.

Γύρω στα μέσα του 4^{ου} αιώνα π.Χ., οι πηγές αναφέρουν ότι οι Χάονες, οι Θεσπρωτοί, οι Κασσωπαίοι και οι Μολοσσοί ήταν οργανωμένοι «κατά κώμας». Ωστόσο, εκτός από τις αποικίες νότιων Ελλήνων, όπως η Αμβρακία, το Βουχέτιονκά., τα αρχαιολογικά δεδομένα μαρτυρούν την ανάπτυξη μεγάλων οχυρών περιβόλων κατά το πρώτο μισό του 4^{ου} αι. στο Κλόσι, όπως και στην Κασσώπη, την Ελέα και την Καστρίτσα. Η κίνηση αυτή εντείνεται στα τέλη του 4^{ου} και τις αρχές του 3^{ου} αι. π.Χ.

Η Κασσώπη αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα πόλεως του 4^{ου} αι. στην οποία εφαρμόστηκε πολεοδομικό σύστημα βασισμένο σε πλέγμα δρόμων που σχηματίζουν ορθογώνιες οικοδομικές νησίδες. Η σημαντική πόλη της Γιτάνης, έδρα του Κοινού των Θεσπρωτών από τα μέσα του 4^{ου} αι. π.Χ. ιδρύθηκε στην πλαγιά λόφου που δεσπόζει στη συμβολή του Θυάμιδος με τον Καλπακιώτικο ποταμό. Οργανώθηκε βάσει πολεοδομικού σχεδίου, με πλέγμα δρόμων που δημιουργούν ορθογώνιες οικοδομικές νησίδες και περιλαμβάνει χώρο κατοικίας και αγορά στο νοτιοδυτικό άκρο της τειχισμένης περιοχής επάνω από το χώρο του θεάτρου, το οποίο βρίσκεται εντός των τειχών.

Λόγω της γεωγραφικής της θέσης και των καλών της σχέσεων με τις κορινθιακές αποικίες, η Αμβρακία παρουσίασε ενδιαφέρουσα ανάπτυξη όσον αφορά την καλλιτεχνική παραγωγή. Η ίδια η πόλη είναι αρκετά μεγάλη, με ευθύγραμμη ρυμοτομία, αποχετευτικό σύστημα και περιβάλλεται από τείχος. Η μεταφορά της πρωτεύουσας των Μολοσσών από την Πασσαρώνα στην Αμβρακία στις αρχές του 3^{ου} αι. π.Χ., προσδίδει στην πόλη μεγαλύτερη λαμπρότητα. Ιδρύονται δύο θέατρα,

ένα στο κέντρο της πόλης και ένα μεγαλύτερο κοντά στο ναό του Απόλλωνος, ενώ τα δημόσια και ιδιωτικά κτήρια κοσμούνται με εξαιρετικά γλυπτά, ζωγραφικούς πίνακες και αγγεία εγχώριας κατασκευής.

Η περίοδος ακμής της πολιτιστικής ανάπτυξης της Ηπείρου συμπίπτει ασφαλώς με την ακμή του βασιλείου των Μολοσσών. Την εποχή εκείνη αρκετοί από τους παλαιότερους οχυρωμένους οικισμούς εξελίσσονται σε πόλεις, οργανωμένες μάλιστα κατά το πρότυπο των πόλεων της λοιπής Ελλάδας. Παράλληλα τα οχυρωματικά έργα ενισχύονται ενώ χτίζονται πολυτελείς ιδιωτικές οικίες και δημόσια κτήρια.

Η επέκταση και η ανάπτυξη ορισμένων πόλεων συνδέεται με θρησκευτικούς λόγους · η Πασσαρώνα, λ.χ. ήταν το κέντρο της λατρείας του Αρείου Διός, στο ναό του οποίου ορκιζόταν ο βασιλεύς των Μολοσσών. Η πιο χαρακτηριστική περίπτωση πόλης που αναπτύχθηκε λόγω του ότι υπήρξε λατρευτικό κέντρο είναι η Δωδώνη, η έδρα του αρχαιότερου ελληνικού μαντείου, η ιερή πόλη του Διός, που σύμφωνα με τον Απολλόδωρο, ονομάστηκε *Δωδωναίος* επειδή έδινε στους ανθρώπους τα αγαθά, και *Πελασγικός*, επειδή βρισκόταν κοντά στη γη. Μολονότι η Δωδώνη είναι λατρευτικό κέντρο από τη μεσοελλαδική περίοδο και το ιερό της προσλαμβάνει πανελλήνιο χαρακτήρα από την αρχαϊκή εποχή, η ανάπτυξή της συμπίπτει με την περίοδο της ακμής των Μολοσσών. Μπορεί η Δωδώνη να προσέλαβε σχετικώς αργά τα εξωτερικά δομικά και μορφικά χαρακτηριστικά του πανελλήνιου ιερού, αλλά υπήρξε πρωτοποριακή σε τρία τουλάχιστον σημεία: στη χρήση των στοών, στην κατασκευή θεάτρου και στην ύπαρξη βουλευτηρίου.

Η λαμπρή περίοδος όμως ξεκινά περί τα τέλη του 4^{ου} και τις αρχές του 3^{ου} αι. π.Χ. ενδεχομένως μέσα στο πλαίσιο της πολιτικής του πανελληνισμού που ακολουθεί ο Μ. Αλέξανδρος, η οποία επέβαλε να τονιστεί ο πανελλήνιος χαρακτήρας ορισμένων ιερών (Δελφοί, Δήλος, Ολυμπία, Δωδώνη) και άρα τα ιερά αυτά να προσλάβουν επιβλητικότερη όψη. Οι οικοδομικές επεκτάσεις και οι αρχιτεκτονικοί εξωραϊσμοί θα συνεχίσουν επί βασιλείας του Πύρρου, ο οποίος θα κατασκευάσει θέατρο, όπου γνωρίζουμε ότι διδάχτηκαν οι τραγωδίες Αρχέλαος του Ευρυπίδη και Αχιλλεύς του Χαιρέμωνος, ενώ θα οικοδομηθεί ένας νέος ναός αφιερωμένος στον Ηρακλή, απώτατο πρόγονο των Ηπειρωτών. Επίσης, στη Δωδώνη τελούνται γυμνικοί αγώνες, τα Νάια προς τιμήν του Διός, η ίδρυση των οποίων αποδίδεται στον Πύρρο. Ανάλογη εξέλιξη παρατηρείται σ' ένα ακόμη ιερό, το Νεκυιομαντείο της Εφύρας, πρωτεύουσας των Θεσπρωτών.

Με τη ρωμαϊκή κατάκτηση, ο πολιτιστικός βίος της Ηπείρου θα περάσει σε νέα φάση. Η εγκατάσταση Ρωμαίων αποίκων θα οδηγήσει στην ανάπτυξη ορισμένων πόλεων και στην ίδρυση νέων όπως η Νικόπολη, η Φωτική και η Αδριανούπολη. Σε πολλές περιπτώσεις, αναγνωρίζει κανείς την προσαρμογή των υπάρχοντων στοιχείων στα ρωμαϊκά πολιτισμικά δεδομένα. Έτσι, το θέατρο της Δωδώνης ανακατασκευάζεται κατά τρόπον ώστε να μετατραπεί σε αρένα για την τέλεση

θηριομαχιών, ενώ ο Αύγουστος ιδρύει τα Άκτια, γυμνικούς αγώνες σε ανάμνηση της νίκης του εναντίον του Μάρκου Αντωνίου.

Η Νικόπολη είναι η πρώτη πόλη που ιδρύθηκε από τους Ρωμαίους και σύντομα γνώρισε εξαιρετική ανάπτυξη, μια που η μεγαλοπρέπειά της θα έπρεπε να αντανακλά τη λαμπρότητα του ένδοξου ιδρυτή της. Έτσι γέμισε πολυτελή κτήρια, αγάλματα θεών καθώς και βωμούς αφιερωμένους στον Οκταβιανό, ο οποίος ταυτίστηκε με τον Δωδωναίο Δία. Το στάδιο και το θέατρο κατασκευάστηκαν για τις ανάγκες των Ακτίων.

Η δημιουργία των πόλεων και των πολιτικών θεσμών στα πλαίσια του έθνους των Ηπειρωτών είναι σχετικά καλά γνωστή από την αρχαιολογική, επιγραφική και ευρύτερη ιστορική έρευνα. Η πόλις ως πολιτικό, οικονομικό και θρησκευτικό κέντρο μιας ευρύτερης περιοχής εμφανίζεται στον ηπειρωτικό χώρο από τον 4ο αιώνα π.Χ. με εξαίρεση την Αμβρακία, αποικία των Κορινθίων, που ιδρύθηκε περί το 625 π.Χ. Οι πόλεις που ιδρύθηκαν στα όρια της σημερινής Ηπείρου ήταν η Κασσώπη στο Νομό Πρέβεζας, η Ελέα και τα Γίτανα στη Θεσπρωτία. Οι πόλεις αυτές απέκτησαν μια δυναμική που αντανακλάται στην οικιστική τους ανάπτυξη και στη διαμόρφωση του δημόσιου χώρου κατά τη διάρκεια της ελληνιστικής περιόδου. Όταν παγιώνεται ο πολεοδομικός ιστός των ηπειρωτικών πόλεων, διαμορφώνεται η πολιτική αγορά που έχει παράλληλα θρησκευτικό και οικονομικό χαρακτήρα. Στις ελληνικές πόλεις η αγορά καταλαμβάνει ένα χώρο στο αστικό κέντρο που τον πλαισιώνουν δημόσια οικοδομήματα και πλήθος μνημείων. Κάλυπτε ποικίλες ανάγκες της αστικής ζωής καταδεικνύοντας τον λειτουργικό ρόλο του κέντρου, που αναδείχτηκε ως ο σημαντικότερος χώρος δημόσιων εκδηλώσεων και κοινωνικής συναναστροφής.

Η διασπορά των θεατρικών οικοδομημάτων ήταν αποτέλεσμα όχι μόνον των τεχνικών και οικονομικών αλλά κυρίως των πολιτικών και πολιτιστικών δεδομένων του βίου των Ηπειρωτών. Τα θέατρα των ηπειρωτικών πόλεων οικοδομήθηκαν στο κέντρο της κοινωνικής ζωής, στην αγορά, και θεράπευαν τις καθημερινές λειτουργίες των πόλεων. Τα αρχαιολογικά δεδομένα και οι επιγραφικές μαρτυρίες αναδεικνύουν την «ενότητα στη μορφή της πόλης και της κατοικίας, στην πολιτική οργάνωση του δημόσιου βίου και στη γλώσσα των ηπειρωτικών φύλων. Έχει ειπωθεί ότι η διάκριση των Ελλήνων από τους βαρβάρους βασιζόταν στην ελληνική παιδεία και η ταύτιση της ελληνικότητας με τον πολιτισμό υπαγόρευε την αναγκαιότητα αυτής της παιδείας στην Ήπειρο μέσω της οποίας εξήλθε από την απομόνωση, κυρίως από τον 4ο αι. π.Χ. Έτσι, τα θέατρα αποτυπώνουν με ενάργεια την αυξανόμενη επίδραση και την αποδοχή του αρχαίου δράματος από ένα ευρύτερο ηπειρωτικό κοινό.

Η σταδιακή εξάπλωση του χριστιανισμού θα μετέστρεφε εντός ολίγου τον πολιτισμικό και καλλιτεχνικό χάρτη της Ηπείρου ` το αλλοτινό κραταιό βασίλειο των Μολοσσών θα δώσει τη θέση του στο λαμπρό βυζαντινό Δεσποτάτο.

Η δεύτερη μεγάλη κορύφωση στην πολιτιστική ιστορία της Ηπείρου είναι η περίοδος του βυζαντινού Δεσποτάτου. Η Νικόπολη διατήρησε τη σημασία της για αρκετό καιρό, αποτέλεσε μάλιστα έδρα μητροπόλεως και κοσμήθηκε με εξαιρετικής τέχνης βασιλικές. Όσον αφορά τις υπόλοιπες πόλεις της Ηπείρου, οι πηγές δεν είναι αποκαλυπτικές, με την έννοια ότι πόλεις χαρακτηρίζονται οι πυκνοκατοικημένες περιοχές, με μη αγροτικό πληθυσμό, που είναι έδρες επισκοπής. Πάντως όλες σχεδόν οι πόλεις επισκοπές αποτελούν εξέλιξη των παλαιότερων αστικών κέντρων, βρίσκονται κυρίως σε παράκτιες περιοχές και περιτειχίζονται από οχυρώσεις εξαιτίας των βαρβαρικών επιδρομών.

Αν εξαιρέσουμε τα τείχη και τα κάστρα, ο κυρίαρχος χαρακτήρας των τεχνών κατά την εποχή αυτή είναι βέβαια θρησκευτικός. Οι παλαιοχριστιανικές βασιλικές της Παλαιάς και Νέας Ηπείρου αποτελούν έξοχα δείγματα της εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής, ενώ η ζωγραφική καλλιεργείται αρχικώς στην τεχνική μορφή των ψηφιδωτών δαπέδων και των εντοίχιων ψηφιδωτών. Την καλλιτεχνική εικόνα της παλαιοχριστιανικής περιόδου συμπληρώνει η γλυπτική και η μικροτεχνία, οι οποίες επίσης σχετίζονται με τον εκκλησιαστικό διάκοσμο.

Τα δεδομένα για τη μεσοβυζαντινή Ήπειρο είναι ακόμη λιγότερα. Από τον 8^ο μέχρι τον 10^ο αιώνα χτίζονται λίγοι ναοί, χωρίς κάποια ιδιαίτερα εντόπια χαρακτηριστικά. Μοναδική εξαίρεση αποτελεί ο ναός του Αγ. Δημητρίου του Κατσούρη στην Άρτα, ο οποίος ανήκει στον τύπο του σταυροειδούς εγγεγραμμένου ναού με τρούλο, που θα αποτελέσει τον κύριο ναοδομικό τύπο στους επόμενους αιώνες.

Από τον 13^ο αιώνα και για 100 περίπου χρόνια, θα μπορούσαμε να πούμε ότι στην Ήπειρο συμβαίνει ένα είδος καλλιτεχνικής έκρηξης. Το επίκεντρό της ήταν η αρχιτεκτονική και το αποκορύφωμά της η διαμόρφωση μιας ιδιαίτερης σχολής με συνδυασμό στοιχείων από την τοπική παράδοση και τις σχολές της Κωνσταντινούπολης και της Μακεδονίας.

Στην Άρτα, την πρωτεύουσα του Δεσποτάτου υπάρχουν τα πλέον εξάισια δείγματα της καινούριας ναοδομίας: μεταξύ αυτών, η Μονή των Βλαχερνών, η Παναγία η Παρηγορήτισσα, η Αγία Θεοδώρα της Άρτας και η περίφημη Κόκκινη Εκκλησιά.

Η παιδεία στη βυζαντινή Ήπειρο δε γνωρίζει αξιόλογη ανάπτυξη. Βεβαίως υπάρχουν σχολεία, τα περισσότερα από τα οποία συνδέονται με μοναστήρια, αλλά η παιδεία που παρέχουν είναι στοιχειώδης. Μνημονεύεται πάντως η σχολή Μολυβδοσκέπαστης στη Διπαλίτσα (τέλη του 7^{ου} αιώνα), η Μονή Γηρομερίου που ιδρύθηκε γύρω στα 1285 καθώς και η Μονή Φιλανθρωπηνών στο Νησί των Ιωαννίνων που ιδρύθηκε περί το 1206 και η λειτουργία της εξακολούθησε μέχρι το 1642.

Στην επόμενη ιστορική της φάση, η Ήπειρος θα γίνει το κέντρο της παιδείας του τουρκοκρατούμενου ελληνισμού. Από τις πόλεις και τα χωριά της θα περάσει ο Κοσμάς ο Αιτωλός, παραγγέλλοντας στους υπόδουλους να φροντίζουν ώστε τα

παιδιά τους να μαθαίνουν ελληνικά. Η πνευματική ακμή της Ηπείρου συμπίπτει με τη συγκρότηση του πασαλικίου των Ιωαννίνων υπό τον Αλή πασά. Ωστόσο, η ανάπτυξη του πολιτισμού δεν θα πρέπει να αποδοθεί μόνο σε συγκεκριμένες πολιτικές επιλογές του Αλή, αλλά και στην οικονομική και πνευματική προσφορά των Ηπειρωτών της Διασποράς.

Ο πλούτος της δημοτικής παράδοσης της Ηπείρου αποτελεί ασφαλώς ένα ιδιαίτερο κεφάλαιο στην πολιτιστική της ιστορία. Τα ηπειρώτικα δημοτικά τραγούδια, που εμφανίζουν μια μουσική ιδιοτυπία λόγω του πολυφωνικού τους χαρακτήρα και της πεντατονικής τους κλίμακας, έχουν συσχετιστεί με την αρχαία ελληνική παράδοση.

Η πολιτισμική δημιουργία της Ηπείρου κατά την Τουρκοκρατία δεν εξαντλείται, βέβαια στον τομέα της πνευματικής παραγωγής, μολονότι μπορεί να ισχυριστεί κανείς ότι τα γράμματα αποτελούν πράγματι την λαμπρότερη έκφραση της πολιτισμικής ακμής. Στην εκκλησιαστική αρχιτεκτονική επιβιώνει ο τύπος του σταυροειδούς εγγεγραμμένου ναού με τρούλο, αυτούσιος ή με κάποιες παραλλαγές, μέχρι τον 17^ο αιώνα. Τα επόμενα χρόνια, κυριαρχεί ο ρυθμός της βασιλικής σε τρεις βασικούς τύπους (ξυλόστεγος, τρουλλαίος, καμαροσκεπής), ενώ σταδιακά εγκαταλείπεται ο παλαιότερος πλίθινος εξωτερικός διάκοσμος. Αντιθέτως, η ζωγραφική γνωρίζει ιδιαίτερη ανάπτυξη, ιδίως μετά το δεύτερο μισό του 16^{ου} αιώνα, μια που μέχρι τότε την ασκούσαν οι περιπλανώμενοι ζωγράφοι. Μετά το 1542, αναπτύσσεται η λεγόμενη «Σχολή των Ιωαννίνων» η οποία καθορίζει το χαρακτήρα της αγιογραφικής τέχνης μέχρι τον 18^ο αι. Το αντιπροσωπευτικότερο δείγμα της μνημειακής ζωγραφικής αυτήν την εποχή είναι οι τοιχογραφίες στη Μονή Φιλανθρωπινών, όπου μάλιστα εικονίζονται οι Έλληνες φιλόσοφοι. Παράλληλα δημιουργούνται και συντεχνίες ζωγράφων, οι οποίες προέρχονται κατά κανόνα από αγροτικά κέντρα με χαρακτηριστικό παράδειγμα τους ζωγράφους από το χωριό Χιονιάδες της Κόνιτσας. Επίσης σημαντική ομάδα Ηπειρωτών ζωγράφων κατά τον 19^ο αι. είναι οι Καπεσοβίτες ζωγράφοι από το Ζαγόρι.

Η κοσμική αρχιτεκτονική αναπτύσσει έναν απολύτως αναγνωρίσιμο χαρακτήρα βασισμένο σε στοιχεία της λαϊκής παράδοσης. Τα χαρακτηριστικά ηπειρώτικα χωριά (Μέτσοβο, Ζαγοροχώρια, Μαστοροχώρια, κλπ.) οφείλουν την αισθητική τους αρτιότητα στην αξιοποίηση εγχώριων υλικών που εναρμονίζονται απόλυτα στο περιβάλλον. Τα πετρόχιστα σπίτια με τα ξύλινα ταβάνια και τα λιθόστρωτα καλντερίμια, όπου προβλέπονται ειδικά κανάλια για τη διοχέτευση των ομβρίων υδάτων, είναι πλέον συνώνυμα της παραδοσιακής ηπειρώτικης αρχιτεκτονικής. Άλλωστε, οι ηπειρώτες χτίστες ήταν περίφημοι για την τέχνη τους σε ολόκληρο τον ελλαδικό χώρο.

Ένα από τα χαρακτηριστικά στοιχεία του ηπειρώτικου τοπίου είναι τα πολυάριθμα γεφύρια, μια που οι ποταμοί της Ηπείρου διακλαδίζονται μέσα από απόκρημνα φαράγγια και τα ορμητικά τους νερά καθιστούν αδύνατη τη διάβαση με διαφορετικό τρόπο. Το πιο διάσημο γεφύρι είναι εκείνο της Άρτας, με τη σημερινή

του μορφή να χρονολογείται τον 17^ο αιώνα, αλλά η θεμελίωσή του είναι πολύ παλιότερη. Εκατοντάδες ακόμα βρίσκονται διάσπαρτα σε όλον τον ορεινό ηπειρωτικό χώρο.

Ξεχωριστή μνεία πρέπει, τέλος, να γίνει στις παραδοσιακές τέχνες και τα επαγγέλματα που είχαν συντεχνιακό χαρακτήρα. Η χρυσοκεντητική, η αργυροχοΐα και η μεταλλοτεχνία γνώρισαν εξαιρετική ανάπτυξη κυρίως στα Ιωάννινα και την Άρτα. Εκτός από την παραγωγή εκκλησιαστικών σκευών και αμφίων, οι τεχνίτες κατασκεύαζαν κοσμήματα, μαλαμοκαπνισμένα όπλα και βέβαια τις περίφημες χρυσοκεντημένες φορεσιές. Μολονότι αυτές οι ενασχολήσεις ανήκουν στον τομέα της πρακτικής τέχνης, που διακρίνεται από την καθαυτό καλλιτεχνική δημιουργία, τα τεχνουργήματα μπορούν δικαίως να ονομαστούν έργα τέχνης για την εξαιρετική λεπτή εργασία τους και την υψηλή αισθητική τους ποιότητα.

Η Ήπειρος του 20^{ου} αιώνα θα διατηρήσει την παλαιά της παράδοση στα γράμματα και στον πολιτισμό γενικότερα.

Ο πολιτισμός που δημιουργήθηκε κατά τη διάρκεια των περασμένων αιώνων όπως περιγράφεται παραπάνω και όλα όσα παρήχθησαν και δημιουργήθηκαν, υλικά και άυλα, αποτελούν σήμερα αλλά και στο μέλλον τη λεγόμενη «πολιτισμική κληρονομιά», την οποία χρέος έχουμε να διαφυλάττουμε για εμάς αλλά και τις γενεές που θα έρθουν.

Έννοια της πολιτισμικής κληρονομιάς

Ο όρος πολιτισμική κληρονομιά χρησιμοποιείται σήμερα με ευρύτατη έννοια από την επιστημονική κοινότητα, τους διεθνείς οργανισμούς και τους φορείς της διοίκησης.

Ο όρος πολιτισμική κληρονομιά προσδιορίζει την υλική και την άυλη πολιτισμική κληρονομιά. Η υλική κληρονομιά περιλαμβάνει δύο κατηγορίες αγαθών, τα ακίνητα και τα κινητά. Στα ακίνητα αγαθά περιλαμβάνονται τα μνημεία της αρχιτεκτονικής, της τέχνης και της ιστορίας (εκκλησιαστικά ή κοσμικά), αρχιτεκτονικά οικοδομήματα, αρχαιολογικοί και ιστορικοί χώροι, σπήλαια, πολιτιστικά τοπία. Στα κινητά αγαθά περιλαμβάνονται έργα τέχνης και τεχνικής, γραπτά μνημεία, αρχαιολογικά ευρήματα, οπτικοακουστικό υλικό, πολλά από τα οποία εκτίθενται σε μουσεία και πινακοθήκες ή φυλάσσονται σε αρχεία και βιβλιοθήκες. Προϋπόθεση για τον χαρακτηρισμό των ανωτέρω αγαθών ως πολιτιστικών είναι ότι έχουν ιστορικό, αρχαιολογικό, επιστημονικό, εθνολογικό, καλλιτεχνικό ή ανθρωπολογικό ενδιαφέρον (UNESCO). Ο όρος πολιτισμική κληρονομιά περιλαμβάνει όλα τα πολιτιστικά αγαθά που αποτελούν την ταυτότητα του ανθρώπου και είναι μέρος δραστηριοτήτων του παρελθόντος, ενώ λειτουργούν και ως πηγές συλλογικής μνήμης και ταυτότητας. Η άυλη κληρονομιά αφορά τη γλώσσα, τους μύθους, το χορό, τα ήθη και έθιμα, τις παραδοσιακές τεχνικές και μουσική. Πρόκειται δηλαδή

για ζωντανές εκφράσεις και παραδόσεις ομάδων και κοινοτήτων σε όλο τον κόσμο, τις οποίες έχουν κληρονομήσει από τους προγόνους τους και τις μεταδίδουν στους απογόνους τους. Η άυλη κληρονομιά αποτελεί κινητήριο δύναμη καθώς διασφαλίζει την αίσθηση της ταυτότητας και την διατήρησή.

Έννοια της διαχείρισης της πολιτισμικής κληρονομιάς

Ο όρος διαχείριση της πολιτισμικής κληρονομιάς αναφέρεται συνηθέστερα στην υλική πολιτισμική κληρονομιά αλλά και στην άυλη- μη υλική πολιτισμική κληρονομιά. Ο όρος διαχείριση της υλικής πολιτισμικής κληρονομιάς επικεντρώνεται στην ακίνητη πολιτισμική κληρονομιά δηλαδή στους αρχαιολογικούς χώρους και τα μνημεία. Η κινητή πολιτισμική κληρονομιά δηλαδή τα μουσειακά εκθέματα και οι συλλογές, έχει επικρατήσει να αποτελεί αντικείμενο του κλάδου της μουσειολογίας. Ετυμολογικά, ο όρος «διαχείριση» προέρχεται από το ρήμα διαχειρίζομαι που σημαίνει «περνώ κάτι από τα χέρια μου, το γνωρίζω, και το διαθέτω με ευθύνη μου. Δηλαδή το φυλάσσω, το χρησιμοποιώ, το αξιοποιώ, το μεταδίδω ή και το απορρίπτω».

Διαχείριση είναι η προστασία, διατήρηση, ερμηνεία, ανάδειξη, προβολή και αξιοποίηση της πολιτισμικής κληρονομιάς και της πολιτιστικής ποικιλίας κάθε περιοχής ή χώρας. Είναι η συστηματική, η συνολική και ολοκληρωμένη αντιμετώπιση και προστασία της πολιτισμικής κληρονομιάς. Η προστασία της πολιτισμικής κληρονομιάς αναλύεται σε σειρά εξειδικευμένων διαδικασιών, επιστημονικού, τεχνικού, διοικητικού και νομικού χαρακτήρα, που περιλαμβάνει την ανεύρεση ή τον εντοπισμό, την ανασκαφή όπου είναι απαραίτητο, τη συστηματική καταγραφή και αρχειοθέτηση, την επιστημονική μελέτη και ερμηνεία, τη διασφάλιση από καταστροφή, φθορά, αλλοίωση, κλοπή, τη συντήρηση και την αποκατάσταση, την ανάδειξη των ακινήτων αγαθών και τη διευκόλυνση της πρόσβασης του κοινού, τη δυναμική ένταξη των πολιτιστικών αγαθών στη σύγχρονη ζωή ώστε να συντελέσουν στην πολιτιστική και στην κοινωνική ανάπτυξη. Η διαχείριση προϋποθέτει τη συνεργασία πολλών διαφορετικών ειδικοτήτων οι οποίες περιλαμβάνουν τις παραδοσιακές ειδικότητες όπως την αρχαιολογία, την αρχιτεκτονική, την ιστορία και την ιστορία της τέχνης αλλά και νέες, σύγχρονες ειδικότητες π.χ τις οικονομικές και τουριστικές επιστήμες. Η διαχείριση ενός αρχαιολογικού χώρου αποτελεί μέριμνα διεπιστημονικής ομάδας και όχι ατομική υπόθεση ενός μόνο ειδικού. Η διαχείριση της πολιτισμικής κληρονομιάς επιτελείται προς όφελος της κοινωνίας της οποίας τα οφέλη είναι οικονομικά, εκπαιδευτικά, ψυχαγωγικά, κοινωνικά. Αποβλέπει στη διαφύλαξη και ενίσχυση της σύνδεσης της κοινωνίας με την πολιτισμική κληρονομιά, στην ενεργό και συνειδητή συμμετοχή της κοινωνίας με έμφαση στην τοπική κοινωνία. Η ομάδα διαχείρισης επικοινωνεί συνεχώς και συνεργάζεται με την τοπική κοινωνία και στις περισσότερες περιπτώσεις συμμετέχει εκπρόσωπος της τοπικής κοινωνίας στην ομάδα. Για κάθε

περίπτωση είναι διαφορετικές οι μελέτες, η στρατηγική, η μεθοδολογία, τα εργαλεία στα οποία βασίζεται η διαχείριση. Η διαχείριση της πολιτισμικής κληρονομιάς αποτελεί ένα νέο επιστημονικό και επαγγελματικό κλάδο, ο οποίος εφαρμόζει αρχές και πρακτικές αναγνωρισμένες και καθιερωμένες διεθνώς. Οι ειδικοί διαχείρισης διαφοροποιούνται από τους αρχαιολόγους, με τους οποίους όμως πρέπει να βρίσκονται σε διαρκή και συνεχή συνεργασία, λόγω της εμπειρίας των τελευταίων ως του κατεξοχήν φορέα μελέτης και προστασίας της πολιτισμικής κληρονομιάς.

Σύγχρονες τάσεις διαχείρισης- Βιώσιμη ανάπτυξη

Στη διαχείριση της πολιτισμικής κληρονομιάς στη σύγχρονη κοινωνία σημαντικό ρόλο παίζει η διατήρηση της υλικής υπόστασης αλλά και της αυθεντικότητας των μνημείων. Η αυθεντικότητα συνδέεται άμεσα με τον πολιτιστικό τουρισμό και το ρόλο του μάρκετινγκ. Βασικός στόχος θα πρέπει να είναι η προστασία των αρχαιολογικών χώρων, καθώς σε κάποιες περιπτώσεις η προσπάθεια έλξης τουριστών μπορεί να οδηγήσει σε αλλοίωση της ιστορίας του τόπου ή και να υπάρχουν αρνητικές επιπτώσεις στη ζωή των ντόπιων.

Η διαχείριση και προστασία της πολιτισμικής κληρονομιάς συνδέεται άμεσα με τη βιώσιμη ανάπτυξη καθώς και με την τουριστική ανάπτυξη μιας περιοχής. Βασικές αρχές που διέπουν τη βιώσιμη ανάπτυξη είναι ο σεβασμός και η φροντίδα της ιερότητας της ζωής, η διατήρηση της ταυτότητας και του πολιτισμικού χαρακτήρα κάθε περιοχής, ο σεβασμός των φυσικών πόρων του πλανήτη, η διατήρηση της ζωτικότητας των οικοσυστημάτων καθώς και η ένταξη της περιβαλλοντικής διάστασης στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη. Επιπλέον, η προστασία της πολιτισμικής κληρονομιάς συνδέεται μέσα από τις επιδιώξεις που αφορούν στην τουριστική ανάπτυξη μιας περιοχής, με την αύξηση της απασχόλησης, της παραγωγής και των επενδύσεων, την τόνωση της οικονομίας του τόπου, την αειφόρο ανάπτυξη για καλύτερη ποιότητα ζωής και ανανέωση του πολεοδομικού ιστού.

Η διατήρηση της πολιτισμικής κληρονομιάς μπορεί να αποτελεί εμπόδιο για την οικονομική ανάπτυξη, καθώς η πολιτισμική κληρονομιά προηγείται της οικονομικής ανάπτυξης. Η καλύτερη χρήση της υπάρχουσας ακίνητης πολιτισμικής κληρονομιάς αποτελεί μέρος της στρατηγικής για την αναβίωση κοινοτήτων και τη βελτίωση της ποιότητας της ζωής. Η ακίνητη πολιτισμική κληρονομιά δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την απόκτηση οικονομικών οφελών, σε περίπτωση που δεν διαφυλάσσεται η πολιτισμική κληρονομιά.

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται τάση προς το τρίπτυχο που αφορά στην πολυμορφία του πολιτιστικού προϊόντος, τη βιωσιμότητα και την ποιότητα. Η

βιώσιμη ανάπτυξη αφορά στην ανάπτυξη που θα ικανοποιεί τόσο τις ανάγκες των σημερινών γενεών όσο και των μελλοντικών γενεών. Οι πολιτιστικοί οργανισμοί θα πρέπει να έχουν ως βασικούς στόχους τη διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος και την ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς. Οι αρχαιολογικοί χώροι, τα ιστορικά μνημεία, τα μουσεία, αποτελούν πολιτιστικούς οργανισμούς που συμβάλλουν στην πολιτιστική ταυτότητα αλλά και στην πολιτιστική και φυσική γεωγραφία της περιφέρειας στην οποία βρίσκονται.

Σύμφωνα με τη Χάρτα του Πολιτισμικού Τουρισμού (2002) ένας από τους βασικούς στόχους της διαχείρισης της πολιτισμικής κληρονομιάς είναι να μεταδοθεί η σημασία της και η ανάγκη διατήρησής της στα μέλη της κοινότητας υποδοχής και στους επισκέπτες. Η φυσική, διανοητική ή συναισθηματική πρόσβαση στην κληρονομιά και την πολιτιστική εξέλιξη αποτελεί δικαίωμα και προνόμιο για όλους, ενώ ο σεβασμός της αξίας αυτής της κληρονομιάς αποτελεί υποχρέωση του κάθε ατόμου.

Οι σημερινές κοινωνικοοικονομικές συνθήκες, με κύριο χαρακτηριστικό την οικονομική κρίση, έχουν οδηγήσει στην ανάγκη για αλλαγές στους τρόπους χρηματοδότησης στον τομέα του πολιτισμού και συγκεκριμένα στη διαχείριση της πολιτισμικής κληρονομιάς. Η διαχείριση της πολιτισμικής κληρονομιάς τελεί υπό την ευθύνη του κράτους και το μεγαλύτερο μέρος της χρηματοδότησης καλύπτεται από το κράτος. Καθίσταται όμως αναγκαία, η συμβολή των ιδιωτών στη χρηματοδότηση του πολιτισμού και η θέσπιση αλλαγών στο νομικό πλαίσιο.

Ο ρόλος των ιδιωτών στη διαχείριση της πολιτισμικής κληρονομιάς

Η ανάγκη για την είσοδο των ιδιωτών στη στήριξη του πολιτισμού, η οποία μέχρι πρόσφατα γινόταν σχεδόν αποκλειστικά από το δημόσιο τομέα, αποτελεί επίπτωση της πρόσφατης οικονομικής κρίσης. Η είσοδος των ιδιωτών αφορά στις οικονομικές επενδύσεις στο χώρο του πολιτισμού, την οικονομική συμμετοχή ή τη δαπάνη σε ατομικό ή σε μη δημόσιο επίπεδο. Ο όρος ιδιώτης χρησιμοποιείται για όλες τις μη κρατικές πρωτοβουλίες και χρηματοδοτήσεις.

Οι ιδιωτικές επενδύσεις στον πολιτισμό απαιτούν αλλαγές ως προς τη διαχείριση και το οικονομικό πλαίσιο, έτσι ώστε να ανταποκριθούν στις προκλήσεις που προκύπτουν στο χώρο της οικονομίας και του πολιτισμού.

Η στήριξη την οποία παρέχει ο ιδιωτικός τομέας στον πολιτισμό μπορεί να διακριθεί σε διάφορες κατηγορίες, όπως η στήριξη από επιχειρήσεις, η οικονομική συμμετοχή των ιδιωτών και η στήριξη από ιδρύματα και καταπιστεύματα. Μικτή χρηματοδοτική οικονομία αναφορικά με τον πολιτισμό υπήρχε και στο παρελθόν, ωστόσο, τον κεντρικό ρόλο τον κατείχε η κρατική χρηματοδότηση. Οι ιδιωτικές

επενδύσεις για πρώτη φορά βρίσκονται στο επίκεντρο και θεωρείται ότι μπορούν να τονώσουν σημαντικά το χώρο του πολιτισμού.

Η στήριξη του πολιτισμού από επιχειρήσεις περιλαμβάνει «κάθε άμεση επένδυση που αποσκοπεί σε απόδοση κεφαλαίου, συμπεριλαμβανομένων των συμπράξεων δημόσιου- ιδιωτικού τομέα και των επενδύσεων σε συλλογές τέχνης, καθώς και των χορηγιών και των εταιρικών δωρεών». Η οικονομική συμμετοχή ιδιωτών αφορά «την συναλλαγή στην οποία προβαίνουν ιδιώτες, με σκοπό τη δωρεά ή την οικονομική συμβολή τους στον πολιτισμό». Η οικονομική συμμετοχή των ιδιωτών διαφοροποιείται από τις δαπάνες των νοικοκυριών για τον πολιτισμό, οι οποίες περιλαμβάνονται στην κατηγορία των αποκτηθέντων εισοδημάτων. Η στήριξη από ιδρύματα και καταπιστεύματα παρέχεται από ενδιάμεσους οργανισμούς, που έχουν συσταθεί βάσει νόμου και οι οποίοι εξυπηρετούν ειδικούς σκοπούς και αποστολές και υποστηρίζονται από προικώα ιδιωτικά κεφάλαια.

Οι υποκατηγορίες των ιδιωτικών επενδύσεων με βάση το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2011), είναι οι εξής: α) Άμεσες/ κεφαλαιουχικές επενδύσεις, που έχουν ως κύριο κίνητρο το κέρδος και δίνουν βαρύτητα στην οικονομική αξία. β) Χορηγίες, που αποτελούν μια αμφίδρομη επιχειρηματική σχέση, καθώς αποφέρουν κέρδη στις επιχειρήσεις και ενισχύουν την προβολή τους, ενώ υπάρχουν οφέλη και για τους πολιτιστικούς οργανισμούς. γ) Δωρεές και μαικηνισμός, όπου τα κίνητρα των δωρητών και των μαικίων προέρχονται από κοινωνικές, συμβολικές και συναφείς μη οικονομικές αξίες. δ) Αποκτηθέντα εισοδήματα, που αφορούν οικονομικές και πολιτιστικές αξίες.

Η συμβολή των επιχειρήσεων, η συμμετοχική χρηματοδότηση μέσω μετοχών, οι επενδύσεις των 'επιχειρηματικών αγγέλων', τα κεφάλαια επιχειρηματικού κινδύνου και οι εταιρικές εγγυήσεις αποτελούν εναλλακτικές δυνατότητες χρηματοδότησης, που σε μεγάλο βαθμό φαίνεται πως συνεχίζουν να παραμένουν ανεκμετάλλευτες.

Οι χρηματικές δωρεές, όπως και οι χορηγίες, αποτελούν εναλλακτικό τρόπο άντλησης πόρων. Οι δωρεές εκτός από χρηματικές μπορεί να είναι δωρεές σε είδος, δωρεές κινητών αξιών, δωρεές ακινήτων, δωρεές υπό όρους, αναξιοποίητες και αμφισβητούμενες ιδιοκτησίες και κληροδοσίες.

Σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο τα αποκτηθέντα εισοδήματα αφορούν όλες τις δαπάνες ιδιωτών για πολιτιστικούς σκοπούς, όπως εισιτήρια εισόδου σε πολιτιστικούς οργανισμούς ή αγορές πολιτιστικών αγαθών, ενώ πρόκειται για όλα τα άμεσα εισοδήματα που αποκτούν οι πολιτιστικοί οργανισμοί σε επίπεδο αγοράς.

Επομένως, οι πόροι προέρχονται από ετήσια κρατική επιχορήγηση, από προγράμματα Ευρωπαϊκής Ένωσης ή άλλων διεθνών οργανισμών καθώς και από χορηγίες, δωρεές, κληρονομίες ή κληροδοσίες, δάνεια, έσοδα από εισιτήρια, έσοδα από εκμίσθωση ακινήτων σε αρχαιολογικούς χώρους, τέλη φωτογράφισης ή κινηματογράφησης εντός των χώρων, εκδηλώσεις σε χώρους.

Ακόμη και σήμερα που οι ιδιώτες έχουν πιο ενεργητικό ρόλο στη χρηματοδότηση πολιτιστικών δράσεων, τον κύριο ρόλο έχει το κράτος, καθώς οι τελικές αποφάσεις λαμβάνονται από το κράτος. Έτσι, οι ιδιώτες συνεχίζουν να έχουν συμπληρωματικό ρόλο στη χρηματοδότηση για ζητήματα διαχείρισης της πολιτιστικής κληρονομιάς και ουσιαστικά συμβάλλουν στην κάλυψη των αδυναμιών και των ελλειμμάτων του κράτους.

Ο ρόλος του κράτους στη διαχείριση της πολιτισμικής κληρονομιάς

Το σύστημα προστασίας της πολιτισμικής κληρονομιάς στην Ελλάδα είναι κατεξοχήν κρατικό. Η ιδιοκτησία αλλά και η ευθύνη λειτουργίας των αναγνωρισμένων ως πολιτιστικών χώρων ανήκει αποκλειστικά στο κράτος.

Ειδικότερα, σύμφωνα με το Σύνταγμα του 1975 και τις αναθεωρήσεις που πραγματοποιήθηκαν το 1986 και το 2001, η ιδιοκτησία τελεί υπό την προστασία του Κράτους (άρθρα 17, 18). Η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του Κράτους. Το κράτος έχει υποχρέωση να παίρνει ιδιαίτερα προληπτικά ή κατασταλτικά μέτρα (άρθρο 24 παρ. 1). Τα μνημεία, οι παραδοσιακές περιοχές και τα παραδοσιακά στοιχεία προστατεύονται από το κράτος, ενώ νόμος ορίζει τα αναγκαία για την πραγματοποίηση της προστασίας αυτής περιοριστικά μέτρα της ιδιοκτησίας, καθώς και τον τρόπο και το είδος της αποζημίωσης των ιδιοκτητών (άρθρο 24 παρ. 6).

Το νομικό πλαίσιο περιλαμβάνει κατά κύριο λόγο τις εξής διατάξεις:

-Το Ν. 1946/1991 «Περί Γενικών Αρχείων του Κράτους». Το Ν. 1103/1980, με τον οποίο η Ελλάδα κύρωσε τη Σύμβαση της UNESCO της 14-11-1970.

-Το Ν. 1126/1981, με τον οποίο η Ελλάδα κύρωσε τη Σύμβαση της UNESCO για την προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής και Φυσικής κληρονομιάς (1972).

-Το Ν. 1217/1981, με τον οποίο η Ελλάδα κύρωσε την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την προστασία της Αρχαιολογικής Κληρονομιάς (1969).

-Το Ν. 2039/1992, με τον οποίο η Ελλάδα κύρωσε την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την προστασία της Ευρωπαϊκής Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς (1985).

-Το Ν. 5357/1997 με τον οποίο καθορίζονται θέματα που αφορούν στην προβολή και ανάπτυξη της πολιτισμικής κληρονομιάς, στη δημιουργία μητρώου μελετητών και κατασκευαστών αναστηλωτικών έργων καθώς και στους όρους και προϋποθέσεις για τη χορήγηση αδείας ασκήσεως επαγγέλματος και αριθμού μητρώου στους συντηρητές έργων τέχνης.

-Το Ν. 2508/1997 για προστασία, ανάδειξη και περιβαλλοντική αναβάθμιση πολιτιστικών πόλεων, παραδοσιακών οικισμών και χώρων πρασίνου, με φυσικό, ιστορικό και αρχαιολογικό ενδιαφέρον.

-Το Ν. 2742/1999 για τη διατήρηση και προβολή των οικολογικών και πολιτιστικών δημιουργημάτων της χώρας.

-Το Ν. 3028/2002 (ΦΕΚ 153/Α/28-6-2002) "Για την προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς", ο οποίος αντικατέστησε τον ΚΝ 5351/32 "Περί Αρχαιοτήτων" και το ΠΔ 191(ΦΕΚ146/ Α/13-6-2003). Ο ν. 3028/2002 αποτελεί πλέον το βασικό νόμο για την προστασία των αρχαιοτήτων και της εν γένει πολιτιστικής κληρονομιάς. Με το νέο νόμο επιχειρείται η διεύρυνση, η ενίσχυση και ο εκσυγχρονισμός της προστασίας των αρχαιοτήτων.

Στο συγκεκριμένο νόμο προβλέπεται ότι η προστασία της πολιτισμικής κληρονομιάς της χώρας στοχεύει στη διατήρηση της ιστορικής μνήμης. Η πολιτισμική κληρονομιά περιλαμβάνει όλα τα πολιτιστικά αγαθά που βρίσκονται στα όρια της ελληνικής επικράτειας, ενώ σε αυτή περιλαμβάνονται και τα άυλα πολιτιστικά αγαθά. Το ελληνικό κράτος μεριμνά για την προστασία των πολιτιστικών αγαθών που βρίσκονται ή προέρχονται από την ελληνική επικράτεια, ακόμη κι αν απομακρύνθηκαν από αυτήν.

-Το Ν. 3525/2007 για την «Πολιτιστική Χορηγία» (Άρθρο 24 παρ.1, παρ. 6 , άρθρο 17 του Συντάγματος, Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, Πολιτισμού και Αθλητισμού). Η Πολιτιστική Χορηγία καθορίζεται ως «η χρηματική ή άλλης μορφής οικονομική παροχή σε είδος, σε άυλα αγαθά ή υπηρεσίες από φυσικά ή νομικά πρόσωπα, ημεδαπά ή αλλοδαπά, για την ενίσχυση συγκεκριμένων πολιτιστικών δραστηριοτήτων ή σκοπών του αποδέκτη της χορηγίας με αντιστάθμισμα την προβολή του κοινωνικού προσώπου και της ευποιίας του χορηγού» (σ. 63). Χορηγός μπορεί να είναι κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο, ημεδαπό ή αλλοδαπό, του ιδιωτικού δικαίου που πραγματοποιεί πολιτιστική χορηγία. Με το νόμο αυτό το κράτος δίνει την ευκαιρία στους ιδιώτες να συμβάλλουν στη χρηματοδότηση του πολιτισμού, το κράτος όμως συνεχίζει να είναι κυρίαρχο και να έχει την ευθύνη για τη διαχείριση και προστασία της πολιτισμικής κληρονομιάς.

Ο φορέας του κράτους που είναι υπεύθυνος για την προστασία, διάσωση και προβολή της πολιτισμικής κληρονομιάς, είναι το Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού (Υ.Π.Α.) που συγκροτήθηκε στις 24 Ιουνίου 2013, από υπηρεσίες του τώως Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων, Πολιτισμού και Αθλητισμού.

Το Υπουργείο Πολιτισμού, το οποίο είναι το κατ' εξοχήν αρμόδιο για την κάλυψη των πόρων σχετικά με τη διαχείριση της πολιτισμικής κληρονομιάς, ενισχύει τις πολιτιστικές δράσεις με πρόσθετους οικονομικούς πόρους που προέρχονται από χρηματοδοτήσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Σύμφωνα με το Υπουργείο Πολιτισμού, οι οικονομικές ανάγκες των πολιτιστικών οργανισμών καλύπτονται με επιχορηγήσεις, που μπορεί να προέρχονται από το κράτος, την τοπική αυτοδιοίκηση και προγράμματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή από άλλους φορείς. Επίσης, καλύπτονται με έσοδα από εμπορικές δραστηριότητες, από

έσοδα από την πώληση προϊόντων, όπως έντυπα και βιβλία καθώς και από έσοδα από εισιτήρια και το πωλητήριο. Επιπλέον, οι πόροι προέρχονται από δωρεές και χορηγίες.

Στο πλαίσιο του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού (Υ.Π.Α.) περιλαμβάνεται η Γενική Διεύθυνση Αρχαιοτήτων και Πολιτισμικής Κληρονομιάς, που είναι αρμόδια για το συντονισμό και την εποπτεία των Διευθύνσεων, Κεντρικών, Περιφερειακών και Ειδικών Περιφερειακών, που υπάγονται σε αυτήν.

Στη διαχείριση της πολιτισμικής κληρονομιάς συμμετέχει και η τοπική αυτοδιοίκηση. Είναι επιτακτική η κοινή προσπάθεια Κράτους, Δήμων, Περιφέρειας και Ιδιωτών για την προστασία της πολιτισμικής κληρονομιάς. Η τοπική αυτοδιοίκηση τα τελευταία χρόνια φαίνεται πως προωθείται σε πιο κεντρική εξουσία που θα πρέπει να αναλάβει πρωταγωνιστικό ρόλο. Το ενδιαφέρον της τοπικής αυτοδιοίκησης για θέματα που αφορούν την προστασία και ανάδειξη των μνημείων θα πρέπει να γίνει αποδεκτό από την κρατική εξουσία. Η προστασία και ανάδειξη των μνημείων βρίσκεται μέσα στα διοικητικά όρια της τοπικής αυτοδιοίκησης και μέσα από τη συνεργασία με άλλους φορείς μπορεί να εξασφαλίσει την κληρονομιά του παρελθόντος και για τις επόμενες γενεές.

Το μεγαλύτερο μέρος της διαχείρισης και αξιοποίησης της πολιτισμικής κληρονομιάς βρίσκεται στην αρμοδιότητα του κράτους και διαφόρων κρατικών φορέων. Το Υπουργείο Πολιτισμού και ένα σύνολο μη κυβερνητικών οργανισμών (ΜΚΟ) σχετικά με την προστασία της κληρονομιάς, όπως το Πολιτιστικό Τεχνολογικό Ίδρυμα ΕΤΒΑ- ΠΙΟΠ Πειραιώς, το Ινστιτούτο των Ελληνικών Μήλων και το Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, είχαν ως αντικείμενο την προστασία σημαντικών μνημείων της βιομηχανικής κληρονομιάς της Ελλάδας.

Η πολιτισμική κληρονομιά αποτελεί σημαντική πτυχή του πολιτισμού, που αποτελεί προϊόν σχεδιασμού και μπορεί να συμβάλλει στην αστική ανασυγκρότηση και τον πολιτιστικό τουρισμό.

Η οικονομική αξία της Πολιτιστικής Κληρονομιάς

Η οικονομική αξία της πολιτιστικής κληρονομιάς έχει υπάρξει αντικείμενο εντατικής μελέτης, ιδίως τα τελευταία χρόνια. Από την ανασκόπηση της σχετικής πρόσφατης βιβλιογραφίας, προκύπτει ότι υπάρχει πλέον αφθονία αντίστοιχων μελετών σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, όπως και ανά επί μέρους τομέα (μουσεία, αρχεία, βιβλιοθήκες, χώροι πολιτιστικής κληρονομιάς κ.λπ.). Το γενικό συμπέρασμα των ερευνών αυτών είναι ότι σε πολλές Ευρωπαϊκές περιφέρειες η πολιτιστική κληρονομιά έχει μεγάλες δυνατότητες από πλευράς ανάπτυξης, δημιουργίας θέσεων απασχόλησης, προσέλκυσης επενδύσεων και τουριστικής ανάπτυξης.

Η αξία της πολιτισμικής κληρονομιάς πράγματι **μεγιστοποιείται όταν αξιοποιείται στο πλαίσιο ενός ευρύτερου αναπτυξιακού σχεδίου σε συνδυασμό με τον πολιτιστικό τουρισμό και τις άλλες «δημιουργικές βιομηχανίες»**. Όπως αναφέρεται στο συλλογικό τόμο των πρακτικών του III Baltic Sea Region Cultural Heritage Forum η πολιτιστική κληρονομιά έχει πολύ μεγάλη αξία για πολλούς άλλους κλάδους της οικονομίας. Οι επιχειρήσεις αξιοποιούν την πολιτιστική κληρονομιά στο marketing και την προώθηση των προϊόντων τους, οι ιδιοκτήτες γης επωφελούνται με την αύξηση των παρακείμενων αξιών γης, ενώ τα ανθρωπογενή τοπία που έχει δημιουργήσει η πολιτιστική κληρονομιά, αλλά και οι συγκεκριμένοι χώροι χρησιμοποιούνται εντατικά από την βιομηχανία του θεάματος (τηλεόραση και κινηματογράφος), αλλά και από τη νέα βιομηχανία των βίντεο-παιχνιδιών. Από όλες όμως τις οικονομικές δραστηριότητες **ο τουρισμός είναι αυτός που αξιοποιεί περισσότερο την πολιτιστική κληρονομιά ως σπονδυλική στήλη των δραστηριοτήτων του**. Τόσο στην αρχική προσέλκυση στον προορισμό, όσο και στην χρήση των μνημείων ως χώρων για την ανάπτυξη μοναδικών (λόγω της μοναδικότητας των μνημείων) events που συνδυάζουν ψυχαγωγία, τέχνες και πολιτισμό. Ταυτόχρονα μια σειρά από άλλες υπηρεσίες (τοπικά αναμνηστικά προϊόντα, βιβλία, χάρτες εφαρμογές multimedia κ.λπ.) αξιοποιούν την πολιτιστική κληρονομιά με κύριο πελάτη τους τουρίστες.

Ένα από τα πιο επιτυχημένα μοντέλα ανάπτυξης πολιτιστικού τουρισμού, είναι αυτό της Βαρκελώνης, τα πιο σημαντικά στοιχεία του οποίου είναι:

1. Η δημιουργία **ευρύτερης συναίνεσης** μεταξύ των δημόσιων αρχών.
2. Η **εμπλοκή του ιδιωτικού τομέα** στη χρηματοδότηση των projects.
3. Η **δημιουργία αυτόνομων οντοτήτων** που ελέγχουν τον σχεδιασμό και τη χρηματοδότηση.
4. Η εισαγωγή της έννοιας του **στρατηγικού σχεδιασμού**.
5. Η πρόταξη **«αποτελεσματικών» ιδεών πριν από «μεγάλες» χρηματοδοτήσεις**.

Συμπερασματικά, ο **πολιτιστικός τουρισμός έχει με βεβαιότητα μεγάλη οικονομική σημασία** και δυναμική και η επένδυση στην πολιτιστική κληρονομιά μπορεί να αποδώσει πολλαπλά οικονομικά και κοινωνικά (προϊόν, εισόδημα, απασχόληση). **Ωστόσο, προϋπόθεση** της ανάπτυξής του είναι η **παροχή ενός ολοκληρωμένου και σύνθετου προϊόντος** (όπως π.χ. μια πολιτιστική διαδρομή), που θα σχεδιάζεται και θα ανασχεδιάζεται διαρκώς με βάση τις εξελισσόμενες ανάγκες και προτιμήσεις της τουριστικής αγοράς.

Πολιτιστικές διαδρομές: το παράδειγμα του Συμβουλίου της Ευρώπης

Χαρακτηριστικό παράδειγμα **οργανικής και μη σχεδιασμένης (ως τουριστικό προϊόν) πρωτοβουλίας αποτελούν οι πολιτιστικές διαδρομές του Συμβουλίου της Ευρώπης**. Πρόκειται για έναν θεσμό **επιτυχημένο** σε ό,τι αφορά τους διακηρυγμένους στόχους του, που ήταν εξ αρχής μη οικονομικοί, που όμως μελετώνται σήμερα και από την οικονομική τους πλευρά, η οποία αποδεικνύεται δυνητικά πολύ σημαντική.

Η ιστορία αυτών των πολιτιστικών διαδρομών ξεκινά από μια πρωτοβουλία που ανέλαβε από το 1984 ως το 1987 το Συμβούλιο της Ευρώπης, με στόχους καθαρά πολιτιστικούς και πολιτικούς. Η πρωτοβουλία γνώρισε επιτυχία και σήμερα το συγκεκριμένο πρόγραμμα αποτελείται από **29 πιστοποιημένες διαδρομές που καλύπτουν 70 χώρες**. Οι σημαντικότερες χώρες στο δίκτυο αυτό είναι η Γαλλία (φιλοξενεί το 10,4% των διαδρομών), η Ιταλία (9.7%), η Ισπανία (8.4%), η Πορτογαλία (5.8%), ενώ **η Ελλάδα** που διαθέτει κάτω του 2,6% των συγκεκριμένων διαδρομών θεωρείται, ως **χώρα με αναξιοποίητο δυναμικό πολιτιστικών διαδρομών**.

Οι μελετητές που ανέλαβαν να διερευνήσουν την οικονομική πλευρά των διαδρομών του Συμβουλίου της Ευρώπης (Khanonova-Rubicondo, K., et al.), κατέληξαν στα ακόλουθα συμπεράσματα:

1. Οι οικονομικές επιπτώσεις των Διαδρομών ποικίλουν πολύ σημαντικά αφού διαφέρουν όχι μόνο θεματικά, αλλά επίσης στη δομή τους από πλευράς δικτύωσης και διαχείρισης, στην αναπτυξιακή τους προσέγγιση
2. Παρόλα αυτά η ενδελεχής μελέτη τους αποδεικνύει ότι έχουν **θετικές επιπτώσεις για τις τοπικές προπαντός μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις** και συνεισφέρουν στη δημιουργία εσόδων από τουρισμό σε απόμακρες περιοχές. Ο ΟΟΣΑ ειδικότερα αναφέρει ότι η μελέτη αυτή των Διαδρομών του Συμβουλίου της Ευρώπης δείχνει τεράστιες δυνατότητες για δημιουργία ΜΜ επιχειρήσεων, δημιουργία συστάδων και δικτύων και ανάπτυξης προϊόντων και υπηρεσιών πολιτιστικού τουρισμού.
3. **Η ανάπτυξη του πολιτισμικού τουρισμού θεωρείται το επόμενο λογικό βήμα στο πλαίσιο της ανάπτυξης των Πολιτιστικών Διαδρομών**, αφού αυτού του είδους ο τουρισμός οικοδομείται με **βάση την μοναδικότητα και την αυθεντικότητα** των απόμακρων γεωγραφικά περιοχών την πολιτισμική κληρονομιά και τις παραδόσεις.

Οι κύριες αδυναμίες των διαδρομών των Συμβουλίου της Ευρώπης (από την οπτική γωνία του πολιτισμικού τουρισμού, που είναι όμως αυθαίρετη αφού όπως προαναφέρθηκε οι διαδρομές αυτές δεν σχεδιάστηκαν με αυτό τον σκοπό και στόχο), αφορούν την σημαντική γεωγραφική απόσταση μεταξύ των επί μέρους σημείων τους και την παρουσία σε πολλαπλές χώρες (που εφαρμόζουν διαφορετικές μεταξύ τους και μη συνδεδεμένες πολιτικές τουριστικής ανάπτυξης), που καθιστούν δύσκολη την ανάπτυξή τους ως αυτοτελή προϊόντα πολιτισμικού τουρισμού.

Συνοψίζοντας την εμπειρία από την οικονομική ανάλυση των πολιτιστικών διαδρομών του Συμβουλίου της Ευρώπης η επικεφαλής της μελέτης σε ένα σχετικό άρθρο της αναφέρει:

«Αν και δημιουργήθηκαν στη βάση κοινωνικών και πολιτιστικών αρχών και χωρίς τον στόχο να δημιουργήσουν οικονομική αξία ή να αυξήσουν οποιοδήποτε εισόδημα, οι διαδρομές του Συμβουλίου της Ευρώπης σήμερα αποτελούν **πηγή (σ.σ. οικονομικής) καινοτομίας**, δημιουργίας νέων μικρών επιχειρήσεων και προϊόντων και υπηρεσιών πολιτισμικού τουρισμού... Η πολιτιστική διαδρομή αποτελεί ένα νέο είδος πολιτιστικού προϊόντος που δημιουργεί μια διαδραστική σχέση μεταξύ μνημείου, που χρειάζεται προστασία και ανάπτυξη και του πολιτιστικού και περιφερειακού πλαισίου με το οποίο πρέπει να συνδεθεί... οι πολιτιστικές διαδρομές έχουν τη δυνατότητα όχι μόνο να βελτιώσουν τις οικονομικές συνθήκες σε απομακρυσμένες γεωγραφικά περιοχές..., αλλά επίσης να συνεισφέρουν ευθέως στην ανταγωνιστικότητα των τοπικών κοινοτήτων, στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας ...και **να αποτελέσουν σημείο συγκέντρωσης (focal point) για την ανάπτυξη διεθνών δικτύων και συστάδων (cluster development)**...

Όμως η ταχεία διεθνής ανάπτυξη προορισμών που επικεντρώνονται στην παροχή υπηρεσιών πολιτισμικού τουρισμού σημαίνει ότι πιστοποιημένες διαδρομές του Συμβουλίου της Ευρώπης και παρεμφερή project, αντιμετωπίζουν σήμερα την **πρόκληση της αυξημένης ανταγωνιστικότητας και ποιοτικής παροχής υπηρεσιών για να προσελκύσουν τουρίστες στην σημερινή παγκοσμιοποιημένη τουριστική αγορά**. Αυτό επιβεβαιώνει την ανάγκη να εφαρμόζονται σ' αυτές (σ.σ. υψηλά) πρότυπα ποιότητας και βιώσιμου τουρισμού (sustainable tourism).»

Παρουσίαση της περιοχής παρέμβασης

Η Περιφέρεια Ηπείρου καταλαμβάνει το βορειοδυτικό τμήμα της χώρας, αποτελώντας Πύλη εισόδου-εξόδου προς τα Βαλκάνια και τη Δυτική Ευρώπη. Περιλαμβάνει 4 Περιφερειακές Ενότητες-ΠΕ (Αρτας, Θεσπρωτίας, Ιωαννίνων και Πρέβεζας) και έχει συνολική έκταση 9.203 τετραγωνικά χιλιόμετρα. Κύριο χαρακτηριστικό είναι η γεωμορφολογική της ποικιλία, καθώς υπάρχουν τέσσερις βασικές ζώνες: α) η παράκτια ζώνη των ΠΕ Πρεβέζης και Θεσπρωτίας, β) η ζώνη των ορεινών όγκων που εκτείνεται κατά μήκος του ανατολικού ορίου της Περιφέρειας στην ΠΕ Ιωαννίνων γ) η ζώνη γεωργικής γης, η οποία περιλαμβάνει το νοτιοδυτικό τμήμα της Περιφέρειας και δ) η ευρύτερη ζώνη των ορεινών και ημιορεινών περιοχών.

Ειδικότερα, τα πέντε αρχαία θέατρα της Ηπείρου εκτείνονται σε τέσσερις δήμους: Αρταίων (Αμβρακία), Πρέβεζας (Νικόπολη και Κασσώπη), Φιλιατών (Γίτανα) και Δωδώνης (ο ομώνυμος χώρος) με συνολική έκταση 2.078 τ.χλμ.

Πληθυσμιακά Δεδομένα

Σύμφωνα με την τελευταία απογραφή πληθυσμού (ΕΛΣΤΑΤ, 2011), ο μόνιμος πληθυσμός της Περιφέρειας Ηπείρου ανέρχεται σε 336.856 άτομα (3,1% του πληθυσμού της χώρας) ενώ ο πληθυσμός των δήμων όπου ανήκουν γεωγραφικά τα τέσσερα θέατρα (Δήμοι Αρταίων, Δωδώνης, Πρέβεζας και Φιλιατών), ανέρχεται στα 92.302 άτομα (27,4% της Περιφέρειας). Κατά την περίοδο 2001-2011, αν και η Περιφέρεια παρουσίασε σταθεροποιητικές τάσεις, ο πληθυσμός των δήμων των αρχαίων θεάτρων μειώθηκε ελαφρά κατά 1,6%. Τη μεγαλύτερη πληθυσμιακή μείωση σημείωσαν οι Δήμοι Δωδώνης και Φιλιατών (7,5% και 15,2% αντίστοιχα). Η Περιφέρεια Ηπείρου εξακολουθεί να κατατάσσεται σε μια από τις πλέον αραιοκατοικημένες Περιφέρειες της χώρας (η πληθυσμιακή πυκνότητα στα 36,6 περίπου άτομα ανά τ.χλμ., ενώ της χώρας στα 82,2 άτομα ανά τ.χλμ) ενώ η πληθυσμιακή πυκνότητα στους δήμους των αρχαίων θεάτρων ανέρχεται σε 44,4 άτομα ανά τ.χλμ.

Κύρια δημογραφική τάση αποτελεί η γήρανση του πληθυσμού, με τη δημογραφική κατάσταση να χαρακτηρίζεται σημαντικά δυσμενέστερη από αυτή της χώρας. Το πρόβλημα γήρανσης του πληθυσμού έχει άμεση επίπτωση στο δείκτη εξάρτησης, που υποδηλώνει ότι στην Περιφέρεια Ηπείρου κατά το ίδιο έτος σε 100 άτομα εργάσιμης ηλικίας αντιστοιχούσαν 58,2 άτομα που χαρακτηρίζονται ως οικονομικά εξαρτώμενα (ηλικιωμένοι και παιδιά), έναντι 51,5 άτομα σε επίπεδο χώρας [Επεξεργασία στοιχείων ΕΛΣΤΑΤ Απογραφή 2011].

Αγορά Εργασίας

Η Περιφέρεια υστερεί σε σχέση με τις επιδόσεις της στην αγορά εργασίας σε επίπεδο ΕΕ, αλλά σε εθνικό επίπεδο παρουσιάζει επιδόσεις που προσεγγίζουν το

μέσο επίπεδο της χώρας. Το μερίδιο του οικονομικά ενεργού πληθυσμού στο συνολικό πληθυσμό της Περιφέρειας ηλικίας 15-64 ετών, ανέρχεται στο 65,3% (Eurostat 2015), επίπεδο που κυμαίνεται ελαφρά χαμηλότερα από το μέσο επίπεδο της χώρας (67,8%) και σημαντικά χαμηλότερο σε σχέση με το μέσο όρο της ΕΕ28 (72,5%), βαίνοντας όμως συνεχώς μειούμενο από το 2010. Οι γυναίκες εμφανίζουν σημαντικά χαμηλότερα επίπεδα συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό σε σχέση με τους άνδρες (57,1% έναντι 73,6% των ανδρών).

Σε ότι αφορά την απασχόληση η Περιφέρεια απέχει από τον στόχο της απασχόλησης που έχει τεθεί για το 2020 (70%). Με βάση τα συγκριτικά στοιχεία της Eurostat για το 2015 το ποσοστό απασχόλησης του πληθυσμού 20-64 ετών ανήλθε στο 53,2%, στην Ελλάδα στο 54,9%, ενώ στην ΕΕ28 στο 70%. Στις γυναίκες απασχολούμενες της Περιφέρειας καταγράφεται σημαντικά μικρότερο ποσοστό απασχόλησης έναντι των ανδρών (44,2% έναντι 62,3% για τους άνδρες).

Το ποσοστό ανεργίας των ατόμων ηλικίας 20-64 ετών της Περιφέρειας είναι μεγαλύτερο σε σχέση με την ΕΕ28 και περίπου ίσο σε σχέση με τη χώρα (24,7% έναντι 24,9% στην Ελλάδα και 9,2% στην ΕΕ28 - στοιχεία Eurostat 2015). Η ανεργία των γυναικών είναι σημαντικά μεγαλύτερη από αυτή των ανδρών (29% έναντι 21,3% για τους άνδρες). Μάλιστα, το πρόβλημα της ανεργίας πλην των γυναικών πλήττει σημαντικά και τους νέους της Περιφέρειας. Με βάση τα συγκριτικά στοιχεία της Eurostat για το 2015 το ποσοστό ανεργίας των νέων (μεταξύ 15-24 ετών) ανήλθε στο 58,6%, στην Ελλάδα στο 49,8%, ενώ στην ΕΕ28 στο 20,4% με τις νέες γυναίκες της Περιφέρειας να πλήττονται σημαντικά περισσότερο σε σχέση με τους άνδρες. Αξίζει να σημειωθεί ότι το ποσοστό μακροχρόνια ανέργων της Περιφέρειας ανήλθε σε 72,7%, αναλογία ελαφρώς χαμηλότερη σε σχέση με τη χώρα (73,1%), αλλά μεγαλύτερη σε σχέση με την ΕΕ28 (48,3%).

Σε ότι αφορά τα βασικά χαρακτηριστικά της αγοράς εργασίας εκτός της δυσμενούς θέσης των γυναικών και των νέων, η Περιφέρεια χαρακτηρίζεται από απασχολούμενους με χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο, ενώ παρουσιάζει ένα από τα υψηλότερα ποσοστά συγκέντρωσης στην αυτοαπασχόληση και στην αναλογία των βοηθών απασχόλησης στην οικογενειακή επιχειρηματικότητα (με τάση μείωσης την τελευταία δεκαετία).

Ειδικότερα, περίπου 3 στους 10 (32,7%, Eurostat 2015) των απασχολούμενων της Περιφέρειας ηλικίας 25-64 ετών είναι απόφοιτοι πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και περίπου 4 στους 10 δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, ενώ το μερίδιο απασχολούμενων που είναι κάτοχοι πτυχίου τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ανέρχεται στο 30,3%. Η κατανομή αυτή των απασχολούμενων διαφέρει σημαντικά από την τα αντίστοιχα ποσοστά σε επίπεδο χώρας (24,9% πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, 40,4% δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και 34,7% πτυχιούχοι τριτοβάθμιας). Στους δε δήμους των αρχαίων θεάτρων τα αντίστοιχα ποσοστά είναι 27,1%, 49,2% και 23,7% (ΕΛΣΤΑΤ, 2011).

Οικονομικές Επιδόσεις

Η Ήπειρος αποτελεί σε όρους Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος τη φτωχότερη Περιφέρεια της Ελλάδας, με αποτέλεσμα να υπολείπεται σημαντικά σε σύγκριση και με τον αντίστοιχο μέσο όρο της Ε.Ε.. Συνολικά παράγει το 2,2% του συνολικού ΑΕΠ της χώρας και το 0,03% της ΕΕ28 (Eurostat, 2014), ενώ το κ.κ.ΑΕΠ ανέρχεται σε 14.000 Μονάδες Αγοραστικής Δύναμης-ΜΑΔ (η δεύτερη χειρότερη επίδοση μεταξύ των Περιφερειών της χώρας· η χειρότερη επίδοση ανήκει στην Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης με 13.700 ΜΑΔ), που αντιστοιχεί στο 70,4% του μέσου κ.κ.ΑΕΠ της χώρας και στο 51% του μέσου ευρωπαϊκού κ.κ. ΑΕΠ των 28 (Eurostat 2014, ΕΕ28=100).

Ενδοπεριφερειακά, καταγράφονται σημαντικές αποκλίσεις του επιπέδου ευημερίας όπως αυτό προσεγγίζεται από το κ.κ.ΑΕΠ. Σε ότι αφορά στην κατανομή του ΑΕΠ σημειώνεται ότι τα Ιωάννινα παράγουν περίπου το ½ του ΑΕΠ της Περιφέρειας ενώ διαχρονικά δεν παρατηρούνται σημαντικές μεταβολές στην κατανομή του παραγόμενου ΑΕΠ μεταξύ των χωρικών ενοτήτων της Ηπείρου.

Επίσης, παράγει το 2,2% της συνολικής Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας (ΑΠΑ) της χώρας (3.516,15εκατ. ευρώ, Eurostat 2013). Από την ανάλυση της κατανομής της ΑΠΑ στους παραγωγικούς τομείς, φαίνεται ότι η συμμετοχή του πρωτογενή τομέα στην συνολική ΑΠΑ ανέρχεται σε 7,5%, ενώ ο δευτερογενής και ο τριτογενής συμμετέχουν κατά 16,1% και 76,4% αντίστοιχα. Η σημαντική συνεισφορά του πρωτογενή τομέα αναδεικνύεται από τη σύγκριση των αντίστοιχων ποσοστών σε επίπεδο χώρας (3,7%) και σε επίπεδο ΕΕ28 (1,7%). Σε κλαδικό επίπεδο καταγράφεται σημαντική συνεισφορά της γεωργίας/κτηνοτροφίας και του εμπορίου/τουρισμού στη συνολική ΑΠΑ.

Οι οικονομικές επιδόσεις είναι σαφώς επηρεασμένες από την οικονομική κρίση. Μέχρι το 2008 παρουσίασε ικανοποιητικούς ρυθμούς ανάπτυξης του κ.κ.ΑΕΠ (σε όρους ΜΑΔ), από το 2009 έως το 2012 καταγράφεται μείωση του κ.κ.ΑΕΠ περίπου κατά 17,4%, η οποία όμως είναι χαμηλότερη της μείωσης που επήλθε σε επίπεδο χώρας, γεγονός που συνδέεται άμεσα και με τον αγροτικό χαρακτήρα της Περιφέρειας, ενώ τη διετία 2013-2014 καταγράφεται αύξηση της τάξης του 1,4% (Eurostat, 2014).

Αντίστοιχη είναι η επίπτωση της κρίσης στην ΑΠΑ της Περιφέρειας, όπου το 2013, σε σχέση με το 2008, καταγράφεται μείωση κατά 22,8%, με την αντίστοιχη μείωση στο σύνολο της χώρας να ανέρχεται σε 25,2% ενώ για την ΕΕ28 αυξήθηκε κατά 4%. Ειδικότερα, καταγράφεται σημαντική συρρίκνωση της ΑΠΑ στο δευτερογενή τομέα κατά 32%, κυρίως λόγω της σημαντικά μειωμένης οικονομικής δραστηριότητας των κατασκευών. Η ακαθάριστη προστιθέμενη αξία του πρωτογενή τομέα, την αντίστοιχη περίοδο (2008-2013), καταγράφει μείωση μόλις κατά 5,95% και του τριτογενή κατά 21,9% (Eurostat, 2013).

Οικονομική Δραστηριότητα – ΜμΕ

Ο αριθμός των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στην Περιφέρεια ανέρχεται σε 29.916, με κύκλο εργασιών 4.668 εκ.€ (69,4% τριτογενής τομέας, 24,1% δευτερογενής, 6,2% πρωτογενής)². Στην περιοχή των δήμων των αρχαίων θεάτρων δραστηριοποιείται το 26% περίπου των επιχειρήσεων της Περιφέρειας (7.832) με κυρίαρχο τον τριτογενή τομέα (83,7%).

Αν και καταγράφεται σαφής υπεροχή των επιχειρήσεων του τριτογενή τομέα, εντούτοις, η συγκέντρωση των επιχειρήσεων στο πρωτογενή (κυρίως), αλλά και στο δευτερογενή τομέα είναι αναλογικά μεγαλύτερη σε σχέση με αυτή της χώρας. Το στοιχείο αυτό είναι ενδεικτικό της εξειδίκευσης στον αγροτικό τομέα, αλλά και στη μεταποίηση κυρίως αγροτικών προϊόντων. Είναι χαρακτηριστικό ότι τα 2/3 των εξαγωγών της είναι τρόφιμα με προϊόντα αιχμής τα ιχθυώδη, τα γαλακτοκομικά, τους νωπούς καρπούς & φρούτα, τα κρέατα και τα ζωντανά ζώα. Η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί τον βασικό εξαγωγικό εταίρο διαχρονικά για την Ήπειρο.

Όσον αφορά στους κλάδους εξειδίκευσης, η βασικότερη δραστηριότητα του πρωτογενή τομέα είναι η κτηνοτροφία (ιδιαίτερα η αιγοπροβατοτροφία και η πτηνοτροφία), αλλά ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι υδατοκαλλιέργειες, όντας η μοναδική περιοχή που συνδυάζει ποικιλία υδάτινων μέσων, πολλά είδη εκτρεφόμενων ψαριών και πολλούς τρόπους και μεθόδους εκτροφής. Η Περιφέρεια φιλοξενεί μεγάλες μονάδες του κλάδου της θαλάσσιας ιχθυοκαλλιέργειας στην Ελλάδα (15%, με συγκέντρωση στις ακτές του Ιονίου) & στις υδατοκαλλιέργειες εσωτερικών νερών κατέχει σταθερά την πρώτη θέση στη χώρα (με συγκέντρωση στην περιοχή Ιωαννίνων και Πρέβεζας).

Η πλειοψηφία των επιχειρήσεων μεταποίησης αφορούν στον κλάδο της βιομηχανίας τροφίμων (κυρίως μεταποίηση αγροτικών προϊόντων). Η Ήπειρος επίσης διαθέτει σημαντικά πλεονεκτήματα τόσο ως προς τις παραδοσιακές μέχρι πρότινος τουριστικές δραστηριότητες, όσο και από πλευράς εναλλακτικής τουριστικής προσφοράς, που μέχρι σήμερα δεν έχουν αξιοποιηθεί ικανοποιητικά.

Ειδικότερα, διαθέτει εξαιρετικά συγκριτικά πλεονεκτήματα (καθαρές ακτές, περιοχές εξαιρετικού φυσικού κάλλους, αρχαιολογικά μνημεία, εθνικούς δρυμούς, τοπική πολιτιστική παράδοση, κλπ.) για την ανάδειξη του τουρισμού (θαλάσσιου, ειδικού, ορεινού) σε κύρια εστία ανάπτυξης. Λόγω των γεωμορφολογικών χαρακτηριστικών και των διαφορετικών κλιματολογικών συνθηκών που επικρατούν στις παραθαλάσσιες περιοχές και στην ενδοχώρα, επικράτησαν διαφορετικά πρότυπα τουρισμού. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να παρατηρείται ισόρροπη διασπορά των τουριστικών πόλων έλξης με μεγάλες δυνατότητες τουριστικής ανάπτυξης.

²ΕΛΣΤΑΤ, Μητρώο Επιχειρήσεων 2010

Χωροταξική και πολεοδομική οργάνωση

Η Περιφέρεια της Ηπείρου περιλαμβάνει 4 Περιφερειακές ενότητες, την Περιφερειακή ενότητα Άρτας με πρωτεύουσα την Άρτα, την Περιφερειακή ενότητα Θεσπρωτίας με πρωτεύουσα την Ηγουμενίτσα, την Περιφερειακή ενότητα Ιωαννίνων με πρωτεύουσα τα Ιωάννινα και την Περιφερειακή ενότητα Πρέβεζας με πρωτεύουσα την Πρέβεζα. Η διοικητική έδρα της περιφέρειας βρίσκεται στην πόλη των Ιωαννίνων και οι διοικητικές έδρες των Περιφερειακών ενότητων εδρεύουν στις αντίστοιχες πρωτεύουσες τους.

Με την εφαρμογή του Προγράμματος «Καλλικράτης» προέκυψε η παρακάτω διοικητική διαίρεση:

- ◆ **Περιφερειακή ενότητα Άρτας με 4 Δήμους:**
 - Δήμος Αρταίων με έδρα την Άρτα (όπου βρίσκεται το αρχαίο θέατρο της Αμβρακίας).
 - Δήμος Νικολάου Σκουφά με έδρα το Πέτα.
 - Δήμος Γεωργίου Καραϊσκάκη με έδρα την Άνω Καλεντίνη.
 - Δήμος Κεντρικών Τζουμέρκων με έδρα το Βουργαρέλι.
- ◆ **Περιφερειακή ενότητα Θεσπρωτίας με 3 Δήμους:**
 - Δήμος Ηγουμενίτσας με έδρα την Ηγουμενίτσα.
 - Δήμος Φιλιατών με έδρα τις Φιλιάτες (όπου βρίσκεται ο αρχαιολογικός χώρος των Γιτάνων).
 - Δήμος Σουλίου με έδρα την Παραμυθιά.
- ◆ **Περιφερειακή ενότητα Ιωαννίνων με 8 Δήμους:**
 - Δήμος Ιωαννιτών με έδρα τα Ιωάννινα.
 - Δήμος Ζαγορίου με έδρα τους Ασπραγγέλους.
 - Δήμος Κόνιτσας με έδρα την Κόνιτσα.
 - Δήμος Πωγωνίου με έδρα το Καλπάκι.
 - Δήμος Βορείων Τζουμέρκων με έδρα τα Πράμαντα.
 - Δήμος Μετσόβου με έδρα το Μέτσοβο.
 - Δήμος Δωδώνης με έδρα την Αγία Κυριακή (όπου βρίσκεται το αρχαίο θέατρο της Δωδώνης).
 - Δήμος Ζίτσας με έδρα την Ελεούσα.
- ◆ **Περιφερειακή ενότητα Πρέβεζας με 3 Δήμους:**
 - Δήμος Πρέβεζας με έδρα την Πρέβεζα (όπου βρίσκονται οι αρχαίοι χώροι της Νικόπολης και της Κασσώπης).
 - Δήμος Πάργας με έδρα το Καναλάκι.
 - Δήμος Ζηρού με έδρα τη Φιλιπιάδα.

Ο Ν. 4269/2014 καθορίζει ένα συστηματικό πλαίσιο διαμόρφωσης του χωροταξικού σχεδιασμού, για όλη την επικράτεια, το οποίο ασκείται σε τρία επίπεδα: σε εθνικό,

περιφερειακό και τοπικό επίπεδο και διακρίνεται, ανάλογα με το περιεχόμενό του, σε στρατηγικό ή ρυθμιστικό.

Στρατηγικός χωρικός σχεδιασμός

Στην κατηγορία του στρατηγικού χωρικού σχεδιασμού του Ν. 4269/2014 υπάγονται τα Εθνικά Χωροταξικά Πλαίσια του και τα Περιφερειακά Χωροταξικά Πλαίσια

Μέχρι σήμερα έχουν θεσμοθετηθεί:

- Το Ε.Π.Χ.Σ.Α.Α για τις Υδατοκαλλιέργειες (ΦΕΚ 2505/Β/04.11.2011)
- Το Ε.Π.Χ.Σ.Α.Α για τον Τουρισμό (ΦΕΚ 1138 Β/11.06.2009 & ΦΕΚ 3155/Β/12.12.2013)
- Το Ε.Π.Χ.Σ.Α.Α για την Βιομηχανία (ΦΕΚ 151 ΑΑΠ/13.04.2009)
- Το Ε.Π.Χ.Σ.Α.Α για τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (ΦΕΚ 2464 Β/03.12.2008)
- Το Ε.Π.Χ.Σ.Α.Α των Καταστημάτων Κράτησης (ΦΕΚ 1575 Β/28.11.2001)

Επίσης έχει εγκριθεί με την υπ' αριθμ. πρωτ. 25301/2003 Απόφαση Υπουργού ΠΕΧΩΔΕ (ΦΕΚ 1451 Β'/06.10.2003) Περιφερειακό Χωροταξικό Πλαίσιο Περιφέρειας Ηπείρου.

Σε εξέλιξη (στάδιο Β1) βρίσκεται η εκπόνηση της μελέτης «Αξιολόγηση, Αναθεώρηση και Εξειδίκευση του Περιφερειακού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης Περιφέρειας Ηπείρου», η οποία ανατέθηκε από το Υπουργείο Περιβάλλοντος Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής.

Οι βασικοί στρατηγικοί τομείς προτεραιότητας για την ανάδειξη και την ανάπτυξη της Περιφέρειας Ηπείρου, όπως αυτοί προέκυψαν από μελέτη, είναι:

- Προτεραιότητα αιχμής αποτελεί ο εκσυγχρονισμός και η αύξηση της ανταγωνιστικότητας του πρωτογενή τομέα.
- Ιδιαίτερη έμφαση δίδεται στην εκτεταμένη αξιοποίηση του ενεργειακού δυναμικού και των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στην περιοχή.
- Πρέπει επίσης να αξιοποιηθούν και να αναδειχθούν οι σημαντικές υποδομές της ευρύτερης περιοχής Ιωαννίνων στην έρευνα και τεχνολογία και την κοινωνία της πληροφορίας με κατεύθυνση τη διάχυση της καινοτομίας στις επιχειρήσεις της περιφέρειας.
- Σημαντική συνιστώσα αποτελεί η ανάδειξη των υπηρεσιών διεθνούς εμπορίου και μεταφορών μέσα από την υλοποίηση σημαντικών μεταφορικών έργων.
- Επίσης η προώθηση νέων οργανωμένων υποδοχέων της βιομηχανίας – βιοτεχνίας ταυτόχρονα με τη συμπλήρωση - αναβάθμιση των υφιστάμενων υποδομών.
- Τέλος ιδιαίτερη έμφαση δίδεται στην επέκταση και ποιοτική ενίσχυση του τουρισμού με παράλληλο έλεγχο των συγκρούσεων γης και της διασφάλισης των περιβαλλοντικών πόρων και στην συνεχή ενίσχυση ήπιων εναλλακτικών μορφών τουρισμού στην ορεινή ενδοχώρα.

Σε ό,τι αφορά τη χωρική οργάνωση της δραστηριότητας του τουρισμού στην Ήπειρο, το Περιφερειακό Πλαίσιο προτείνει τον εμπλουτισμό του προτύπου «ήλιος-θάλασσα» που επικρατεί στο Ιόνιο παράκτιο μέτωπο με την συστηματική και επίμονη διευκόλυνση της προώθησης τμήματος της τουριστικής ζήτησης στην ενδοχώρα. Οι αρχαιολογικοί χώροι της Νικόπολης, της Κασσώπης, των Γιτάνων, του Νεκρομαντείου αλλά και του Βουθρωτού στη Νότια Αλβανία, αποτελούν πόρους οι οποίοι μπορούν να ενταχθούν στο τουριστικό προϊόν του παρακτίου μετώπου. Αντίστοιχα ο βιότοπος του Αμβρακικού, οι Βυζαντινές αρχαιότητες της Άρτας κλπ εντάσσονται στον ίδιο τουριστικό χώρο και μπορούν να αποτελέσουν στοιχεία της ταυτότητας του προορισμού. Η γενικότερη επιδίωξη του ΠΠ είναι η αντιμετώπιση της πρακτικής “all inclusive” που προωθείται από τους διεθνείς τουριστικούς οργανισμούς και η οποία καθλώνει τους επισκέπτες σε ένα συγκεκριμένο τόπο και ένα απόλυτα περιορισμένο πλαίσιο «τουριστικής κατανάλωσης».

Ο ορεινός χώρος της Πίνδου είναι ιδανικό πεδίο για τη συγκρότηση «τοπικών πολυθεματικών δικτύων». Η βασική επιδίωξη είναι η χωρική διάχυση της τουριστικής δραστηριότητας και η θεματική διεύρυνσή της. Επιπλέον, λόγω της φύσης των τουριστικών πόρων, διευκολύνεται αντικειμενικά και η χρονική επέκτασή της.

Τέλος, για την πεδινή και ημιορεινή ενδοχώρα, η συγκεκριμένη περιοχή (δήμοι Αρταίων, Ζηρού, Δωδώνης, Σουλίου, Ζίτσας), περιλαμβάνεται στην παραγωγική ραχοκοκκαλιά της Ηπείρου με εξειδίκευση στην πρωτογενή παραγωγή και τη μεταποίηση αγροτικών προϊόντων. Η ποιότητα και η πυκνότητα των τουριστικών πόρων που διαθέτει, επιτρέπει τη διαμόρφωση διαδρόμων σύνδεσης του παρακτίου μετώπου με την Πίνδο. Η σύνδεση των επιμέρους κόμβων, σε μια λογική διευκόλυνσης της συνολικότερης κινητικότητας των επισκεπτών από την (μαζική) ακτή στον (πολυθεματικό) ορεινό χώρο, αποτελεί στόχο του ΠΠ. Η «Πολιτιστική Διαδρομή στα Αρχαία Θέατρα της Ηπείρου», εκτός από την αυτόνομη και εξειδικευμένη συνεισφορά της στο συνολικό τουριστικό προϊόν της περιοχής, συνιστά παράλληλα δράση η οποία εντάσσεται σε μια τέτοια γενικότερη κατεύθυνση.

Ρυθμιστικός χωρικός σχεδιασμός

Στην κατηγορία του ρυθμιστικού χωρικού σχεδιασμού του Ν. 4269/2014 υπάγονται τα Τοπικά Χωρικά Σχέδια που καλύπτουν την έκταση μίας ή και περισσότερων Δημοτικών Ενοτήτων ή και το σύνολο της έκτασης του οικείου δήμου, τα Ειδικά Χωρικά Σχέδια και τα Ρυμοτομικά Σχέδια Εφαρμογής καθώς και τα Γενικά Πολεοδομικά Σχέδια (ΓΠΣ) και τα Σχέδια Χωρικής και Οικιστικής Οργάνωσης Ανοικτής Πόλης (ΣΧΟΟΑΠ) του Ν. 2508/1997 που εκπονούνται στα διοικητικά όρια των καποδιστριακών Δήμων.

Μέχρι σήμερα έχουν εκπονηθεί 30 μελέτες ΓΠΣ-ΣΧΟΟΑΠ σε ΟΤΑ της Περιφέρειας Ηπείρου εκ των οποίων έχουν θεσμοθετηθεί οι 12.

Η πόλη της Άρτας έχει εγκεκριμένο ΓΠΣ με την αριθμ. 42386/2158/16-5-1989 απόφαση (ΦΕΚ 380/Δ/12-6-89), που αναθεωρήθηκε με την αριθμ. 79714/5156/21-12-1992 απόφαση (ΦΕΚ 1341/Δ/21-12-1992). Εκπονείται στην παρούσα φάση νέα μελέτη ΓΠΣ για τον Καποδιστριακό Δήμο Αρταίων και έχει ολοκληρωθεί και το Β1 στάδιο, ενώ θα πρέπει να εκπονηθεί ολοκληρωμένο ΓΠΣ σε συνδυασμό με ΣΧΟΑΠ για ολόκληρο τον Καλλικρατικό Δήμο Αρταίων.

Σύμφωνα με το εγκεκριμένο Γ.Π.Σ. η πόλη της Άρτας χωρίζεται σε 8 πολεοδομικές ενότητες – γειτονιές με στόχο την οργάνωση του αστικού χώρου χωρίς να ανατρέπεται η υπάρχουσα δομή της πόλης. Σύμφωνα με την πρόταση τροποποίησης του Γ.Π.Σ. συνεχίζει να υφίσταται διάσπαρτη χωροθέτηση βιοτεχνιών των συνεργείων και των μικρών εργαστηρίων εξυπηρέτησης των αναγκών της πόλης και των γύρω οικισμών. Για το λόγο αυτό απαιτείται η δημιουργία αναπτυξιακών ζωνών.:

1. Ζώνη χονδρεμπορίου – Σταθμός Φορτηγών
2. Πάρκο Βιοτεχνίας
3. Ζώνη διαμετακομιστικού κέντρου
4. Ζώνη αναψυχής – οικολογικού τουρισμού
5. Ζώνη προγραμμάτων κοινωνικής κατοικίας
6. Ζώνη προστασίας χώρων αρχαιολογικών και αρχιτεκτονικών συνόλων
7. Καθορισμός ζώνης μεταφοράς Σ.Δ. (Ζώνη υποδοχής Σ.Δ.)
8. Γεωργική γη υψηλής παραγωγικότητας.

Στο Δήμο Πρέβεζας, υπάρχει εγκεκριμένο ΓΠΣ για τις Δημοτικές Ενότητες Πρέβεζας και Λούρου και ΣΧΟΟΑΠ στη Δημοτική Ενότητα Ζαλόγγου.

Το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο της Δ.Ε. Πρέβεζας (ΦΕΚ 465/ΑΑΠΘ/2009) καθορίζει Περιοχή Προστασίας Αρχαιολογικών Χώρων με στόχο την προστασία των αρχαιολογικών χώρων και μνημείων. Για τον αρχαιολογικό χώρο της Νικόπολης, που αποτελεί οριοθετημένο αρχαιολογικό χώρο με καθορισμένες α' και β' ζώνες, ισχύει το ειδικό διάταγμα προστασίας του (ΦΕΚ 781/Δ'/6.11.1991).

Ο δε αρχαιολογικός χώρος της Κασσώπης (ΦΕΚ 35/Β/1962) ανήκει στην περιοχή ειδικής προστασίας (ΠΕΠ)Γ2 του ΣΧΟΟΑΠ της Δημοτικής Ενότητας Ζαλόγγου (ΦΕΚ417/ΑΑΠΘ/2009).

Στους Δήμους Δωδώνης και Φιλιατών δεν υπάρχει θεσμοθετημένο ΓΠΣ-ΣΧΟΟΑΠ.

Υποδομές Μεταφορών

Παρά τις σημαντικές παρεμβάσεις που έχουν γίνει τα τελευταία χρόνια στην Περιφέρεια στον τομέα των μεταφορών, οι ανάγκες για παρεμβάσεις συνεχίζουν να αυξάνουν. Η κατάσταση του οδικού δικτύου έχει βελτιωθεί σημαντικά, εξ αίτιας της διέλευσης δύο από τους σημαντικότερους άξονες του βασικού (core) δικτύου ΔΕΔ-Μ της χώρας: της Εγνατίας οδού (ολοκληρώθηκε) και της Ιόνιας οδού (αναμένεται να ολοκληρωθεί).

Σε ότι αφορά τις λιμενικές υποδομές τα σημαντικότερα λιμάνια της ευρύτερης περιοχής, είναι της Ηγουμενίτσας και της Πρέβεζας. Το λιμάνι της Ηγουμενίτσας είναι εθνικής σημασίας και ένα από τα σημαντικότερα της χώρας. Έχει αξιόλογη επιβατική και διερχόμενη εμπορευματική κίνηση. Η ολοκλήρωση του έργου του νέου λιμένα της Ηγουμενίτσας θα ενισχύσει σημαντικά την προσπελασιμότητα της ευρύτερης περιοχής και τη θέση του Λιμένα Ηγουμενίτσας στο ευρύτερο σύστημα μεταφορών της Αδριατικής – Ιονίου. Το λιμάνι της Πρέβεζας είναι εμπορικού χαρακτήρα, αλλά φιλοξενεί και σημαντικό αριθμό τουριστικών σκαφών. Μετά την ζεύξη του Ακτίου, χρησιμοποιείται και ως μαρίνα που εξυπηρετεί τουριστικούς σκοπούς.

Στην αεροπορική υποδομή, η Περιφέρεια εξυπηρετείται από τα αεροδρόμια Ιωαννίνων και Ακτίου. Το αεροδρόμιο των Ιωαννίνων, λόγω ανεπάρκειας υποδομών, εξυπηρετεί μόνο πτήσεις εσωτερικού, ενώ αυτό του Ακτίου, παρότι αναβαθμίστηκε με την υποθαλάσσια ζεύξη Ακτίου-Πρέβεζας, εξυπηρετεί περιορισμένο αριθμό πολιτικών πτήσεων (κυρίως κατά τους θερινούς μήνες από έκτακτες πτήσεις με τουρίστες για Λευκάδα και Πρέβεζα).

Σε ότι αφορά τις σιδηροδρομικές μεταφορές παρατηρείται πλήρης ανυπαρξία σιδηροδρομικής υποδομής, γεγονός που δεν επιτρέπει την ανάπτυξη δικτύου πολύτροπων μεταφορών.

Περιβάλλον

Η Περιφέρεια της Ηπείρου έχει να παρουσιάσει μεγάλη ποικιλία αξιόλογων μνημείων αναφορικά στον πολιτισμό αλλά καταγράφεται επίσης και μια μεγάλη ποικιλία φυσικών οικοσυστημάτων. Για παράδειγμα οι περιοχές της Ηπείρου, οι οποίες εντάσσονται στο δίκτυο Natura 2000 αντιστοιχούν στο 28% της συνολικής έκτασης της περιφέρειας με 10 περίπου ποσοστιαίες μονάδες πάνω από τον Εθνικό μέσο όρο.

Έτσι κατά μήκος της παράκτιας ζώνης της Περιφέρειας από Ηγουμενίτσα μέχρι και Πρέβεζα καταγράφηκαν φυσικοί πόλοι έλξης μεγάλης φυσικής και αισθητικής αξίας: οικολογικά σημαντικές περιοχές NATURA 2000, όπως το Δέλτα και τα Στενά Καλαμά, η θαλάσσια ζώνη από Πάργα ως το ακρωτήριο του Αγίου Θωμά, οι εκβολές και τα στενά του Αχέροντα και το έλος Καλοδίκι.

Στη συνέχεια και ανατολικά της Πρέβεζας εκτείνεται ο Αμβρακικός κόλπος διεθνούς ακτινοβολίας και προστασίας υγροβιότοπος (N.1650 – Συνθήκη RAMSAR). Στην κεντρική περιοχή της Περιφέρειας υπάρχουν επίσης σημαντικοί πόλοι έλξης που συγκεντρώνονται στην ορεινή περιοχή Παραμυθιάς-Σουλίου, στην αστική περιοχή των Ιωαννίνων και τη Λίμνη Ιωαννίνων και στην αστική περιοχή της Φιλιππιάδας.

Τέλος από Βορρά προς Νότο και περιμετρικά του ανατολικού ορίου της Περιφέρειας υπάρχει μεγάλη συγκέντρωση φυσικών πόλων έλξης και συγκεκριμένα στη περιοχή της Κόνιτσας – Μαστοροχωρίων και στις ορεινές περιοχές Πωγωνίου, Ζαγοροχωρίων, Μετσόβου, Εθνικού Δρυμού Βάλια Κάλντα, Εθνικού Δρυμού Βίκου– Αώου και των Βορείων και Νοτίων Τζουμέρκων. Οι Εθνικοί Δρυμοί εποπτεύονται από τα αρμόδια τοπικά δασαρχεία.

Στην Περιφέρεια Ηπείρου υπάρχουν 4 Εθνικά Πάρκα, 1 περιοχή Οικοανάπτυξης που διοικούνται από φορείς διαχείρισης, 2 Εθνικοί Δρυμοί και 1 Παγκόσμιο Γεωπάρκο της Ουνέσκο

Ανάμεσα στα τοπία φυσικού κάλους, βρίσκονται διάσπαρτα ιστορικά και πολιτιστικά μνημεία.

Τουρισμός

Σύμφωνα με το Στρατηγικό και Επιχειρησιακό Σχέδιο της Περιφέρειας Ηπείρου για τον Τουρισμό, ο τουρισμός στην Ήπειρο παρουσιάζει τις ακόλουθες τάσεις:

- Το 82% των τουριστών στην Περιφέρεια είναι εγχώριοι τουρίστες και μόνο το 18% είναι αλλοδαποί τουρίστες
- Η υψηλότερη πληρότητα των ξενοδοχειακών μονάδων εμφανίζεται κατά την διάρκεια της περιόδου μεταξύ Ιουνίου και Σεπτέμβριου
- Το μεγαλύτερο μέρος των επισκεπτών προέρχεται από χώρες της Ευρώπης, ακολουθούν επισκέπτες από χώρες της Αμερικής, της Ασίας και τέλος, της Αφρικής.

Μία από τις σημαντικότερες αδυναμίες που αντιμετωπίζει ο τομέας του τουρισμού είναι η εποχικότητα. Ως εκ τούτου, η Περιφέρεια έχει τονίσει την ανάγκη να ολοκληρώσει και να εμπλουτίσει το τουριστικό προϊόν και έχει εξατομικεύσει τον θεματικό τουρισμό ως μια πιθανή στρατηγική για την αντιμετώπιση της εποχικότητας.

Αυτό συνδέεται επίσης με τα φυσικά χαρακτηριστικά της περιοχής, σε συνδυασμό με το ποικίλο πολιτιστικό υπόβαθρο της που μπορεί να υποστηρίξει διαφορετικά είδη θεματικού τουρισμού και με τις ευκαιρίες που απορρέουν από τον θεματικό τουρισμό.

Μεταξύ των αδυναμιών του τουριστικού τομέα, η Περιφέρεια Ηπείρου έχει, επίσης, αναφέρει τα ακόλουθα τα οποία έχουν εμφανείς επιπτώσεις στην ανάπτυξη του θεματικού τουρισμού και μπορεί να αποτελέσουν εμπόδιο για την ανάπτυξή του:

- Η ύπαρξη περιοχών που εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τον παραθαλάσσιο - θερινό τουρισμό και περιοχές μέσης ποιότητας, χαμηλής πληρότητας που προσελκύουν ξένους.
- Η απουσία οργανωμένων εγκαταστάσεων των επιχειρήσεων και των υποδομών μεταφορών, όπως η έλλειψη σιδηροδρομικού δικτύου και η ανεπαρκής υποδομή των εναέριων μεταφορών στην Περιφέρεια.
- Η ανεπάρκεια του τοπικού οδικού δικτύου και η δυσκολία πρόσβασης σε ορεινές και αποκεντρωμένες περιοχές.

Η Ήπειρος στηρίζει και στηρίζεται στον τουρισμό. Η ανάπτυξη του θεματικού τουρισμού μπορεί να συμβάλλει σημαντικά στη δημιουργία ενός ολοκληρωμένου τουριστικού προϊόντος αναγνωρισμένο για το υψηλό επίπεδό του εντός και εκτός Ελλάδος και να δώσει τη δυνατότητα στους επισκέπτες να επεκτείνουν τις διακοπές τους στην Ήπειρο.

Πολιτισμική Κληρονομιά και Πολιτισμικός Τουρισμός

Η Ήπειρος χαρακτηρίζεται από πλούσια ιστορική και πολιτισμική παράδοση, η οποία ξεκινά από τους αρχαίους χρόνους, σύμφωνα με τις μαρτυρίες του Ησιόδου για το περίφημο μαντείο της Δωδώνης και συνεχίζεται κατά τους βυζαντινούς χρόνους και το μεσαίωνα, όπως μαρτυρούν τα κάστρα και οι βυζαντινές-μεταβυζαντινές εκκλησίες, οι πύργοι, τα αρχοντικά και τα γεφύρια, που έκτιζαν οι Ηπειρώτες μάστορες. Ιδιαίτερα κατά την Οθωμανική περίοδο, οι αγώνες των Ηπειρωτών για την αποτίναξη του τουρκικού ζυγού στο Ζάλογγο και στο Σούλι, αλλά και οι μεγάλες σχολές των Ιωαννίνων, όπου δίδασκαν μεγάλοι δάσκαλοι του γένους, έδωσαν το στίγμα του αγωνιζόμενου ελληνισμού. Μετά την απελευθέρωση και μέχρι σήμερα η πολιτισμική παράδοση εκφράζεται με τη ζωή και το έργο των μεγάλων εθνικών ευεργετών και των κατοίκων των χωριών μέσα από πλήθος μνημείων και ιστορικών και παραδοσιακών οικισμών. Όλα αυτά αποτελούν πόλο έλξης και ανάπτυξης του πολιτισμικού τουρισμού.

Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού όταν αναφερόμαστε στον πολιτιστικό τουρισμό εννοούμε κατά κύριο λόγο τη μετακίνηση ατόμων με πολιτιστικά κίνητρα, που περιλαμβάνουν εκπαιδευτικές και πολιτιστικές περιηγήσεις, ταξίδια σε φεστιβάλ, επισκέψεις σε ιστορικά μνημεία, ενδιαφέρον για τον λαϊκό πολιτισμό και προσκύνημα. Από τον πιο πάνω ορισμό προκύπτει ότι αυτή η μορφή τουρισμού μπορεί να αναπτυχθεί στην περιοχή της Ηπείρου διότι η περιοχή διαθέτει όλες τις προϋποθέσεις.

Ο επισκέπτης της Ηπείρου θα δυσκολευθεί να επιλέξει συγκεκριμένους αρχαιολογικούς χώρους και διαδρομές, γιατί η περιφέρεια είναι διάσπαρτη με λείψανα όλων των περιόδων των ιστορικών χρόνων. Η Ήπειρος της άγριας και σκληρής πέτρας, διαθέτοντας τις ορεινές ομορφιές της Πίνδου, της μεγαλύτερης οροσειράς της χώρας, αναμένεται να αποτελέσει έναν αξιόλογο τουριστικό πόλο για πολλαπλές μορφές τουρισμού και για τους τέσσερις νομούς της (Άρτας, Θεσπρωτίας, Ιωαννίνων, Πρέβεζας). Η Περιφέρεια Ηπείρου διαθέτει εξαιρετικά συγκριτικά πλεονεκτήματα, όπως καθαρές ακτές, θαυμάσια τοπογραφία, αρχαιολογικά μνημεία, εθνικούς δρυμούς, τοπική πολιτιστική παράδοση, παραδοσιακούς οικισμούς, ιστορική παράδοση, για την ανάδειξη του τουρισμού και του πολιτισμού ως εστίες ανάπτυξης.

Η περιοχή έχει μεγάλες δυνατότητες ανάπτυξης τουρισμού διότι διαθέτει πλήθος εναλλαγών στο προϊόν της, το οποίο με τις ιδιομορφίες του και τις κοντινές αποστάσεις επιτρέπει την ανάπτυξη πολλών εναλλακτικών-ειδικών μορφών διακοπών. Ελάχιστοι τόποι συνδυάζουν απέραντες ακτές με καθαρή θάλασσα, βουνά με ιστορία και φυσικές ομορφιές, εθνικούς δρυμούς, καλή τουριστική οργάνωση, οικονομικές τιμές. Η Ήπειρος είναι τόπος που μπορεί να προσφέρει διαφορετικούς τύπους διακοπών, από τον ήρεμο οικογενειακό παραμερισμό, μέχρι Σαββατοκύριακα για ανήσυχους επισκέπτες.

Σήμερα, πέρα από τον ιστορικο-πολιτιστικό τουρισμό και τον θαλάσσιο, στην Ήπειρο ο επισκέπτης μπορεί να βρει ειδικές δραστηριότητες, όπως κανόε-καγιάκ και ράφτινγκ στους ποταμούς Αώο, Βοϊδομάτη, Άραχθο και Αχέροντα, παραπέντε στην πεδιάδα του Αώου, αναρρίχηση σε φυσικές και τεχνητές πίστες στην Κόνιτσα, εκδρομές με ποδήλατα βουνού στην Πίνδο, έφιππες διαδρομές, περιηγητικό και οικολογικό τουρισμό με συγκεκριμένες διαδρομές και οδηγούς φυσικού τουρισμού, κ.ά. Για τις παραπάνω δραστηριότητες υπάρχουν εκπαιδευτές για αρχαίους και ο περιηγητικός και οικολογικός τουρισμός είναι άριστα οργανωμένος από τα γραφεία τουρισμού στα Ιωάννινα. Επιπλέον, υπάρχουν το χιονοδρομικό κέντρο Μετσόβου, παρατηρητήρια πουλιών σε Άρτα και Πρέβεζα, συνεδριακά κέντρα (Ιωάννινα, Μέτσοβο), ο υγροβιότοπος του Αμβρακικού, οργανωμένα θαλάσσια σπορ στην Πάργα, ιαματικές πηγές, κ.ά., που καλύπτουν ένα ευρύτερο φάσμα τουρισμού.

Οι αρχαίοι θεατρικοί χώροι, ως αντικείμενα αρχαιολογικής και θεατρολογικής έρευνας, επιβεβαιώνουν την άρρηκτη σύνδεση της αρχιτεκτονικής με το θέατρο. Οι αρχαίοι θεατρικοί χώροι ως προστατευόμενα μνημεία προκαλούν ένα πολύπλευρο επιστημονικό και κοινωνικοπολιτικό ενδιαφέρον για την μελέτη και την ασφαλή παράδοσή τους στις μελλοντικές γενιές. Μέσα από τη συντήρηση των αρχαίων θεάτρων διατηρείται η σύνδεση με τον πολιτισμό, προστατεύοντας τη γνησιότητα και το αναντικατάστατο χαρακτήρα τους, ενώ προωθείται η διατήρηση της πολιτισμικής κληρονομιάς.

Στόχος είναι να ενταχθούν τα αρχαία θέατρα στη σύγχρονη ζωή. Ο Θέμελης (2009) παρομοιάζει τα αρχαία θέατρα με τα θρησκευτικά μνημεία, τα οποία εντάσσονται υπό όρους στη σύγχρονη ζωή. Μέσα από αυτή την παρομοίωση τονίζει την αναγκαιότητα των αρχαίων χώρων θέασης και ακρόασης να έχουν μεταχείριση και λειτουργία που θα συμβαδίζει με το χαρακτήρα τους. Αυτό που κυρίως προτείνεται είναι η οργάνωση σύγχρονων πολιτιστικών εκδηλώσεων υψηλού επιπέδου, αφού πρώτα αναστηλωθούν και στερεωθούν με σύγχρονες μεθόδους και αρχές.

Η πολιτιστική παράδοση της Ηπείρου αναδεικνύεται και μέσω των πολιτιστικών εκδηλώσεων που πραγματοποιούνται στους δήμους της Περιφέρειας, κάθε χρόνο.

Ο πολιτισμικός τουρισμός παρουσιάζει σημαντικές προοπτικές για περαιτέρω ανάπτυξη στην Ήπειρο ιδιαίτερα για περιοχές όπως η παράλια ζώνη της Π.Ε. Θεσπρωτίας, τα Ζαγοροχώρια, η πόλη των Ιωαννίνων και τα Τζουμέρκα. Στην Ήπειρο ο επισκέπτης μπορεί να πραγματοποιήσει πληθώρα δραστηριοτήτων φιλικές προς το περιβάλλον – από μονοήμερες επισκέψεις σε αρχαιολογικούς χώρους ή σε ελαιοτριβεία, παραδοσιακά χωριά και λαογραφικά μουσεία, μέχρι πολυήμερες εκδρομές στη φύση και εκδρομές «περιπέτειας», παρατήρηση άγριας ζωής, εκπαιδευτικές εκδρομές στην ύπαιθρο, περιπατητικές διαδρομές, συμμετοχή στα πολιτιστικά δρώμενα.

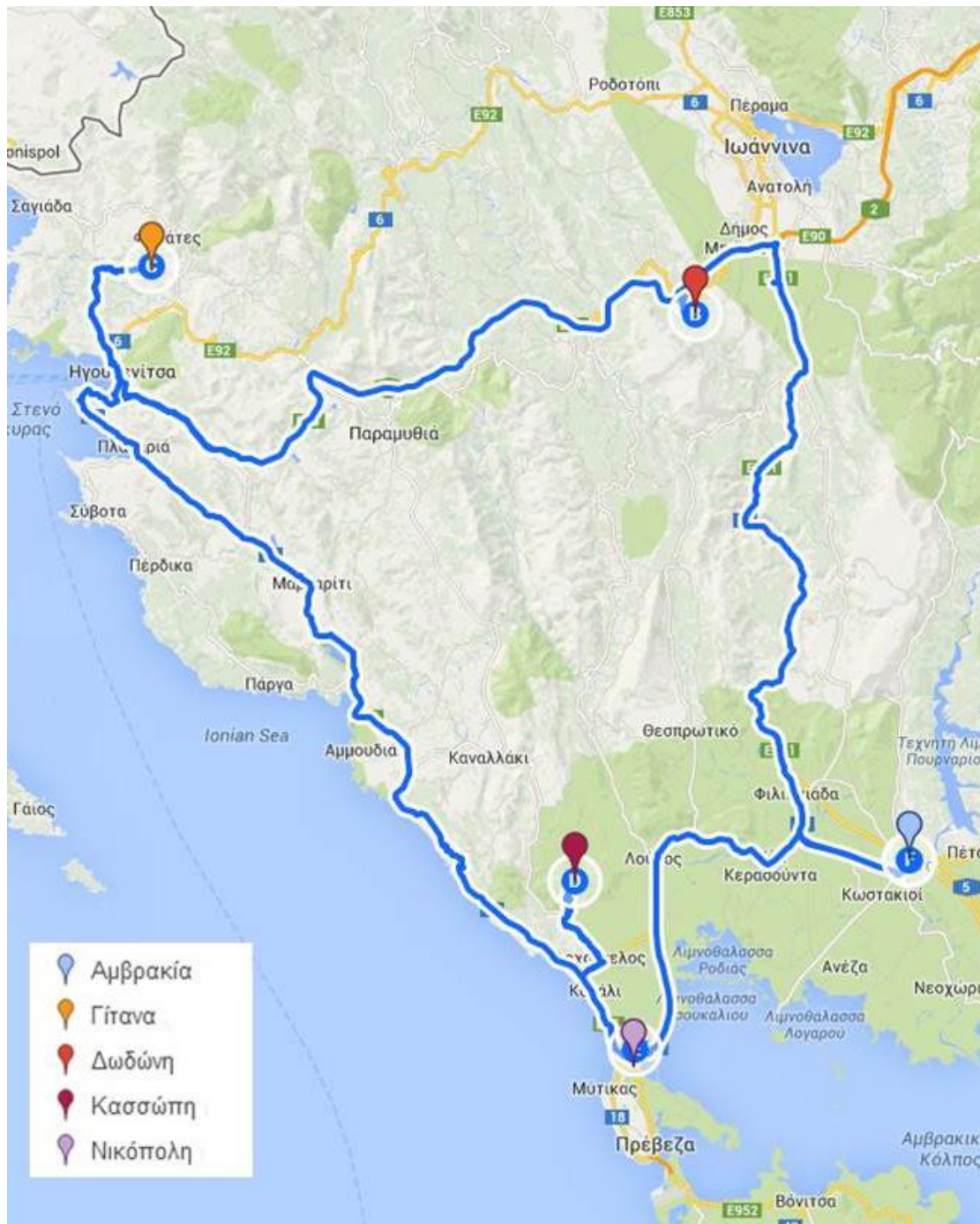
Κυριότερα προβλήματα και προκλήσεις της περιοχής

Το γενικό επίπεδο ανάπτυξης της Ηπείρου υστερεί σημαντικά του μέσου επιπέδου ανάπτυξης της χώρας, γεγονός που αποδίδεται μεταξύ άλλων στην απομόνωσή της από τους βασικούς αναπτυξιακούς άξονες της χώρας. Με την υλοποίηση σημαντικών έργων μεταφορικών υποδομών κατά την ΠΠ 2007-2013 (Εγνατία και λιμένας Ηγουμενίτσας), φάνηκε να διαμορφώνονται νέες αναπτυξιακές προοπτικές. Το αστικό κέντρο των Ιωαννίνων μετατρέπεται σε πόλο εθνικής σημασίας, ενώ αναπτύσσεται δυναμικά ο άξονας Ηγουμενίτσας - Ιωαννίνων με την προσέλκυση παραγωγικών δραστηριοτήτων. Στον αντίποδα των περιοχών που ευνοούνται από την βελτίωση της προσπελασιμότητας, υπάρχουν περιοχές που μειονεκτούν είτε γιατί δεν έχουν αντίστοιχη εξυπηρέτηση είτε διότι για πολλά χρόνια ο ρόλος τους ήταν συνδεδεμένος με την εξυπηρέτηση περιοχών που τώρα έχουν άμεση πρόσβαση σε άλλα οικιστικά κέντρα.

Ταυτόχρονα, η συνεχιζόμενη οικονομική κρίση των τελευταίων ετών μεγέθυνε υπάρχοντα ή προσέθεσε νέα προβλήματα τόσο στην Περιφέρεια όσο και στην περιοχή των δήμων των αρχαίων θεάτρων. Τα κυριότερα προβλήματα που θα αντιμετωπιστούν μέσω της νέας προσέγγισης από την Ολοκληρωμένη Επένδυση των Πολιτιστικών Διαδρομών, είναι:

- ◆ Η υψηλή ανεργία που πλέον ανέρχεται περίπου στο 1/4 του εργατικού δυναμικού, ενώ ανάμεσα στους νέους και τις γυναίκες αγγίζει το 60%.
- ◆ Η συνεχής μείωση των εισοδημάτων και η υποβάθμιση του επιπέδου ζωής.
- ◆ Η συρρίκνωση των επιχειρήσεων, η μείωση του τζίρου και η αδυναμία διατήρησης των θέσεων εργασίας.
- ◆ Η εξασφάλιση της προσβασιμότητας, της επισκεψιμότητας και οργάνωσης των αρχαιολογικών χώρων και μνημείων και υποστήριξή τους με κατάλληλα έργα υποδομών.
- ◆ Η μειωμένη σύνδεση του αγροδιατροφικού τομέα με το τουριστικό κύκλωμα.
- ◆ Η επικράτηση του τουριστικού μοντέλου "ήλιος-θάλασσα" και η ελλιπής σύνδεση του παράκτιου τουρισμού με εναλλακτικές μορφές τουρισμού και την ενδοχώρα.
- ◆ Η μικρή τουριστική περίοδος.

Χάρτες της περιοχής

Πηγή: www.diazoma.gr

Στόχοι της στρατηγικής

Παρουσίαση του στρατηγικού στόχου

Η Ήπειρος ανέκαθεν ήταν μια απομονωμένη περιοχή και μια από τις φτωχότερες περιφέρειες της χώρας. Τα υψηλά ποσοστά ανεργίας και το μειωμένο σχετικά εισόδημα των κατοίκων, συγκριτικά με την χώρα, επιδεινώθηκαν με την οικονομική κρίση. Οι δε θέσεις εργασίας μειώνονται καθώς μειώνονται τα έσοδα και τα κέρδη των επιχειρήσεων και οι επιχειρήσεις συρρικνώνονται.

Παράλληλα, άλλοτε πλεονεκτήματα της περιοχής πλέον κινδυνεύουν: το επικρατές τουριστικό μοντέλο "ήλιος-θάλασσα" φθίνει και πρέπει να εμπλουτιστεί με εναλλακτικές μορφές τουρισμού αλλά και με την ενδοχώρα ενώ και η τουριστική περίοδος πρέπει να επιμηκυνθεί. Τα δε περιθώρια συνεργασίας του τουριστικού κυκλώματος με τον πρωτογενή τομέα - έναν σημαντικό τομέα της τοπικής οικονομίας που επίσης κινδυνεύει - για την προσφορά ποιοτικών τοπικών προϊόντων είναι ακόμα μεγάλα.

Τέλος, ο πολιτιστικός πλούτος της Ηπείρου και οι αρχαιολογικοί της χώροι είναι κληρονομιά που θα πρέπει να διαφυλαχθεί και να αναδειχθεί. Η συντήρηση, η εξασφάλιση της προσβασιμότητας, της επισκεψιμότητας και οργάνωσης των αρχαιολογικών χώρων και μνημείων και υποστήριξή τους με κατάλληλα έργα υποδομών αποτελεί μια από σημαντική πρόκληση της περιοχής.

Η αντιμετώπιση όμως των προβλημάτων της περιοχής δεν μπορεί να γίνει στη βάση αποσπασματικών μέτρων ή δράσεων. Αντίθετα, οι λύσεις θα πρέπει να βρίσκονται κάτω από των ίδια "ομπρέλα" και να εντάσσονται σε μια ολοκληρωμένη στρατηγική έτσι ώστε οι δράσεις να επιφέρουν πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα.

Η συγκρότηση της στρατηγικής για την ολοκληρωμένη χωρική ανάπτυξη βασίζεται στην αναπτυξιακή στρατηγική που έχει υιοθετηθεί από την Περιφέρεια και εστιάζει στα συγκριτικά πλεονεκτήματά της. Η Ήπειρος καλείται να στραφεί σε κλάδους που προσφέρουν ήδη προστιθέμενη αξία, όπως ο πρωτογενής τομέας και η μεταποίηση του καθώς επίσης και η τουριστική δραστηριότητα, οι οποίοι καλούνται να εκσυγχρονιστούν, να διεθνοποιηθούν και να παράγουν προϊόντα νέα ή παλιά με χαρακτηριστική ποιότητα, έτοιμα για τις διεθνείς αγορές. Παράλληλα, απαιτείται να ενισχυθεί η διάδοση της γνώσης και η ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας μέσα από την αναβάθμιση των συσχετιζόμενων με την διάδοση της πληροφορικής υποδομών και την υποβοήθηση της επιχειρηματικότητας, να προωθηθεί η επιχειρηματική ανακάλυψη περισσότερο, τόσο στους παραπάνω αναφερόμενους χώρους, όσο και σε νέους όπως ο χώρος της υγείας και ευεξίας, προσβλέποντας πιο μεσοπρόθεσμα ή μακροπρόθεσμα οικονομικά οφέλη.

Στρατηγικός Στόχος της Ολοκληρωμένης Χωρικής Επένδυσης «Πολιτιστική Διαδρομή στα Αρχαία Θέατρα της Ηπείρου» είναι η έξυπνη και βιώσιμη ανάπτυξη για όλους μέσω της δημιουργίας ενός εξειδικευμένου και επώνυμου προϊόντος πολιτιστικού τουρισμού και η οργάνωση συγκροτημένης «βιωματικής» εξερεύνησης στους βασικότερους αρχαιολογικούς χώρους της Ηπείρου μέσα από ένα συνολικό πλέγμα δράσεων (βελτίωση υποδομών, παρεμβάσεις προσβασιμότητας, και, κυρίως, ολοκλήρωση της αλυσίδας αξίας του τομέα τουρισμός – πολιτισμός – αγροδιατροφή).

Στο πλαίσιο της σχεδιαζόμενης ΟΧΕ εφαρμόζονται παρεμβάσεις σε τρία διακριτά και ιεραρχημένα επίπεδα:

- ◆ 1ο επίπεδο: Στοχευμένες παρεμβάσεις εντός των αρχαιολογικών χώρων
- ◆ 2ο επίπεδο: Στοχευμένες παρεμβάσεις σε επιχειρήσεις του τουριστικού και του αγροδιατροφικού τομέα που δραστηριοποιούνται στην περιοχή
- ◆ 3ο επίπεδο: Στοχευμένες παρεμβάσεις για την βελτίωση των υποδομών προσβασιμότητας των αρχαιολογικών χώρων

Για την επίτευξη και υλοποίηση του στρατηγικού στόχου, η «Πολιτιστική Διαδρομή στα Αρχαία Θέατρα της Ηπείρου» διαρθρώνεται στους εξής ειδικούς στόχους:

Ειδικός Στόχος 1	Αύξηση της ελκυστικότητας της περιοχής
Ειδικός Στόχος 2	Βελτίωση υποδομών
Ειδικός Στόχος 3	Διατήρηση του πολιτισμού και της πολιτιστικής κληρονομιάς
Ειδικός Στόχος 4	Ενίσχυση της απασχολησιμότητας
Ειδικός Στόχος 5	Στήριξη της επιχειρηματικότητας μέσω συνεργατικών σχηματισμών - Προώθηση των προϊόντων πρωτογενούς παραγωγής (και μεταποίησης αυτών) – Σύνδεση της πρωτογενούς παραγωγής με το τουριστικό κύκλωμα
Ειδικός Στόχος 6	Αξιοποίηση ψηφιακών εργαλείων και μέσων

Μέσα από την υλοποίηση των προτεινόμενων δράσεων της ΟΧΕ αναμένεται να:

- Δημιουργηθεί ένα εξειδικευμένο και επώνυμο προϊόν πολιτιστικού τουρισμού.
- Οργανωθεί μία συγκροτημένη «βιωματική» εξερεύνηση στους βασικότερους αρχαιολογικούς χώρους της Ηπείρου.

- Αποκατασταθούν και αναδειχθούν οι αρχαιολογικοί χώροι σε Δωδώνη, Νικόπολη, Κασσώπη, Αμβρακία και Γίτανα.
- Αυξηθεί ο αριθμός των επισκεπτών στους αρχαιολογικούς χώρους της ΟΧΕ.
- Δημιουργηθεί τοπικό σύμφωνο ποιότητας «Αρχαία Θέατρα Ηπείρου» μεταξύ επιχειρήσεων του τουριστικού και του αγροδιατροφικού τομέα και να ενισχυθεί η ανταγωνιστικότητα των συμμετεχόντων επιχειρήσεων.
- Ενισχυθεί η απασχολησιμότητα.
- Ενισχυθούν οι δεξιότητες και τα προσόντα του εργατικού δυναμικού.

Σύνοψη υφιστάμενων στρατηγικών και πολιτικών που σχετίζονται με την περιοχή παρέμβασης (τοπικές, περιφερειακές και εθνικές) και συμβατότητα με το ΠΕΠ.

Η προτεινόμενη Ολοκληρωμένη Χωρική Επένδυση είναι συμβατή με τις υφιστάμενες στρατηγικές και πολιτικές που εφαρμόζονται σε τοπικό, περιφερειακό, εθνικό και υπερ-εθνικό επίπεδο.

Τα βασικότερα κείμενα στρατηγικής που αφορούν την περιοχή είναι:

- ◆ Η Αναθεώρηση του Περιφερειακού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης
- ◆ Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Περιφέρειας Ηπείρου 2014-2019
- ◆ Το Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης (ΕΣΠΑ) 2014-2020
- ◆ Η Στρατηγική για την Μακροπεριφέρεια Αδριατικής-Ιονίου
- ◆ Η Στρατηγική για την Ευρώπη 2020

Η μελέτη «**Αξιολόγηση, Αναθεώρηση και Εξειδίκευση του Περιφερειακού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης Περιφέρειας Ηπείρου**» είναι σε εξέλιξη και βρίσκεται στο στάδιο Β1.

Κεντρική κατεύθυνση για το σύνολο των παραγωγικών δραστηριοτήτων της περιφέρειας αποτελεί η ενίσχυση της εξωστρέφειας. Ειδικότερα, στη βάση των πορισμάτων της Α' φάσης της μελέτης, απαιτείται προσαρμογή των αναπτυξιακών πρωτοβουλιών στο νέο γεωπολιτικό χάρτη της περιοχής:

1. Αξιοποίηση της θέσης της περιφέρειας στον άξονα Αδριατικής – Ιονίου με έμφαση στους τομείς του τουρισμού, της ενέργειας και των μεταφορών.
2. Αναδιαμόρφωση των εμπορικών, πολιτισμικών, παραγωγικών σχέσεων με την Αλβανία, εν όψει και της πρόβλεψης για είσοδό της στην ΕΕ.
3. Ενίσχυση και προβολή του ρόλου των αστικών κέντρων και ιδιαίτερα των Ιωαννίνων ως πόλων εκπαίδευσης, έρευνας, καινοτομίας, εμπορίου, τουρισμού και παροχής υπηρεσιών υγείας. Στόχος η γεωπολιτική και λειτουργική

αναβάθμιση των σημαντικών πόλων της Περιφέρειας, στο χώρο των Δυτικών Βαλκανίων.

4. Διαμόρφωση αναπτυξιακών αξόνων και πόλων διαπεριφερειακής και διεθνούς εμβέλειας μέσα από την αξιοποίηση των υφιστάμενων και προγραμματισμένων μεταφορικών υποδομών (Εγνατία, Δυτικός άξονας, λιμένας Ηγουμενίτσας, αεροδρόμιο Ιωαννίνων, Σιδηρόδρομος).
5. Ενίσχυση, εκσυγχρονισμός και καθετοποίηση των παραγωγικών δραστηριοτήτων, προβολή και κατοχύρωση των προϊόντων του πρωτογενούς τομέα της Ηπείρου στα οποία έχει, ή μπορεί σχετικά εύκολα να διαμορφώσει συγκριτικό πλεονέκτημα (κρέας, γαλακτοκομικά, ιχθυοκαλλιέργειες, λάδι, προϊόντα ΠΟΠ/ΠΓΕ κλπ) και σύνδεσή τους με την τουριστική δραστηριότητα.
6. Στοχευμένη υποστήριξη της μεταποιητικής δραστηριότητας ώστε να βελτιωθεί η ανταγωνιστικότητα και να ενισχυθεί η εξωστρέφεια του τομέα. Η δράση αυτή έχει το χαρακτήρα εκσυγχρονισμού και υλοποιείται μέσα από τη σύνδεση της μεταποίησης με την έρευνα και την καινοτομία στη βάση της αξιοποίησης των τοπικών πόρων. Ιδιαίτερη έμφαση στην σύνδεση της μεταποίησης με τον πρωτογενή τομέα. Στόχος η ενίσχυση των εξαγωγών τελικών καταναλωτικών προϊόντων.
7. Χωρικά και παραγωγικά στοχευμένη προσέλκυση επενδύσεων ιδιαίτερα στους τομείς βιομηχανίας, μεταφορών και τουρισμού.
8. Αξιοποίηση του συνόλου των τουριστικών πόρων της περιφέρειας με στόχο τη συγκρότηση πολυθεματικών τουριστικών δικτύων. Η διαφοροποίηση της ταυτότητας του τουριστικού προϊόντος της Ηπείρου σε σχέση με τον ανταγωνισμό της ευρύτερης περιοχής πρέπει να στηρίζεται στην ποικιλία και την ποιότητα των τουριστικών πόρων και την έντονη εναλλαγή του φυσικού και πολιτισμικού περιβάλλοντος.
9. Ενίσχυση της δικτύωσης με τους τουριστικούς προορισμούς των νησιών του Βορείου Ιονίου (Κέρκυρα, Παξοί, Λευκάδα), μέσα από τη διαμόρφωση κυρίως συμπληρωματικού και δευτερευόντως ανταγωνιστικού τουριστικού προϊόντος.
10. Ανάδειξη, αξιοποίηση και προστασία φυσικού και πολιτιστικού πλούτου και ενίσχυση προβολής της ιδιαιτερότητάς του.

Στο **Επιχειρησιακό Πρόγραμμα της Περιφέρειας Ηπείρου 2014-2019**, η Περιφέρεια έχει ως όραμα να καταστεί «Αξιοβίωτη και αυτοτροφοδοτούμενη, έχοντας εξωστρεφή ανάπτυξη, εστιασμένη στις παραγωγικές δραστηριότητες που αποτελούν συγκριτικά πλεονεκτήματα και ενισχύουν την τοπική ταυτότητα, με σεβασμό στο περιβάλλον, την ιστορία και τον πολίτη της Ηπείρου», το οποίο αντικατοπτρίζει ένα ολοκληρωμένο και συνεκτικό σχέδιο ανάπτυξης και καθορίζει τον οδηγό εφαρμογής ενός μεσοβραχυπρόθεσμου μοντέλου ανάδειξης της περιοχής.

Εντοπισμένοι στόχοι, στους οποίους θα επικεντρωθούν οι προσπάθειες για την επίτευξη του "οράματος" είναι οι παρακάτω :

- Δημιουργία βιοτεχνικών μονάδων με εξαγωγικό προσανατολισμό και έμφαση στη διαφορετικότητα και την καινοτομία.
- Παραγωγή ποιοτικών, βιολογικών, πιστοποιημένων και ανταγωνιστικών αγροτικών προϊόντων, ειδικής αναφοράς.
- Ανάπτυξη, ενίσχυση και οργάνωση εναλλακτικών μορφών τουρισμού και ειδικών αθλητικών δραστηριοτήτων για όλους, άμεσα συνυφασμένων με τους πλούσιους φυσικούς και πολιτιστικούς πόρους.
- Προστασία, ορθολογική διαχείριση, αξιοποίηση και προβολή του φυσικού και οικιστικού περιβάλλοντος, σε συνάρτηση με την αξιοποίηση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας (υδάτινο δυναμικό, δασικός πλούτος, υπολείμματα αγροτικών εκμεταλλεύσεων κλπ).
- Ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς ως προωθητικού παράγοντα της τοπικής οικονομίας.
- Επένδυση στο ανθρώπινο κεφάλαιο, η οποία θα οδηγήσει στην ενθάρρυνση της δημιουργίας νέων προϊόντων, διαδικασιών και υπηρεσιών.
- Βελτίωση υποδομών, κυρίως στους τομείς των βασικών οδικών αξόνων, της διαχείρισης λυμάτων και αποβλήτων, καθώς και του εκσυγχρονισμού των παρωχημένων και ανεπαρκών υποδομών στον αγροτικό τομέα (εγγειοβελτιωτικά έργα, αγροτικός εξηλεκτρισμός κλπ).
- Αξιοποίηση της γεωστρατηγικής θέσης της Περιφέρειας Ηπείρου, με στόχο τη βελτίωση του ισοζυγίου στη διαπεριφερειακή και διασυνοριακή οικονομική δραστηριότητα.
- Αναβάθμιση της διοικητικής ικανότητας της Περιφέρειας με τη βελτίωση της λειτουργίας των υπηρεσιών της και της υλικοτεχνικής υποδομής της (με μέριμνα για την εξυπηρέτηση των πολιτών με αναπηρία), και την ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού της.
- Πολιτοκεντρική λειτουργία της Περιφέρειας, ως μονάδας διοίκησης, με την παροχή υψηλού επιπέδου υπηρεσιών προς τους πολίτες και την επιχειρηματική κοινότητα.

Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα της Περιφέρειας Ηπείρου 2014-2019 διαρθρώνεται στους παρακάτω άξονες προτεραιότητας:

(Α.Π. 1): ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΥΠΟΔΟΜΩΝ -ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ & ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΖΩΗΣ

(Α.Π. 2): ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΜΕΡΙΜΝΑ, ΥΓΕΙΑ, ΠΑΙΔΕΙΑ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ

(Α.Π. 3): ΤΟΠΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ & ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ

(Α.Π. 4): ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑΣ

Σύμφωνα με το **ΕΣΠΑ 2014-2020**, ο αναπτυξιακός σχεδιασμός για την Ελλάδα του 2020 αποβλέπει «στην αναγέννηση της ελληνικής οικονομίας με ανάταξη και αναβάθμιση του παραγωγικού και κοινωνικού ιστού της χώρας και τη δημιουργία και διατήρηση βιώσιμων θέσεων απασχόλησης, έχοντας ως αιχμή την εξωστρέφει, καινοτόμο και ανταγωνιστική επιχειρηματικότητα και γνώμονα την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής και της αρχές της αειφόρου ανάπτυξης».

Για την επίτευξη του αναπτυξιακού οράματος της χώρας επιλέγονται στο πλαίσιο της στρατηγικής οι ακόλουθες πέντε χρηματοδοτικές προτεραιότητες με συγκέντρωση των πόρων σε επιλεγμένους θεματικούς στόχους και επενδυτικές προτεραιότητες:

- 1) Ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της εξωστρέφειας των επιχειρήσεων (ιδιαίτερα των ΜΜΕ), μετάβαση στην ποιοτική επιχειρηματικότητα, με αιχμή την καινοτομία και αύξηση της εγχώριας προστιθέμενης αξίας
- 2) Ανάπτυξη και αξιοποίηση ικανοτήτων ανθρώπινου δυναμικού – ενεργός κοινωνική ενσωμάτωση
- 3) Προστασία του περιβάλλοντος – μετάβαση σε μία οικονομία φιλική στο περιβάλλον
- 4) Ανάπτυξη – εκσυγχρονισμός – συμπλήρωση υποδομών για την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη
- 5) Βελτίωση της θεσμικής επάρκειας και της αποτελεσματικότητας της δημόσιας διοίκησης και της Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Επιπλέον δε, η **στρατηγική του Υπουργείου Τουρισμού** για την περίοδο 2014-2020³ επικεντρώνεται σε 8 στρατηγικούς στόχους:

1. Αλλαγή του παραδοσιακού μοντέλου «ήλιος-θάλασσα» με παράλληλη χρονική διεύρυνση της τουριστικής περιόδου και αύξηση του ποσοστού τουριστών υψηλού εισοδήματος.
2. Εμπλουτισμός του τουριστικού προϊόντος και ανάδειξη νέων και ειδικών μορφών τουρισμού (Κρουαζιέρας και θαλάσσιος, Συνεδριακός, Ιαματικός, Υγείας – ευεξίας, Citybreak, κ.α.).
3. Ανάδειξη της στρατηγικής σχέσης με τους τομείς του Πολιτισμού και του Περιβάλλοντος και αναβάθμιση και τουριστική αξιοποίηση χώρων αρχαιολογικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος καθώς και ταυτόχρονη ανάδειξη και αξιοποίηση των περιβαλλοντικών πόρων.

³Σχέδιο Κατευθύνσεων Εθνικής Αναπτυξιακής Στρατηγικής 2014-2020 στον Τομέα του Τουρισμού, Υπουργείο Τουρισμού

4. Διαμόρφωση φιλικού επενδυτικού περιβάλλοντος (υποστήριξη σύνθετων και οργανωμένων τουριστικών επενδύσεων μέσω κατάλληλης χωροταξικής πολιτικής, άρσης εμποδίων).

5. Υλοποίηση στρατηγικής σημασίας έργων υποδομής (με έμφαση στην πολυτροπικότητα) και δικτύων και εδαφικά ολοκληρωμένων συνόλων που ενισχύουν την ανταγωνιστικότητα του τομέα σε περιφερειακή και τοπική κλίμακα.

6. Ανάδειξη του ανθρώπινου δυναμικού με στοχευμένη εκπαίδευση και κατάρτιση απασχολούμενων, επιχειρηματιών και επιτηδευματιών και χωρική εξειδίκευση.

7. Βελτίωση του υφιστάμενου τουριστικού δυναμικού μέσω παρεμβάσεων για απόσυρση παλαιών και εκσυγχρονισμό υφιστάμενων τουριστικών καταλυμάτων.

8. Προώθηση συνεργιών των τουριστικών επιχειρήσεων, σε κλαδικό επίπεδο και δημιουργία ολοκληρωμένων τουριστικών δικτύων με βάση τη ζήτηση και τους τουριστικούς προορισμούς.

Η εθνική στρατηγική για τον τουρισμό υλοποιείται και δια του ΕΠ.ΑΝ.Ε.Κ. 2014-2020. Στο ΕΠΑΝΕΚ, για να επιτευχθεί ο γενικός στόχος «ανάδειξη του ελληνικού τουρισμού με συνδυασμό του φυσικού και πολιτιστικού αποθέματος και του ανθρώπινου δυναμικού σε συνολικό προϊόν εμπειριών, που θα το χαρακτηρίζει η υψηλή ποιότητα σε όλες τις πτυχές των υπηρεσιών, θα περιλαμβάνει σύνολο αλληλοσυμπληρούμενων αλλά διακριτών προϊόντων και θα εξασφαλίζει ενιαίο επίπεδο ελάχιστων ποιοτικών χαρακτηριστικών σε όλες τις περιφέρειες της χώρας» ορίζονται ως προτεραιότητες:

- ◆ Η ανάπτυξη ειδικών μορφών τουρισμού, αναβάθμιση ή/ και διαφοροποίηση του παραδοσιακού μοντέλου
- ◆ Η εξασφάλιση υψηλότερης ποιότητας υπηρεσιών που προσφέρονται σε όλη την αλυσίδα αξίας
- ◆ Η συντονισμένη προώθηση του τουριστικού προϊόντος με εστιασμένο σχεδιασμό
- ◆ Η κατάρτιση απασχολούμενων, παροχή υποστήριξης σε επιχειρηματίες, αναβάθμιση παρεχόμενης τουριστικής εκπαίδευσης
- ◆ Η βελτίωση δημόσιων – κυρίως - υποδομών και υπερδομών, αλλά και ιδιωτικών, με καινοτόμες παρεμβάσεις ανάδειξης και επισκεψιμότητας των τουριστικών προορισμών.

Επιπρόσθετα, η Περιφέρεια Ηπείρου συμμετέχει στην **Μακροπεριφερειακή Στρατηγική Αδριατικής Ιονίου – EUSAIR** (η οποία εγκρίθηκε από την ΕΕ τον Ιούνιο 2014) στο πλαίσιο της οποίας θα επιδιωχθεί η προώθηση βιώσιμων πρακτικών για την ανάπτυξη στον παράκτιο χώρο στο πλαίσιο ενίσχυσης της γαλάζιας οικονομίας και η αρμονική ένταξη και λειτουργία του τουρισμού, των μεταφορών και των

άλλων δραστηριοτήτων στο πλαίσιο προστασίας και αποδοτικής διαχείρισης των οικολογικών, πολιτιστικών πόρων και του τοπίου.

Η Μακροπεριφερειακή Στρατηγική Αδριατικής Ιονίου αποτελείται από τέσσερεις πυλώνες: γαλάζια ανάπτυξη, διασύνδεση περιφερειών, ποιότητα περιβάλλοντος και βιώσιμος τουρισμός.

Ο πυλώνας του βιώσιμου τουρισμού εστιάζει στην ανάπτυξη της βιώσιμης και υπεύθυνης τουριστικής προοπτικής της Μακροπεριφέρειας Αδριατικής-Ιονίου μέσω της προσφοράς καινοτόμων και ποιοτικών τουριστικών προϊόντων και υπηρεσιών. Σημαντική είναι επίσης η υπεύθυνη συμπεριφορά όσον αφορά τον τουρισμό, από όλους τους παράγοντες στον τομέα. Η διευκόλυνση των κοινωνικο-οικονομικών συνθηκών, η αφαίρεση γραφειοκρατικών εμποδίων, η δημιουργία επιχειρηματικών ευκαιριών και η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των ΜμΕ είναι σημαντικά στοιχεία για την τουριστική ανάπτυξη.

Οι κύριοι στόχοι αυτού του πυλώνα είναι:

- διαφοροποίηση των τουριστικών προϊόντων και υπηρεσιών της μακροπεριφέρειας και αντιμετώπιση του φαινομένου της εποχικότητας,
- βελτίωση των προσεγγίσεων για την ποιότητα και την καινοτομία.

Το Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα της Περιφέρειας Ηπείρου 2014-2020, διαμορφώνεται γύρω από ένα πλέγμα πέντε Στρατηγικών Στόχων (Σ.Σ). Ειδικότερα:

- Ενίσχυση της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας με ανάπτυξη της καινοτομίας και των ΤΠΕ (ΣΣ1).
- Προστασία του περιβάλλοντος και αειφόρος ανάπτυξη (ΣΣ2).
- Ενίσχυση υποδομών μεταφορών (ΣΣ3).
- Ενίσχυση υποδομών εκπαίδευσης, υγείας και πρόνοιας (ΣΣ4).
- Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Κοινωνική ένταξη και καταπολέμηση διακρίσεων (ΣΣ5).

Το ΠΕΠ εστιάζεται σε πέντε Άξονες Προτεραιότητας (οι οποίοι αντιστοιχούν στους σχετικούς ΣΣ). Ειδικότερα και σε συσχέτιση με τους Θ.Σ. της ΕΕ2020:

- Άξονας Προτεραιότητας 1: Ενίσχυση της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας με ανάπτυξη της καινοτομίας και των ΤΠΕ (ΘΣ 1 - ΘΣ 2 -ΘΣ 3)
- Άξονας Προτεραιότητας 2: Προστασία του περιβάλλοντος και αειφόρος ανάπτυξη (ΘΣ 4 - ΘΣ 5 - ΘΣ 6)
- Άξονας Προτεραιότητας 3: Ενίσχυση υποδομών μεταφορών (ΘΣ 7)
- Άξονας Προτεραιότητας 4: Ενίσχυση υποδομών εκπαίδευσης, υγείας και πρόνοιας (ΘΣ 9 - ΘΣ 10, όπου περιλαμβάνει Επενδυτικές Προτεραιότητες ΕΤΠΑ).

- Άξονας Προτεραιότητας 5: Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Κοινωνική ένταξη και καταπολέμηση διακρίσεων (ΘΣ 8 – ΘΣ9, περιλαμβάνει Επενδυτικές Προτεραιότητες ΕΚΤ)

Το αναπτυξιακό όραμα συμπληρώνεται από την επιδίωξη για υλοποίηση μίας στρατηγικής «**Έξυπνης Εξειδίκευσης**» εστιασμένης σε επιλεγμένους κλάδους στους οποίους η Περιφέρεια διαθέτει ισχυρά συγκριτικά πλεονεκτήματα. Οι τομείς εστίασης είναι:

1. Πρωτογενής τομέας – μεταποίηση – αγροδιατροφή – γαστρονομία.
2. Βιομηχανία της εμπειρίας: Τουρισμός, Πολιτισμός & Δημιουργική Οικονομία.
3. Ακαδημαϊκά Ιδρύματα, ΤΠΕ και νεανική επιχειρηματικότητα.
4. Υγεία και Ευεξία.

Η επίτευξη του οράματος, αποτελεί σημαντικό σημείο εκκίνησης στο νέο Αναπτυξιακό Πρότυπο της χώρας που σκιαγραφείται για το 2021, καθώς σε αυτό προσδιορίζονται ως κρίσιμοι τομείς για την επανεκκίνηση της οικονομίας τόσο ο κλάδος του τουρισμού (προσέλκυση επενδύσεων, ανάπτυξη νέων προϊόντων), όσο και ο πρωτογενής τομέας (έμφαση στην αύξηση του ποσοστού μεταποίησης αγροτικών προϊόντων και στην προώθησή τους στις διεθνείς αγορές).

Η **Βιομηχανία της Εμπειρίας** (συμπεριλαμβανομένου του τουρισμού, του πολιτισμού και της δημιουργικής βιομηχανίας) μπορεί να είναι βασική κινητήρια δύναμη της οικονομίας της Ηπείρου. Αποτελεί μία δραστηριότητα με μεγάλες ευκαιρίες εφαρμογής ολοκληρωμένων συστημάτων συνδυασμένων τεχνολογιών και επιτρέπει την ανάπτυξη εξειδικευμένων δραστηριοτήτων που βασίζονται στη γνώση.

Η Ήπειρος χαρακτηρίζεται από σημαντικό πλούτο γεωγραφικά διατεταγμένων φυσικών και πολιτισμικών χώρων όπου μπορούν να υποδεχθούν και να ικανοποιήσουν διάφορες μορφές εναλλακτικού τουρισμού. Οι μορφές αυτές υπάρχουν σήμερα αλλά σε αρκετά ανοργάνωτη μορφή με σημαντικές ανάγκες οργανωτικών καινοτομιών και εφαρμογών της πληροφορικής. Η χρήση πάλι του Πολιτιστικού αποθέματος, της υλικής και άυλης κληρονομιάς αλλά και της σύγχρονης πολιτιστικής δημιουργίας είναι απαραίτητη και συνιστά τομέα παραγωγής πλούτου. Προϋποθέτει επίσης μια σειρά από παρεμβάσεις οι οποίες πρέπει να σχεδιαστούν κατάλληλα ώστε να αποτελέσουν εργαλεία υποδομής με υψηλό πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα και εξασφαλισμένη βιωσιμότητα. Τέλος, είναι αδύνατον η έξυπνη αναπτυξιακή στρατηγική να μην έχει επιπτώσεις και εξάρτηση από το λιανεμπόριο και το χονδρεμπόριο και την ποιότητα των υπηρεσιών τους ειδικά στις τουριστικές περιοχές. Ειδικά στην περίπτωση του

λιανεμπορίου και τη συσχέτισή του με την τοπική χειροτεχνία αλλά και το σύνολο της δημιουργικής⁴ βιομηχανίας.

Η Έξυπνη Εξειδίκευση της Περιφέρειας για τον τομέα της Βιομηχανίας της Εμπειρίας περιλαμβάνει προτεραιότητες όπως:

Διεύρυνση της αλυσίδας αξίας. Η αλυσίδα αξίας του τουρισμού διασταυρώνεται με τις αλυσίδες αξίας μεγάλου αριθμού κλάδων. Η αξιοποίηση των συνεργιών τροφοδοτεί την ανάπτυξη όχι μόνο του τουρισμού αλλά και των συνεργαζόμενων κλάδων. Η ανάπτυξη της συνεργασίας είναι ιδιαίτερα χρήσιμη για αναδυόμενες δραστηριότητες οι οποίες είτε άρχισαν να αναπτύσσονται εξαιτίας του τουρισμού είτε η διασύνδεση τους με τον τουρισμό μπορεί να δημιουργήσει την αναγκαία αρχική αγορά για την καθιέρωσή τους.

Επέκταση τουριστικού προϊόντος με αξιοποίηση του πολιτισμικού πλούτου. Στόχος της προτεραιότητας αυτής είναι η ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού και η ανάπτυξη συνεργασιών ανάμεσα στις επιχειρήσεις σε όλη την αλυσίδα αξίας της βιομηχανίας της εμπειρίας και τις εναλλακτικές μορφές της τουριστικής βιομηχανίας όπως αυτές διαμορφώνονται σήμερα. Για παράδειγμα ανάλυση, υποβοήθηση και ανάπτυξη επιχειρηματικών δραστηριοτήτων και υποδομών στην υποστήριξη Θεματικών Πάρκων και Δικτύων (εξωτικής ομορφιάς παραλίες, μοναστήρια, δίκτυα αρχαίων θεάτρων).

Συσχέτιση του τουριστικού και πολιτισμικού προϊόντος με την αξιοποίηση της δημιουργικής βιομηχανίας με στόχο την ανάπτυξη καινοτομίας επιχειρηματικότητας σχετιζόμενη με τον Τουρισμό και την ανάπτυξη συνεργασιών ανάμεσα στις επιχειρήσεις σε όλη την αλυσίδα αξίας της βιομηχανίας της εμπειρίας.

Ανάπτυξη τουρισμού σε αρμονία με τον πολιτισμό και το περιβάλλον. Η ανάπτυξη της οικονομίας της Περιφέρειας βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στο φυσικό περιβάλλον που διαθέτει. Επομένως, η βιωσιμότητά της εξαρτάται άμεσα από την προστασία του περιβάλλοντος, από τις επιπτώσεις των ανθρωπογενών δραστηριοτήτων. Οι δράσεις της προτεραιότητας αυτής υλοποιούνται σε συνδυασμό με τις υπόλοιπες δράσεις του άξονα.

Χρήση εφαρμογών ΤΠΕ στον Τουρισμό – Πολιτισμό. Οι εφαρμογές και υπηρεσίες ΤΠΕ για χρήση από έξυπνα κινητά και ταμπλέτες ή προσωπικούς υπολογιστές, αποτελούν μια αναπτυσσόμενη διεθνή αγορά της οποίας οι εφαρμογές για τη βιομηχανία της εμπειρίας αποτελούν ένα σημαντικό τμήμα. Η εισαγωγή των ΤΠΕ σε όλα τα σημεία της αλυσίδας αξίας του τουρισμού μπορεί να αυξήσει σημαντικά την παραγωγικότητα, την αυτονομία και την ευελιξία των τουριστικών επιχειρήσεων.

⁴ Δραστηριότητες της **δημιουργικής βιομηχανίας** (creative industries) αποτελούν η διαφήμιση, αρχιτεκτονική, τέχνες και αγορές αντικών, χειροτεχνία, σχεδιασμός (design) (συμπεριλαμβάνεται ο σχεδιασμός της επικοινωνίας), σχεδιασμός μόδας, ταινιών, βίντεο και φωτογραφίας, λογισμικού, παιχνιδιών ηλεκτρονικών υπολογιστών και ηλεκτρονικών εκδόσεων, μουσικής και εικαστικών, παραστατικών τεχνών, εκδόσεων, τηλεόρασης και ραδιοφώνου.

Αναζωογόνηση του ανθρώπινου δυναμικού. Ο εκσυγχρονισμός των τουριστικών εκμεταλλεύσεων και η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της θέσης των τοπικών επιχειρήσεων απαιτεί την ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού σε όλες τις βαθμίδες της αλυσίδας αξίας.

Οι δράσεις κατάρτισης θα συνδυασθούν με τις δράσεις συμβουλευτικών υπηρεσιών, ανάπτυξης νέων προϊόντων και τεχνολογικού εκσυγχρονισμού των επιχειρήσεων.

Με την **Στρατηγική «Ευρώπη 2020»**, η Ευρωπαϊκή Ένωση καταβάλλει κάθε δυνατή προσπάθεια για να ξεπεράσει την κρίση και να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις για μια πιο ανταγωνιστική οικονομία με περισσότερες θέσεις εργασίας.

Στόχος της στρατηγικής Ευρώπη 2020 είναι η προαγωγή μιας ανάπτυξης: έξυπνης, με αποτελεσματικότερες επενδύσεις στην εκπαίδευση, την έρευνα και την καινοτομία· βιώσιμης, χάρη στην αποφασιστική μετάβαση σε μια οικονομία χαμηλών εκπομπών άνθρακα· και χωρίς αποκλεισμούς, με ιδιαίτερη έμφαση στη δημιουργία θέσεων εργασίας και στη μείωση της φτώχειας. Η στρατηγική επικεντρώνεται σε πέντε φιλόδοξους στόχους στους τομείς της απασχόλησης, της καινοτομίας, της εκπαίδευσης, της μείωσης της φτώχειας και του κλίματος/της ενέργειας

Η Ευρώπη 2020 προτάσσει τρεις αλληλοενισχυόμενες προτεραιότητες:

- Έξυπνη ανάπτυξη: ανάπτυξη μιας οικονομίας βασιζόμενης στη γνώση και την καινοτομία.
- Διατηρήσιμη ανάπτυξη: προώθηση μιας πιο αποδοτικής στη χρήση πόρων, πιο πράσινης και πιο ανταγωνιστικής οικονομίας.
- Ανάπτυξη χωρίς αποκλεισμούς: μια οικονομία με υψηλή απασχόληση που θα επιτυγχάνει κοινωνική και εδαφική συνοχή.

Προς τούτο, η Ευρώπη 2020 προτείνει τους εξής πρωταρχικούς στόχους για την ΕΕ:

- 75% του πληθυσμού μεταξύ 20-64 ετών πρέπει να έχει απασχόληση.
- 3% του ΑΕΠ της ΕΕ πρέπει να επενδύεται σε Ε&Α.
- Οι στόχοι του «20/20/20» ως προς το κλίμα/ την ενέργεια πρέπει να έχουν επιτευχθεί (περιλαμβανομένη της αύξησης σε 30% του ποσοστού μείωσης των εκπομπών εφόσον οι συνθήκες το επιτρέπουν).
- Το ποσοστό των ατόμων που εγκαταλείπουν πρόωρα τη σχολική εκπαίδευση πρέπει να είναι μικρότερο από 10% και τουλάχιστον 40% των νέων πρέπει να έχουν πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.
- Ο αριθμός των ατόμων που κινδυνεύουν από φτώχεια πρέπει να μειωθεί κατά 20 εκατομμύρια.

Η Στρατηγική για την ΟΧΕ "Πολιτιστική Διαδρομή στα Αρχαία Θέατρα της Ηπείρου" έχει σχεδιαστεί έτσι ώστε ο στρατηγικός στόχος, οι ειδικοί στόχοι και οι προτεινόμενες δράσεις να είναι σε συνάφεια με όλα τα κείμενα στρατηγικές σε περιφερειακό, εθνικό και υπερ-εθνικό επίπεδο:

	Συνάφεια με την Στρατηγική της ΟΧΕ
Περιφερειακό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης Περιφέρειας Ηπείρου	
Αξιοποίηση της θέσης της περιφέρειας στον άξονα Αδριατικής – Ιονίου με έμφαση στους τομείς του τουρισμού, της ενέργειας και των μεταφορών.	+
Αναδιαμόρφωση των εμπορικών, πολιτισμικών, παραγωγικών σχέσεων με την Αλβανία, εν όψει και της πρόβλεψης για είσοδό της στην ΕΕ.	0
Ενίσχυση και προβολή του ρόλου των αστικών κέντρων και ιδιαίτερα των Ιωαννίνων ως πόλων εκπαίδευσης, έρευνας, καινοτομίας, εμπορίου, τουρισμού και παροχής υπηρεσιών υγείας.	+
Διαμόρφωση αναπτυξιακών αξόνων και πόλων διαπεριφερειακής και διεθνούς εμβέλειας μέσα από την αξιοποίηση των υφιστάμενων και προγραμματισμένων μεταφορικών υποδομών	0
Ενίσχυση, εκσυγχρονισμός και καθετοποίηση των παραγωγικών δραστηριοτήτων, προβολή και κατοχύρωση των προϊόντων του πρωτογενούς τομέα της Ηπείρου και σύνδεσή τους με την τουριστική δραστηριότητα	+
Στοχευμένη υποστήριξη της μεταποιητικής δραστηριότητας ώστε να βελτιωθεί η ανταγωνιστικότητα και να ενισχυθεί η εξωστρέφεια του τομέα.	0
Χωρικά και παραγωγικά στοχευμένη προσέλκυση επενδύσεων ιδιαίτερα στους τομείς βιομηχανίας, μεταφορών και τουρισμού.	+
Αξιοποίηση του συνόλου των τουριστικών πόρων της περιφέρειας με στόχο τη συγκρότηση πολυθεματικών τουριστικών δικτύων.	++
Ενίσχυση της δικτύωσης με τους τουριστικούς προορισμούς των νησιών του Βορείου Ιονίου	0
Ανάδειξη, αξιοποίηση και προστασία φυσικού και πολιτιστικού πλούτου και ενίσχυση προβολής της ιδιαιτερότητάς του.	++
Επιχειρησιακό Πρόγραμμα της Περιφέρειας Ηπείρου 2014-2019	
ΑΠ 1: Ενίσχυση Υποδομών -Προστασία Περιβάλλοντος & Ποιότητα Ζωής	++
ΑΠ 2: Κοινωνική Μεριμνά, Υγεία, Παιδεία & Αθλητισμός	0
ΑΠ 3: Τοπική Οικονομία & Απασχόληση	+

ΑΠ4: Βελτίωση Διοικητικής Ικανότητας	0
ΕΣΠΑ 2014-2020	
Ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της εξωστρέφειας των επιχειρήσεων (ιδιαίτερα των ΜΜΕ), μετάβαση στην ποιοτική επιχειρηματικότητα, με αιχμή την καινοτομία και αύξηση της εγχώριας προστιθέμενης αξίας	+
Ανάπτυξη και αξιοποίηση ικανοτήτων ανθρώπινου δυναμικού – ενεργός κοινωνική ενσωμάτωση	+
Προστασία του περιβάλλοντος – μετάβαση σε μία οικονομία φιλική στο περιβάλλον	0
Ανάπτυξη – εκσυγχρονισμός – συμπλήρωση υποδομών για την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη	+
Βελτίωση της θεσμικής επάρκειας και της αποτελεσματικότητας της δημόσιας διοίκησης και της Τοπικής Αυτοδιοίκησης	0
Στρατηγική του Υπουργείου Τουρισμού για την περίοδο 2014-2020	
ΣΣ1: Αλλαγή του παραδοσιακού μοντέλου «ήλιος-θάλασσα» με παράλληλη χρονική διεύρυνση της τουριστικής περιόδου και αύξηση του ποσοστού τουριστών υψηλού εισοδήματος.	++
ΣΣ2:Εμπλουτισμός του τουριστικού προϊόντος και ανάδειξη νέων και ειδικών μορφών τουρισμού (Κρουαζιέρας και θαλάσσιος, Συνεδριακός, Ιαματικός, Υγείας – ευεξίας, Citybreak, κ.α.).	++
ΣΣ3:Ανάδειξη της στρατηγικής σχέσης με τους τομείς του Πολιτισμού και του Περιβάλλοντος και αναβάθμιση και τουριστική αξιοποίηση χώρων αρχαιολογικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος καθώς και ταυτόχρονη ανάδειξη και αξιοποίηση των περιβαλλοντικών πόρων.	++
ΣΣ4:Διαμόρφωση φιλικού επενδυτικού περιβάλλοντος (υποστήριξη σύνθετων και οργανωμένων τουριστικών επενδύσεων μέσω κατάλληλης χωροταξικής πολιτικής, άρσης εμποδίων).	0
ΣΣ5:Υλοποίηση στρατηγικής σημασίας έργων υποδομής (με έμφαση στην πολυτροπικότητα) και δικτύων και εδαφικά ολοκληρωμένων συνόλων που ενισχύουν την ανταγωνιστικότητα του τομέα σε περιφερειακή και τοπική κλίμακα.	0
ΣΣ6:Ανάδειξη του ανθρώπινου δυναμικού με στοχευμένη εκπαίδευση και κατάρτιση απασχολούμενων, επιχειρηματιών και επιτηδευματιών και χωρική εξειδίκευση	++
ΣΣ7:Βελτίωση του υφιστάμενου τουριστικού δυναμικού μέσω παρεμβάσεων για απόσυρση παλαιών και εκσυγχρονισμό υφιστάμενων τουριστικών καταλυμάτων.	
ΣΣ8:Πρώθηση συνεργιών των τουριστικών επιχειρήσεων, σε κλαδικό επίπεδο και δημιουργία ολοκληρωμένων τουριστικών δικτύων με βάση τη ζήτηση και τους τουριστικούς προορισμούς.	+

Μακροπεριφερειακή Στρατηγική Αδριατικής Ιονίου – EUSAIR	
Πυλώνας 1: Γαλάζια Ανάπτυξη	0
Πυλώνας 2: Διασύνδεση Περιφερειών	0
Πυλώνας 3: Ποιότητα Περιβάλλοντος	0
Πυλώνας 4: Βιώσιμος Τουρισμός	++
ΠΕΠ Περιφέρειας Ηπείρου 2014-2020	
ΣΣ1: Ενίσχυση της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας με ανάπτυξη της καινοτομίας και των ΤΠΕ	+
ΣΣ2: Προστασία του περιβάλλοντος και αειφόρος ανάπτυξη	++
ΣΣ3: Ενίσχυση υποδομών μεταφορών	+
ΣΣ4: Ενίσχυση υποδομών εκπαίδευσης, υγείας και πρόνοιας	(+)
ΣΣ5: Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Κοινωνική ένταξη και καταπολέμηση διακρίσεων	+
Έξυπνη Εξειδίκευση	
Τομέας Εστίασης: Βιομηχανία της εμπειρίας: Τουρισμός, Πολιτισμός & Δημιουργική Οικονομία.	
Προτεραιότητα 1: Διεύρυνση της αλυσίδας αξίας.	+
Προτεραιότητα 2: Επέκταση τουριστικού προϊόντος με αξιοποίηση του πολιτισμικού πλούτου.	++
Προτεραιότητα 3: Συσχέτιση του τουριστικού και πολιτισμικού προϊόντος με την αξιοποίηση της δημιουργικής βιομηχανίας	+
Προτεραιότητα 4: Ανάπτυξη τουρισμού σε αρμονία με τον πολιτισμό και το περιβάλλον.	+
Προτεραιότητα 5: Χρήση εφαρμογών ΤΠΕ στον Τουρισμό – Πολιτισμό.	+
Προτεραιότητα 6: Αναζωογόνηση του ανθρώπινου δυναμικού.	+
Ευρώπη 2020	
Έξυπνη ανάπτυξη: ανάπτυξη μιας οικονομίας βασιζόμενης στη γνώση και την καινοτομία.	+
Διατηρήσιμη ανάπτυξη: προώθηση μιας πιο αποδοτικής στη χρήση πόρων, πιο πράσινης και πιο ανταγωνιστικής οικονομίας.	++
Ανάπτυξη χωρίς αποκλεισμούς: μια οικονομία με υψηλή απασχόληση που θα επιτυγχάνει κοινωνική και εδαφική συνοχή.	+

++: μεγάλη συνάφεια
+ : σχετική συνάφεια
0 : ουδέτερη συνάφεια

Σχέδιο Δράσης

Ειδικοί Στόχοι και αναμενόμενα αποτελέσματα

Με στόχο την επίτευξη και υλοποίηση του στρατηγικού στόχου της «Πολιτιστικής Διαδρομής στα Αρχαία Θέατρα της Ηπείρου», το σχέδιο δράσης διαρθρώνεται γύρω από τους παρακάτω ειδικούς στόχους:

Ειδικός Στόχος 1	Αύξηση της ελκυστικότητας της περιοχής
Ειδικός Στόχος 2	Βελτίωση υποδομών
Ειδικός Στόχος 3	Διατήρηση του πολιτισμού και της πολιτιστικής κληρονομιάς
Ειδικός Στόχος 4	Ενίσχυση της απασχολησιμότητας
Ειδικός Στόχος 5	Στήριξη της επιχειρηματικότητας μέσω συνεργατικών σχηματισμών - Προώθηση των προϊόντων πρωτογενούς παραγωγής (και μεταποίησης αυτών) – Σύνδεση της πρωτογενούς παραγωγής με το τουριστικό κύκλωμα
Ειδικός Στόχος 6	Αξιοποίηση ψηφιακών εργαλείων και μέσων

Μέσα από την υλοποίηση των προτεινόμενων δράσεων αναμένεται να:

- Δημιουργηθεί ένα εξειδικευμένο και επώνυμο προϊόν πολιτιστικού τουρισμού.
- Οργανωθεί μία συγκροτημένη «βιωματική» εξερεύνηση στους βασικότερους αρχαιολογικούς χώρους της Ηπείρου.
- Αποκατασταθούν και αναδειχθούν οι αρχαιολογικοί χώροι σε Δωδώνη, Νικόπολη, Κασσώπη, Αμβρακία και Γίτανα.
- Αυξηθεί ο αριθμός των επισκεπτών στους αρχαιολογικούς χώρους της ΟΧΕ.
- Δημιουργηθεί τοπικό σύμφωνο ποιότητας «Αρχαία Θέατρα Ηπείρου» μεταξύ επιχειρήσεων του τουριστικού και του αγροδιατροφικού τομέα και να ενισχυθεί η ανταγωνιστικότητα των συμμετεχόντων επιχειρήσεων.
- Ενισχυθεί η απασχολησιμότητα.
- Ενισχυθούν οι δεξιότητες και τα προσόντα του εργατικού δυναμικού.
- Αξιοποιηθούν οι ΤΠΕ.

Στην επόμενη μήτρα αποτυπώνεται η συσχέτιση μεταξύ των ειδικών στόχων της ΟΧΕ και του ΠΕΠ Περιφέρειας Ηπείρου, και των αναμενόμενων αποτελεσμάτων:

Ειδικό Στόχο	Αναμενόμενα Αποτελέσματα	Ειδικό Στόχο ΠΕΠ Ηπείρου
Αύξηση της ελκυστικότητας της περιοχής	Δημιουργία εξειδικευμένου & επώνυμου προϊόντος πολιτιστικού τουρισμού Οργάνωση «βιωματικής» εξερεύνησης στους αρχαιολογικούς χώρους	ΕΣ 6.3.1 Αύξηση της επίδρασης της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς στην περιφερειακή οικονομία
Βελτίωση υποδομών	Οργάνωση «βιωματικής» εξερεύνησης στους αρχαιολογικούς χώρους	ΕΣ 7.2.1 Βελτίωση της προσβασιμότητας σε αστικά κέντρα και σε σημεία τουριστικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος
Διατήρηση του πολιτισμού και της πολιτιστικής κληρονομιάς	Αποκατάσταση και ανάδειξη των αρχαιολογικών χώρων της ΟΧΕ Αύξηση αριθμού επισκεπτών	ΕΣ 6.3.1 Αύξηση της επίδρασης της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς στην περιφερειακή οικονομία
Ενίσχυση της απασχολησιμότητας	Αύξηση της απασχολησιμότητας Ενίσχυση δεξιοτήτων και προσόντων του εργατικού δυναμικού	8.1.1.1 Προγράμματα απασχόλησης ανέργων με υψηλά τυπικά προσόντα σε επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται σε τομείς αιχμής για την περιφερειακή οικονομία ΕΣ8.5.1.1 Ενίσχυση της ικανότητας εργαζομένων και επιχειρήσεων για την προσαρμογή τους στο περιβάλλον της έξυπνης εξειδίκευσης.
Στήριξη της επιχειρηματικότητας μέσω συνεργατικών σχηματισμών - Προώθηση των προϊόντων πρωτογενούς παραγωγής (και μεταποίησης αυτών) – Σύνδεση της πρωτογενούς παραγωγής με το τουριστικό κύκλωμα	Δημιουργία Τοπικού Συμφώνου Ποιότητας Ενίσχυση ανταγωνιστικότητας των συμμετεχόντων επιχειρήσεων	ΕΣ 3.2.1 Βελτίωση της εξωστρέφειας των ΜΜΕ της Περιφέρειας
Αξιοποίηση ψηφιακών εργαλείων και μέσων	Αξιοποίηση και χρήση ΤΠΕ	ΕΣ2.3.1 Αποτελεσματική διαχείριση, υποδομών, δεδομένων και υπηρεσιών των ΟΤΑ

Προτεινόμενες ενδεικτικές δράσεις

Η Ολοκληρωμένη Χωρική Επένδυση «Πολιτιστική Διαδρομή στα Αρχαία Θέατρα της Ηπείρου» περιλαμβάνει 28 δράσεις που μπορούν να ομαδοποιηθούν σε 6 τομείς:

1. Ψηφιακές Υπηρεσίες
2. Υποδομές
3. Μνημεία
4. Ενίσχυση Επιχειρήσεων
5. Προσωπικό
6. Δημοσιότητα/marketing

Επιπρόσθετα δύναται να καλυφθεί από την Τεχνική Βοήθεια του Επιχειρησιακού Προγράμματος, η υποστήριξη του Φορέα Στρατηγικής με τεχνικό σύμβουλο για την παρακολούθηση του σχεδίου.

Στις προτεινόμενες ενδεικτικές δράσεις που ακολουθούν, δεν έχουν συμπεριληφθεί τυχόν έργα που μπορεί οι φορείς υλοποίησης της ΟΧΕ, ή άλλοι φορείς της περιοχής όπως για παράδειγμα οι δήμοι, να συμμετάσχουν και τα οποία θα υλοποιούνται στο πλαίσιο διασυνοριακών και διακρατικών ευρωπαϊκών προγραμμάτων (INTERREG) ή άλλων προγραμμάτων κατά την προγραμματική περίοδο 2014-2020. Το δε ύψος του προϋπολογισμού των έργων αυτών εξαρτάται από τους όρους της εκάστοτε πρόσκλησης. Τέτοια έργα μπορεί, ενδεικτικά, να αφορούν:

- ◆ την διασύνδεση των αρχαιολογικών χώρων με άλλα στοιχεία της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς της περιοχής.
- ◆ την ανάπτυξη τουριστικών πακέτων.
- ◆ την οργάνωση πολιτιστικών εκδηλώσεων στους αρχαιολογικούς χώρους
- ◆ την σύνδεση των αρχαιολογικών χώρων και μνημείων ή/και της Πολιτιστικής Διαδρομής με άλλους χώρους/μνημεία ή/και διαδρομές σε άλλες χώρες.

Στο παράρτημα 4 αποτυπώνονται οι δράσεις σε σχέση με τους ειδικούς στόχους της ΟΧΕ και τους τύπους δράσεων του ΠΕΠ.

Οι προτεινόμενες δράσεις χωρίζονται σε δύο κατηγορίες: α' και β' προτεραιότητας. Η Στρατηγική της ΟΧΕ για τα Αρχαία Θέατρα είναι ολοκληρωμένη με τις κύριες δράσεις (α' προτεραιότητας, που θα χρηματοδοτηθούν από το ΠΕΠ Ηπείρου 2014-2020) ενώ οι δράσεις β' προτεραιότητας είναι συμπληρωματικές και δύναται να χρηματοδοτηθούν είτε από το ΠΕΠ Ηπείρου 2014-2020 σε περίπτωση που το κόστος των κύριων δράσεων της Στρατηγικής είναι μικρότερο του προϋπολογιζόμενου και προκύπτουν διαθέσιμοι πόροι στην αντίστοιχη Επενδυτική Προτεραιότητα. Επιπλέον, προβλέπονται δράσεις οι οποίες θα χρηματοδοτηθούν από άλλες χρηματοδοτικές πηγές (π.χ. ίδιοι πόροι, χορηγίες, INTERREG κ.ά.).

Οι προτεινόμενες δράσεις αποτυπώνονται στους παρακάτω πίνακες:

Τίτλος Δράσης	
Λήψη ψηφιακών δεδομένων	
Τομέας	Προτεραιότητα
Ψηφιακές υπηρεσίες	Β'
Περιγραφή	
<p>Στόχος της δράσης είναι η λήψη φωτογραφιών υψηλής ανάλυσης, οι οποίες μπορούν να αξιοποιηθούν για την εικονική περιήγηση σε χώρους πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς στην Ήπειρο και την υλοποίηση εφαρμογών, ψηφιακών διαδρομών, ξεναγήσεων και οδηγών. Επίσης θα υλοποιηθεί ενδεικτική ψηφιοποίηση των σημαντικότερων ευρημάτων για την υποστήριξη των εφαρμογών. Το υλικό αυτό τροποποιηθεί κατά τέτοιο τρόπο ώστε να είναι ψηφιακά προσβάσιμο και αξιοποιήσιμο, ενώ θα αναπτυχθούν εργαλεία για τη διασφάλιση της διατήρησης και βιωσιμότητας των ψηφιακών πόρων, με την εγγραφή των μεταδεδομένων και του ψηφιακού περιεχομένου, μέσω υπηρεσιών διαδικτύου, καθώς και με την εξασφάλιση της βιωσιμότητας και διαθεσιμότητας των παραχθέντων από το έργο υπηρεσιών.</p> <p>Επιπλέον, προτείνεται η ψηφιοποίηση και τεκμηρίωση πολιτιστικών πόρων και ανάπτυξη ψηφιακών υπηρεσιών η οποία θα περιλαμβάνει την καταγραφή, ευρετηρίαση, απόθεση και διάθεση ψηφιακών πολιτιστικών πόρων, με τη χρήση ανοικτών μεταδεδομένων, που διασφαλίζουν την ελεύθερη και χωρίς περιορισμούς πρόσβαση σε αυτά τουλάχιστον για μη κερδοσκοπική χρήση.</p>	
Δικαιούχος (λόγω αρμοδιότητας)	
Περιφέρεια Ηπείρου	
Προϋπολογισμός	Πιθανό Χρηματοδοτικό Μέσο
170.000,00	ΠΕΠ Περιφέρειας Ηπείρου ή INTERREG
Αδειοδοτήσεις – Εγκρίσεις	
Απαιτείται έγκριση από τα αρμόδια γνωμοδοτικά όργανα του ΥΠΠΟ(ΚΑΣ κλπ) σχετικά με το υλικό από τις αρχαιολογικές υπηρεσίες που θα προβληθεί	

Τίτλος Δράσης	
Μελέτη Ασύρματου δικτύου στα μνημεία	
Τομέας	
Ψηφιακές υπηρεσίες	
Περιγραφή	
Ασύρματο δίκτυο. Πρόκειται για οριζόντιο έργο, που δεν συμπεριλαμβάνεται στις Αυτεπιστασίες των Εφορειών. Θα απαιτηθεί Μνημόνιο συνεργασίας της	

Περιφέρειας με τις Εφορείες.	
Δικαιούχος (λόγω αρμοδιότητας)	
Περιφέρεια Ηπείρου	
Προϋπολογισμός	Πιθανό Χρηματοδοτικό Μέσο
20.000,00	Χορηγία

Τίτλος Δράσης	
Ψηφιακές Υπηρεσίες στα μνημεία Ερμηνεία (e-interpretation), Προώθηση (e-promotion), Δικτύωση (e-community), Συναλλαγή (e-transaction)	
Τομέας	Προτεραιότητα
Ψηφιακές Υπηρεσίες	A' + B'
Περιγραφή	
<p>Περιλαμβάνει την δημιουργία ψηφιακής πλατφόρμας - ψηφιακές ξεναγήσεις - εγκατάσταση ασύρματου δικτύου - υπηρεσίες ανάπτυξης κοινού και κοινοτήτων και υποστήριξη της διαλειτουργικότητας, μέσω της δημιουργίας υπηρεσιών διαδικτύου για την ανάπτυξη δράσεων ανάδειξης και διασύνδεσης του πολιτιστικού αποθέματος με υπάρχουσες υποδομές και υπηρεσίες. Πρόκειται για οριζόντιο έργο που θα περιλαμβάνει όλους τους αρχαιολογικούς χώρους.</p> <p>Ενδεικτικά, η δράση περιλαμβάνει:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Δημιουργία υπηρεσιών υποστηρικτικών του συνόλου του κύκλου ζωής των πολιτιστικών πόρων - Διασύνδεση των πολιτιστικών ψηφιακών πόρων με τουριστική πληροφορία ή την παροχή δυνατότητας εξαγωγής αυτής ώστε να είναι δυνατή η δημιουργία τουριστικών υπηρεσιών για το κοινό. - Παροχή υπηρεσιών υποστήριξης μνήμης που να επιτυγχάνουν τη διευκόλυνση και διαχείριση σταθερής απόθεσης, επαναχρησιμοποίησης, μετρικής αποτύπωσης της χρήσης και τεκμηρίωσης της πολιτιστικής πληροφορίας, τη διαχείριση πολλαπλών εκδοχών, επισημειώσεων και σημασιολογικών αποτυπώσεων, την εξασφάλιση μακρόχρονης ψηφιακής διατήρησης των πολιτιστικών τεκμηρίων, την εφαρμογή συγκεκριμένων μεθόδων για τη βελτιστοποίηση της ψηφιακής διατήρησης και την ελαχιστοποίηση των σχετικών κινδύνων, τη διαχείριση διαφορετικών θεματικών συλλογών, την αυτοματοποιημένη διαχείριση πνευματικών δικαιωμάτων, τη διαχείριση του κύκλου ζωής ψηφιακών πολιτιστικών πόρων, που είτε παράγονται από τους τελικούς χρήστες είτε αποτελούν αντικείμενο επιμέλειας κάποιας κοινότητας. - Δημιουργία και τυποποίηση οντολογιών, λεξικών, ορολογικών και άλλων ψηφιακών πόρων αναφοράς. <p>Επιπλέον, ως β' προτεραιότητας ενέργειες, οι ψηφιακές υπηρεσίες περιλαμβάνουν:</p>	

- Δημιουργία διαδραστικών διαδικτυακών πυλών, μέσω των οποίων θα προβάλλονται πολιτιστικές δραστηριότητες, θα ενημερώνονται οι ενδιαφερόμενοι για τις δράσεις αυτές και θα παρέχονται σχετικές υπηρεσίες, όπως π.χ. ηλεκτρονική κράτηση εισιτηρίων.
- Δημιουργία εκπαιδευτικού πολιτιστικού και τουριστικού περιεχομένου: Ψηφιακές αφηγήσεις, διαδραστικά/ πολυμεσικά παιχνίδια, εφαρμογές σε ταμπλέτες και κινητά. Το σύνολο των εφαρμογών θα πρέπει να ανεβαίνουν στο αποθετήριο ψηφιακού πολιτισμικού υλικού (ΥΠ.ΠΟ.Α. και Ε.Κ.Τ.) και να είναι ανοικτές και επαναχρησιμοποιήσιμες.
- Δημιουργία δράσεων καταγραφής και τεκμηρίωσης πολιτιστικού υλικού από τελικούς χρήστες ή από πολιτιστικούς οργανισμούς.

Δικαιούχος (λόγω αρμοδιότητας)

Περιφέρεια Ηπείρου

Προϋπολογισμός

Χρηματοδοτικό Μέσο

300.000,00 (α' προτεραιότητας)

ΠΕΠ Περιφέρειας Ηπείρου

200.000,00 (β' προτεραιότητας)

Αδειοδοτήσεις – Εγκρίσεις

Απαιτείται έγκριση από τα αρμόδια γνωμοδοτικά όργανα του ΥΠΠΟ σχετικά με το υλικό από τις αρχαιολογικές υπηρεσίες που θα προβληθεί.

Τίτλος Δράσης

Σύνταξη μελέτης σήμανσης συνολικής διαδρομής

Τομέας

Προτεραιότητα

Δημοσιότητα/marketing

Β'

Περιγραφή

Προτείνεται η δημιουργία λογότυπου και η σύνταξη μελέτης για τον τύπο και τα είδη πινακίδων πληροφόρησης και σήμανσης που θα τοποθετηθούν στους χώρους της Πολιτιστικής Διαδρομής. Στις πινακίδες θα τεθεί το λογότυπο της Διαδρομής και των επί μέρους αρχαιολογικών χώρων, που εκπονήθηκαν στο πλαίσιο της Μελέτης Marketing Plan και δημιουργικού της Διαδρομής, η οποία καλύφθηκε από εθνικούς πόρους.

Δικαιούχος (λόγω αρμοδιότητας)

Περιφέρεια Ηπείρου

Προϋπολογισμός

Πιθανό Χρηματοδοτικό Μέσο

60.000,00

ΠΕΠ Περιφέρειας Ηπείρου ή INTERREG

Τίτλος Δράσης	
Τουριστική προβολή της Πολιτιστικής Διαδρομής	
Τομέας	Προτεραιότητα
Δημοσιότητα/marketing	Β'
Περιγραφή	
<p>Ολοκληρωμένο πρόγραμμα ενεργειών τουριστικής προβολής της πολιτιστικής διαδρομής των αρχαίων θεάτρων της Ηπείρου (ΟΧΕ).</p> <p>Περιλαμβάνει:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ιστοσελίδα διαδρομής (κατασκευή, περιεχόμενο, συνεχής συντήρηση και ενημέρωση), ψηφιακές εφαρμογές για ενσωμάτωση στην ιστοσελίδα και χρήση σε αρχαιολογικούς χώρους/μουσεία (σύμφωνα με τις υποδείξεις της Μελέτης Ψηφιακής Στρατηγικής που καταρτίζεται με δωρεά του Σωματίου Διάζωμα). - Αξιοποίηση κοινωνικών δικτύων - Κατάρτιση και εφαρμογή προγράμματος μέσων (media plan) με έμφαση στο Διαδίκτυο. - Σχεδιασμός και εκτύπωση εντύπων (φυλλάδια, αφίσες) - Οργάνωση συνέντευξης τύπου στην Αθήνα για τουριστικούς και πολιτιστικούς συντάκτες και εναρκτήριου γεγονότος της Διαδρομής (Launching event) – τα οποία μπορεί να πραγματοποιηθούν στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων του τεχνικού συμβούλου. - Σχεδιασμός και Προμήθεια αναμνηστικών/συλλεκτικών δώρων σχετικών με τη Διαδρομή - Ταξίδια εξοικείωσης (famtrips) τουριστικών συντακτών, στελεχών εξειδικευμένων tour operators και bloggers. - Εφαρμογή του υφιστάμενου marketing plan και προβολή της Διαδρομής καθ' όλη την προγραμματική περίοδο μετά από αναθεώρησή του Marketing Plan. - Ανάπτυξη και εφαρμογή ψηφιακών δράσεων της Διαδρομής (σύμφωνα με μελέτη την οποία έχει ήδη αναθέσει το Διάζωμα και η οποία εκπονείται, με casestudy τη Διαδρομή της Ηπείρου). - Στοχευμένο marketing του εγχειρήματος σε μεγάλους παίκτες (εταιρείες κρουαζιέρας, εξειδικευμένους Τ.Ος, αεροδρόμια) σε συνεργασία με Γραφεία Εξωτερικού ΕΟΤ - Οργανωμένη αξιοποίηση των πολιτιστικών φορέων της περιοχής και των εκδηλώσεων, που ήδη πραγματοποιούνται, και σύνδεσή τους με τη Διαδρομή. <p>Τέλος, θα προβλέπεται η προβολή της Διαδρομής (ενδεχομένως με συνεργασία και συγχρηματοδότηση του Ιδιωτικού Τομέα) κατά την περίοδο μετά την ολοκλήρωση της Διαδρομής: διαφήμιση και δημόσιες σχέσεις, τήρηση και βελτίωση Ι/Σ και κοινωνικών μέσων, αναθεώρηση του marketing plan σε τακτά διαστήματα, επανεκτύπωση εντύπων σε νέες γλώσσες, μέριμνα για τη ροή εκδηλώσεων κλπ</p>	
Δικαιούχος (λόγω αρμοδιότητας)	
Περιφέρεια Ηπείρου	

Προϋπολογισμός	Χρηματοδοτικό Μέσο
400.000,00	ΠΕΠ Περιφέρειας Ηπείρου

Τίτλος Δράσης	
Μελέτη για αντικεραυνική προστασία των μνημείων	
Τομέας	
Υποδομές	
Περιγραφή	
Το έργο της αντικεραυνικής προστασίας θα υλοποιηθεί από τις ΕΦΑ στο πλαίσιο της αυτεπιστασίας συντήρησης και ανάδειξης των μνημείων	
Δικαιούχος (λόγω αρμοδιότητας)	
Περιφέρεια Ηπείρου	
Προϋπολογισμός	Πιθανό Χρηματοδοτικό Μέσο
10.000,00	Χορηγία

Τίτλος Δράσης	
Ολοκλήρωση δρόμου πρόσβασης & ηλεκτροφωτισμός	
Τομέας	
Υποδομές	
Περιγραφή	
Βασικές υποδομές αρχ. χώρου Δωδώνης. Ολοκλήρωση δρόμου πρόσβασης & ηλεκτροφωτισμός	
Δικαιούχος (λόγω αρμοδιότητας)	
Περιφέρεια Ηπείρου	
Προϋπολογισμός	Πιθανό Χρηματοδοτικό Μέσο
160.000,00	Εθνικοί Πόροι
Αδειοδοτήσεις – Εγκρίσεις	
Υπάρχει συνολική εγκεκριμένη μελέτη μέρος της οποίας αποτελούν παρεμβάσεις στο δρόμο.	

Τίτλος Δράσης	
Συντήρηση, αποκατάσταση, ανάδειξη του θεάτρου και των άλλων μνημείων του Ιερού της Δωδώνης- Φάση Α	
Τομέας	Προτεραιότητα
Μνημεία	Α'
Περιγραφή	
<p>Υπόεργο 1: Περιλαμβάνει α) εργασίες στερέωσης και αποκατάστασης τμήματος του κοίλου και τις αντίστοιχες κλίμακες ανόδου, β) εργασίες συντήρησης σε τμήμα του νοτιοδυτικού αναλημματικού τοίχου του θεάτρου. γ) εργασίες συντήρησης επιφάνειας δομικού υλικού του οπίσθιου τοίχου της δυτικής στοάς, του εξωτερικού περιβόλου του ιερού, δ) προμήθεια και εγκατάσταση συστήματος βιολογικού καθαρισμού λυμάτων και άρδευσης πρασίνου, ε) Εγκατάσταση αντικεραυνικής προστασίας του αρχαιολογικού χώρου, στ) επέκταση του εσωτερικού δικτύου νερού στα ανατολικά του αρχαιολογικού χώρου ώστε να δημιουργηθούν νέα σημεία παροχής πόσιμου νερού για το κοινό, ζ) κατασκευή επέκτασης προσωρινού εργοταξιακού στεγάστρου, η) έκδοση έντυπου αρχαιολογικού οδηγού, ενημερωτικού φυλλαδίου του αρχαιολογικού χώρου της Δωδώνης και φυλλάδιο σε μορφή Braille, θ) Μία πινακίδα ενημέρωσης σχετικά με την μεθοδολογία αποκατάστασης του αρχαίου θεάτρου.</p> <p>Υπόεργο 2: Μέσω Προγραμματικής Σύμβασης μεταξύ Υπουργείου Πολιτισμού και Περιφέρειας Ηπείρου θα γίνει επέκταση χώρου στάθμευσης, για στάθμευση μεγαλύτερων οχημάτων (λεωφορεία, mini bus και campers) καθώς και κατασκευή περίφραξης.</p> <p>Τα υπόλοιπα υπόεργα (3 έως 7) περιλαμβάνουν προμήθειες και υπηρεσίες, οι οποίες θα υλοποιηθούν σύμφωνα με τα οριζόμενα στο Ν. 4412/2016 και φορέα υλοποίησης την ΕΦΑ Ιωαννίνων.</p>	
Δικαιούχος (λόγω αρμοδιότητας)	
ΕΦΑ Ιωαννίνων	
Προϋπολογισμός	Χρηματοδοτικό Μέσο
5.000.000,00	ΠΕΠ Περιφέρειας Ηπείρου
Αδειοδοτήσεις – Εγκρίσεις	
Οι αρχικές μελέτες έχουν εγκριθεί από το ΚΑΣ. Οι επιμέρους μελέτες θα εκπονηθούν στο πλαίσιο της αυτεπιστασίας.	

Τίτλος Δράσης	
Συντήρηση Αποκατάσταση Ανάδειξη του θεάτρου και άλλων μνημείων του Ιερού της Δωδώνης.	
Τομέας	
Μνημεία	
Περιγραφή	
Συντήρηση εδωλίων Γ διαζώματος Δωδώνης, Συντήρηση και αποκατάσταση του Ανατολικού παρασκηνίου του θεάτρου Δωδώνης, Προστασία, συντήρηση και ανάδειξη των αποκαλυφθέντων λειψάνων στο χαμηλότερο τμήμα του περιβόλου της Δυτικής Στοάς του Ιερού της Δωδώνης και των βάθρων έμπροσθεν αυτής, Συντήρηση του δομικού υλικού των ναϊκών οικοδομημάτων του Ιερού της Δωδώνης. Συντήρηση των αρχιτεκτονικών μελών του παλαιού ναού της Διώνης.	
Δικαιούχος (λόγω αρμοδιότητας)	
ΕΦΑ Ιωαννίνων	
Προϋπολογισμός	Πιθανό Χρηματοδοτικό Μέσο
4.600.000,00	ΕΣΠΑ 2014-2020
Αδειοδοτήσεις – Εγκρίσεις	
Οι αρχικές μελέτες έχουν εγκριθεί από το ΚΑΣ. Οι επιμέρους μελέτες θα εκπονηθούν στο πλαίσιο της αυτεπιστασίας.	

Τίτλος Δράσης	
Παράκαμψη Νικόπολης	
Τομέας	Προτεραιότητα
Υποδομές	Α'
Σύντομη Περιγραφή	
Θα γίνει παράκαμψη της Εθνικής οδού που διασχίζει τον αρχαιολογικό χώρο συνολικού μήκους 10 χλμ.	
Δικαιούχος (λόγω αρμοδιότητας)	
Περιφέρεια Ηπείρου /Τεχνική Υπηρεσία	
Προϋπολογισμός	Χρηματοδοτικό Μέσο
12.000.000,00 (ο οποίος θα προκύψει μετά τις αναμενόμενες εκπτώσεις από τον αρχικό π/υ 15 εκατομμυρίων)	ΠΕΠ Περιφέρειας Ηπείρου

Αδειοδοτήσεις – Εγκρίσεις

Οι τεχνικές μελέτες έχουν εγκριθεί από το ΚΑΣ.

Τίτλος Δράσης

Κατασκευή χώρου υποδοχής Νικόπολης-Σύνδεση χώρων υγιεινής με βιολογικούς όμορων οικισμών Νικόπολης

Τομέας**Προτεραιότητα**

Υποδομές

Β΄

Σύντομη Περιγραφή

Κατασκευή χώρου υποδοχής στον αρχαιολογικό χώρο. Κτηματογραφική αποτύπωση. Σύνδεση του κτιρίου υποδοχής και χώρων υγιεινής με το υπάρχον δίκτυο ή κατασκευή compact βιολογικού.

Δικαιούχος (λόγω αρμοδιότητας)

Περιφέρεια Ηπείρου /Τεχνική Υπηρεσία

Προϋπολογισμός**Πιθανό Χρηματοδοτικό Μέσο**

900.000,00

ΠΕΠ Περιφέρειας Ηπείρου

Αδειοδοτήσεις – Εγκρίσεις

Η προμελέτη έχει εγκριθεί από το ΚΑΣ. Θα υλοποιηθεί από την ΠΗ μέσω Προγραμματικής Σύμβασης με το ΥΠ-ΠΟ.

Τίτλος Δράσης

Αποκατάσταση συντήρηση και ανάδειξη Μεγάλου Θεάτρου Νικόπολης

Τομέας**Προτεραιότητα**

Μνημεία

Α΄

Σύντομη Περιγραφή

Η Πράξη προβλέπει εργασίες αντιστήριξης, στερέωσης, αποκατάστασης τοιχοποιιών, αποχρωματώσεις, καθαρισμούς, διαμορφώσεις και ανάδειξης του Θεάτρου Νικόπολης. Αποσκοπεί στη διασφάλιση ετοιμόρροπων τμημάτων του, στο να καταστεί περισσότερο αναγνώσιμο, να αποτυπωθεί, μελετηθεί και να καταστεί επισκέψιμο. Οι εργασίες θα υλοποιηθούν βάσει εγκεκριμένων μελετών.

Οι εργασίες που προβλέπονται, ανά υποέργο και ανά διακριτό τμήμα, είναι οι εξής: ΥΕ1: «Εργασίες προστασίας, συντήρησης και αποκατάστασης Μ. Θεάτρου Νικόπολης (Β΄Φάση)». Εργασίες πεδίου, Εργασίες προστασίας και ανάδειξης, Έρευνα-τεκμηρίωση-πληροφόρηση, Υποδομές και εγκαταστάσεις εξυπηρέτησης

κοινού καθώς και λοιπές εργασίες. ΥΕ2: «Εργασίες αντιστήριξης των τοιχοποιιών του σκηνικού οικοδομήματος του Μ. Θεάτρου αρχαίας Νικόπολης» θα υλοποιηθούν βάσει εγκεκριμένης μελέτης και αφορούν την κατασκευή προσωρινής αντιστήριξης στο σκηνικό οικοδόμημα. ΥΕ3: «Εργασίες ανάταξης των αναλημματικών τοίχων του Θεάτρου της Νικόπολης» που αφορούν την διασφάλιση, με ειδικές κατασκευές, του δυτικού αναλήμματος και της εισόδου του και του ανατολικού αναλήμματος. ΥΕ4: «Προμήθεια, τοποθέτηση τεχνητού λίθου και στερέωση-συντήρηση των αρχαίων λίθων των αναλημματικών τοίχων του Θεάτρου Νικόπολης» που αφορά την αποκατάσταση των αναλημμάτων, βάσει ειδικής μελέτης με τεχνητούς λίθους και τη προσαρμογή τους στους αρχαίους που θα συντηρηθούν.

Δικαιούχος (λόγω αρμοδιότητας)

ΕΦΑ Πρέβεζας

Προϋπολογισμός

2.800.000,00

Χρηματοδοτικό Μέσο

ΠΕΠ Περιφέρειας Ηπείρου

Αδειοδοτήσεις – Εγκρίσεις

Η γενική αρχιτεκτονική μελέτη έχει υποβληθεί προς έγκριση και θα περάσει άμεσα από ΚΑΣ. Στο αμέσως επόμενο διάστημα αναμένεται να υποβληθούν ειδικότερες μελέτες.

Τίτλος Δράσης

Αποχωμάτωση Ρωμαϊκού Σταδίου Νικόπολης

Τομέας

Μνημεία

Περιγραφή

Αποχωμάτωση από τις σύγχρονες επιχώσεις του εσωτερικού επίπεδου τμήματος του Ρωμαϊκού Σταδίου, μετά την επίλυση του προβλήματος της απομάκρυνσης των ομβρίων, που θα συγκεντρώνονται στο εν λόγω χαμηλότερο υψομετρικά τμήμα του ευρύτερου αρχαιολογικού χώρου Θεάτρου-Σταδίου-Γυμνασίου.

Δικαιούχος (λόγω αρμοδιότητας)

ΕΦΑ Πρέβεζας

Προϋπολογισμός

2.400.000,00

Πιθανό Χρηματοδοτικό Μέσο

Άλλα προγράμματα ΕΣΠΑ

Αδειοδοτήσεις – Εγκρίσεις

Η μελέτη για την ένταξη και υλοποίηση του έργου θα εκπονηθεί έως το τέλος του 2016.

Τίτλος Δράσης	
Βελτίωση δρόμου πρόσβασης στον αρχαιολογικό χώρο Κασσώπης	
Τομέας	
Υποδομές	
Περιγραφή	
Βελτίωση δρόμου πρόσβασης στον αρχ. χώρου Κασσώπης. Κατασκευή λιθόστρωτου μονοπατιού επισκεπτών από τον χώρο στάθμευσης Κασσώπης	
Δικαιούχος (λόγω αρμοδιότητας)	
Περιφέρεια Ηπείρου /Τεχνική Υπηρεσία	
Προϋπολογισμός	Πιθανό Χρηματοδοτικό Μέσο
250.000,00	Εθνικοί Πόροι

Τίτλος Δράσης	
Αποκατάσταση - ανάδειξη αρχαίου θεάτρου Κασσώπης (Α΄ Φάση)	
Τομέας	Προτεραιότητα
Μνημεία	Α΄
Περιγραφή	
<p>Με το προτεινόμενο έργο συμπληρώνονται οι υπάρχουσες υποδομές στην περιοχή του αρχαίου θεάτρου και γενικότερα στον αρχαιολογικό χώρο της Κασσώπης, που δημιουργήθηκαν στο πλαίσιο έργων από τις προηγούμενες προγραμματικές περιόδους.</p> <p>Θα πραγματοποιηθούν εργασίες επί του αρχαίου θεάτρου, που θα αποτελέσουν την α΄ φάση του έργου αποκατάστασης και ανάδειξης του μνημείου. Οι υποδομές που θα υλοποιηθούν περιλαμβάνουν την επέκταση των υφιστάμενων δικτύων κοινής ωφέλειας, τη λήψη μέτρων προστασίας από τα όμβρια ύδατα καθώς και την πραγματοποίηση εργασιών διαμόρφωσης εργοταξιακού δρόμου πρόσβασης-κίνησης οχημάτων από την είσοδο του αρχαιολογικού χώρου μέχρι το θέατρο. Επιπλέον θα πραγματοποιηθεί κατάλληλη προσαρμογή των WC του κτηρίου εισόδου του αρχαιολογικού χώρου ώστε να εξυπηρετούν και ΑμεΑ. Παράλληλα θα ληφθούν μέτρα ανάσχεσης των κατολισθητικών φαινομένων από τα επικλινή πρανή του υπερκείμενου ορεινού όγκου στο εσωτερικό του θεάτρου εξασφαλίζοντας την απαραίτητη προστασία για τους επισκέπτες του χώρου.</p> <p>Οι εργασίες αποκατάστασης στο αρχαίο θέατρο θα επικεντρωθούν στα εξής σημεία: α) αναλημματικοί τοίχοι, β) κεντρικό διάζωμα, γ) καμπύλος περιμετρικός αναλημματικός τοίχος στην απόληξη του κοίλου, δ) εδώλια κάτω κοίλου [τρεις</p>	

πρώτες σειρές με δυνατότητα επέκτασης] και δ) σκηνικό οικοδόμημα [αποκατάσταση - ανάταξη τοιχοποιιών με το αυθεντικό υλικό που σώζεται κατά χώραν και αναγκαίες συμπληρώσεις με νέα μέλη].

Παράλληλα, στην περιοχή υλοποίησης του έργου θα πραγματοποιούνται αποψιλώσεις κατά τη διάρκεια των εργασιών πεδίου, ενώ θα διεξάγονται και αποχωματώσεις με ανασκαφική μέθοδο στα τμήματα του μνημείου που θα απαιτηθεί, προκειμένου να υλοποιηθούν οι προβλεπόμενες εργασίες αποκατάστασης και ανάδειξης. Θα εκπονηθούν συμπληρωματικές μελέτες, όπου απαιτηθεί. Φωτογραφική τεκμηρίωση καθώς και τοπογραφική και σχεδιαστική αποτύπωση όλων των νέων στοιχείων που θα προκύψουν.

Δικαιούχος (λόγω αρμοδιότητας)

ΕΦΑ Πρέβεζας

Προϋπολογισμός

1.000.000,00

Χρηματοδοτικό Μέσο

ΠΕΠ Περιφέρειας Ηπείρου

Αδειοδοτήσεις – Εγκρίσεις

Η γενική αρχιτεκτονική μελέτη έχει υποβληθεί προς έγκριση και θα περάσει άμεσα από ΚΑΣ.

Τίτλος Δράσης

Αποκατάσταση Βουλευτηρίου - Σύνταξη μελέτης Βουλευτηρίου

Τομέας

Μνημεία

Προτεραιότητα

Α' + Β'

Περιγραφή

Επεμβάσεις επί του αρχ. χώρου Κασσώπης. Αποκατάσταση Βουλευτηρίου - Σύνταξη μελέτης Βουλευτηρίου

Δικαιούχος (λόγω αρμοδιότητας)

ΕΦΑ Πρέβεζας

Προϋπολογισμός

350.000,00 (α' προτεραιότητας)

150.000,00 (β' προτεραιότητας)

Πιθανό Χρηματοδοτικό Μέσο

ΠΕΠ Περιφέρειας Ηπείρου

INTERREG ή ΕΣΠΑ

Τίτλος Δράσης

Βελτίωση ασφαλτοστρωμένου δρόμου πρόσβασης Γιτάνων

Τομέας

Υποδομές

Σύντομη Περιγραφή	
Βελτίωση δρόμου πρόσβασης στον αρχαιολογικό χώρο και απομάκρυνση των μη νόμιμα αδειοδοτημένων σταβλικών εγκαταστάσεων	
Δικαιούχος (λόγω αρμοδιότητας)	
Περιφέρεια Ηπείρου /Τεχνική Υπηρεσία	
Προϋπολογισμός	Πιθανό Χρηματοδοτικό Μέσο
300.000,00	Εθνικοί Πόροι

Τίτλος Δράσης	
Βασικές υποδομές και εργασίες αποκατάστασης και ανάδειξης αρχαίου θεάτρου Γιτάνων (Α΄ Φάση)	
Τομέας	Προτεραιότητα
Μνημεία	Α΄
Περιγραφή	
<p>Με το προτεινόμενο έργο συμπληρώνονται οι υπάρχουσες υποδομές στην περιοχή του αρχαίου θεάτρου και γενικότερα στον αρχαιολογικό χώρο Γιτάνων, που δημιουργήθηκαν, στο πλαίσιο των προηγούμενων προγραμματικών περιόδων. Θα πραγματοποιηθούν εργασίες επί του αρχαίου θεάτρου, που θα αποτελέσουν την α΄ φάση του έργου αποκατάστασης και ανάδειξης του μνημείου. Οι υποδομές που θα υλοποιηθούν περιλαμβάνουν την επέκταση των υφιστάμενων δικτύων κοινής ωφέλειας, την εγκατάσταση αντικεραυνικής προστασίας, τη λήψη μέτρων προστασίας των χαμηλότερων υψομετρικά τμημάτων του θεατρικού οικοδομήματος από τα όμβρια ύδατα καθώς και την πραγματοποίηση εργασιών για τη βελτίωση της βατότητας της διαδρομής εξόδου από το θέατρο και του δρόμου πρόσβασης στον οχυρωμένο οικισμό. Επιπλέον θα γίνει επιλεκτικά αποκατάσταση – επέκταση της υπάρχουσας περίφραξης του αρχαιολογικού χώρου και θα τοποθετηθεί μία δευτερεύουσα βοηθητική θύρα εισόδου. Οι εργασίες στο αρχαίο θέατρο θα επικεντρωθούν στις τρεις κεντρικές κερκίδες, όπου στο κάτω διάζωμα θα γίνει πλήρης αποκατάσταση του μνημείου, ενώ στο άνω διάζωμα θα πραγματοποιηθούν προπαρασκευαστικές εργασίες (αποσυναρμολόγηση εδωλίων). Θα αποκαλυφθούν επίσης οι πάροδοι και οι αναλημματικοί τοίχοι του θεάτρου. Θα εγκατασταθεί ο αναγκαίος εργοταξιακός και εργαστηριακός εξοπλισμός και θα γίνουν εργασίες συντήρησης αρχιτεκτονικών μελών και κινητών ευρημάτων. Παράλληλα, στην περιοχή υλοποίησης του έργου θα πραγματοποιούνται αποψιλώσεις κατά τη διάρκεια των εργασιών πεδίου, ενώ θα διεξάγονται και αποχωματώσεις με ανασκαφική μέθοδο στα τμήματα του μνημείου που θα απαιτηθεί προκειμένου να υλοποιηθούν οι προβλεπόμενες εργασίες αποκατάστασης και ανάδειξης.</p>	

Δικαιούχος (λόγω αρμοδιότητας)	
ΕΦΑ Θεσπρωτίας	
Προϋπολογισμός	Χρηματοδοτικό Μέσο
1.200.000,00	ΠΕΠ Περιφέρειας Ηπείρου
Αδειοδοτήσεις – Εγκρίσεις	
Έχουν εγκριθεί η μελέτη ανάδειξης του αρχαιολογικού χώρου και η μελέτη στερέωσης, αποκατάστασης και ανάδειξης από τις αρμόδιες υπηρεσίες του ΥΠΟΑ.	

Τίτλος Δράσης	
Επεμβάσεις επί του αρχ. χώρου Γιτάνων (Β' φάση)	
Τομέας	
Μνημεία	
Σύντομη Περιγραφή	
Αποκατάσταση θεάτρου και λοιπών μνημείων	
Δικαιούχος (λόγω αρμοδιότητας)	
ΕΦΑ Θεσπρωτίας	
Προϋπολογισμός	Πιθανό Χρηματοδοτικό Μέσο
1.200.000,00	Άλλα προγράμματα ΕΣΠΑ

Τίτλος Δράσης	
Εργασίες ανάδειξης και διαμόρφωσης του αρχαιολογικού χώρου του Μικρού Θεάτρου της αρχαίας Αμβρακίας	
Τομέας	Προτεραιότητα
Μνημεία	Α' + Β'
Περιγραφή	
<p>Το Μικρό Θέατρο έχει αποκαλυφθεί σε σημαντικό τμήμα του, που περιλαμβάνει το προσκήνιο, τη σκηνή, τα παρασκήνια, την ορχήστρα, το κοίλο και τις παρόδους, ενώ περιμετρικά του θεάτρου έχουν έλθει στο φως οικοδομικά κατάλοιπα του πολεοδομικού ιστού της Αμβρακίας, μεταξύ των οποίων ένα κτήριο δημόσιου πιθανώς χαρακτήρα. Πρόκειται για το μικρότερο από τα γνωστά αρχαία θέατρα του ελληνικού χώρου. Στο πλαίσιο του παρόντος έργου θα πραγματοποιηθούν εργασίες ανάδειξης του Μικρού Θεάτρου και του αρχαιολογικού χώρου, διαμορφώσεις και έργα αντιστήριξης των πρανών. Οι εργασίες θα βασιστούν στις εγκεκριμένες από το</p>	

Υπουργείο Πολιτισμού μελέτες (αρχιτεκτονική μελέτη διαμόρφωσης περιβάλλοντος χώρου και στατική μελέτη αντιστήριξης πρανών).

Αναλυτικά, θα εκτελεστούν οι εξής εργασίες: τοποθέτηση κιγκλιδώματος, μεταλλικής θύρας εισόδου και ελαφρών περιφράξεων, αποψιλώσεις, απομάκρυνση επιχώσεων, περαιτέρω διαμόρφωση του περιβάλλοντος χώρου με τη δημιουργία διαδρομής περιήγησης-στάσεων θέασης και την τοποθέτηση στεγάστρων. Θα κατασκευαστούν, επίσης, πέργολες και καθίσματα. Επιπλέον, θα πραγματοποιηθούν φυτεύσεις, διαμόρφωση κλίμακας πρόσβασης από το επίπεδο της περιμετρικής οδού στο επίπεδο του θεάτρου, σύνδεση στα δίκτυα ΟΚΩ, μεταφορά του δικτύου ομβρίων και αποχέτευσης σε διαφορετική θέση από την σημερινή, μελέτη φωτισμού ανάδειξης του χώρου του θεάτρου και η εγκατάσταση δικτύου φωτισμού ανάδειξης, συντήρηση και αποκατάσταση του αρχαίου δομικού υλικού, φωτογραφική τεκμηρίωση. Έκδοση πληροφοριακού φυλλαδίου και διοργάνωση Διημερίδας.

Επιπλέον θα γίνει Αντιστήριξη των πρανών του αρχαιολογικού χώρου με τη χρήση μικροπασσάλων. Πρόκειται για εργασίες αντιστήριξης των περιμετρικών πρανών με χρήση της μεθόδου τύπου «Βερολίνου», ήτοι κατακόρυφων στοιχείων με ενδιάμεση χρήση πετασμάτων οπλισμένου εκτοξευόμενου σκυροδέματος. Τα κατακόρυφα μεταλλικά στοιχεία θα θεμελιωθούν στο έδαφος με χρήση μικροπασσάλων. Μετά το τέλος των εργασιών ο αρχαιολογικός χώρος θα είναι προστατευμένος, λειτουργικός, και πλήρως ενταγμένος στον αστικό ιστό.

Ως β' προτεραιότητα θα γίνουν ενέργειες για την σύνδεση του αρχαιολογικού χώρου με τα λοιπά αξιολογα μνημεία της Άρτας

Δικαιούχος (λόγω αρμοδιότητας)

ΕΦΑ Άρτας/ Π. Η.

Προϋπολογισμός

Χρηματοδοτικό Μέσο

750.000,00 (α' προτεραιότητας)

ΠΕΠ Περιφέρειας Ηπείρου

250.000,00 (β' προτεραιότητας)

ΠΕΠ Περιφέρειας Ηπείρου

Αδειοδοτήσεις – Εγκρίσεις

Όλες οι μελέτες που αφορούν τον τοίχο αντιστήριξης και όλες οι μελέτες ανάδειξης (στατική μελέτη, αρχιτεκτονική μελέτη ανάδειξης κλπ) έχουν ολοκληρωθεί και εγκριθεί από το Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο

Τίτλος Δράσης

Τοπικά Σύμφωνα Ποιότητας

Τομέας

Ενίσχυση επιχειρήσεων

Περιγραφή

Επιδότηση επιχειρήσεων ενταγμένων στο Τοπικό Σύμφωνο Ποιότητας (ΤΣΠ) της

Διαδρομής των Αρχαίων Θεάτρων Ηπείρου για τις δαπάνες συμμόρφωσής τους με τις προδιαγραφές του ΤΣΠ ή εκσυγχρονισμού τους.

Τα αναμενόμενα βήματα υλοποίησης είναι:

- Εντοπισμός & αποτύπωση επιχειρήσεων που μπορούν να ενταχθούν σε ΤΣΠ. Η πρόταση θα καλύπτει τόσο τις αμιγώς τουριστικές επιχειρήσεις (καταλύματα, ξενοδοχεία, τουριστικά γραφεία) όσο και τις συμπληρωματικές αυτών (εστιατόρια, ταβέρνες, καφενεία, αναψυκτήρια κλπ κέντρα αναψυχής, καταστήματα διαφόρων ειδών (αναμνηστικά, τοπικά προϊόντα) που απευθύνονται σε τουρίστες)
- Πρόταση προτεινόμενων προδιαγραφών/κριτηρίων ανά κλάδο επιχείρησης. (οι τελικές προδιαγραφές/κριτήρια θα προκύψουν μετά από διαβούλευση με τις επιχειρήσεις που θα συστήσουν το ΤΣΠ Αρχαίων Θεάτρων Ηπείρου)
- Υπόδειγμα Συμφώνου Ποιότητας με σαφή καταγραφή των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των συμβαλλομένων. Στο Υπόδειγμα θα περιλαμβάνεται και ο τρόπος διαπίστωσης σε τακτά διαστήματα της συνδρομής των προδιαγραφών/κριτηρίων. Θα χρησιμοποιηθεί το λογότυπο που έχει προκύψει από το έργο «Ανάπτυξη και Υλοποίηση Στρατηγικής Επικοινωνίας για την Πολιτιστική Διαδρομή Αρχαίων Θεάτρων Ηπείρου» το οποίο θα μπορούν να αναρτούν οι επιχειρήσεις και οι παραγωγοί για να φαίνεται η σύνδεσή τους με τη Διαδρομή, ενώ ταυτόχρονα θα προβάλλονται και στην ιστοσελίδα της Διαδρομής
- Ευαισθητοποίηση/Δημοσιότητα προς επιχειρήσεις για το οφέλη ένταξης σε ΤΣΠ.
- Σύσταση ΤΣΠ
- Επιχορήγηση επιχειρήσεων για τις δαπάνες συμμόρφωσής τους με τις προδιαγραφές.

Δυνητική πηγή χρηματοδότησης των επιχειρήσεων είναι τα τοπικά προγράμματα για την Τοπική Ανάπτυξη με Πρωτοβουλία Τοπικών Κοινοτήτων (ΤΑΠΤοΚ), στα οποία προβλέπεται αυξημένη βαθμολογία για τις υποψήφιες επιχειρήσεις προς επιχορήγηση οι οποίες εντάσσονται σε μορφή συνεργασίας (Τοπικό Σύμφωνο Ποιότητας, cluster, δίκτυο επιχειρήσεων κλπ)

Δικαιούχος (λόγω αρμοδιότητας)

ΟΤΔ ΤΑΠΤΟΚ

Προϋπολογισμός

1.800.000,00

Χρηματοδοτικό Μέσο

ΓΕΩΡΓΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ - ΔΡΑΣΕΙΣ ΤΥΠΟΥ LEADER

Τίτλος Δράσης

Σύσταση φορέα πιστοποίησης προϊόντων

Τομέας

Ενίσχυση επιχειρήσεων

Περιγραφή

Σύσταση φορέα πιστοποίησης προϊόντων. Κάλυψη αναγκών λειτουργίας αυτού.

Τα αναμενόμενα βήματα υλοποίησης είναι:

- Εντοπισμός & καταγραφή προϊόντων. Σε πρώτο στάδιο, η πιστοποίηση θα αφορά μεταποιημένα-τυποποιημένα προϊόντα που αναφέρονται και στο καλάθι προϊόντων της Περιφέρειας.
- Προσδιορισμός προδιαγραφών πιστοποίησης, που θα αφορά κατά κύριο λόγο την «τοπικότητα» του προϊόντος. Κάθε επιχείρηση που θα επιθυμεί να πιστοποιήσει το προϊόν της, θα πρέπει απαραίτητα να είναι πιστοποιημένη και κατά ISO 22000.
- Μελέτη σύστασης & λειτουργίας φορέα πιστοποίησης.
- Ευαισθητοποίηση/Δημοσιότητα

Δικαιούχος (λόγω αρμοδιότητας)

Περιφέρεια Ηπείρου

Προϋπολογισμός

200.000,00

Χρηματοδοτικό Μέσο

Άλλα προγράμματα ΕΣΠΑ ή INTERREG ή εθνικοί πόροι

Τίτλος Δράσης

Πιστοποίηση προϊόντων

Τομέας

Ενίσχυση επιχειρήσεων

Περιγραφή

Επιδότηση επιχειρήσεων για επενδύσεις-δαπάνες σχετικές με την πιστοποίηση των προϊόντων τους.

Τα αναμενόμενα βήματα υλοποίησης είναι:

- Εντοπισμός & καταγραφή προϊόντων. Σε πρώτο στάδιο, η πιστοποίηση θα αφορά μεταποιημένα-τυποποιημένα προϊόντα που αναφέρονται και στο καλάθι προϊόντων της Περιφέρειας.
- Προσδιορισμός προδιαγραφών πιστοποίησης, που θα αφορά κατά κύριο λόγο την «τοπικότητα» του προϊόντος. Κάθε επιχείρηση που θα επιθυμεί να πιστοποιήσει το προϊόν της, θα πρέπει απαραίτητα να είναι πιστοποιημένη και κατά ISO 22000.
- Επιχορήγηση επιχειρήσεων για τις δαπάνες συμμόρφωσής τους με τις προδιαγραφές.

Δυνητική πηγή χρηματοδότησης των επιχειρήσεων είναι τα τοπικά προγράμματα για την Τοπική Ανάπτυξη με Πρωτοβουλία Τοπικών Κοινοτήτων (ΤΑΠΤοΚ), στα οποία προβλέπεται αυξημένη βαθμολογία για επενδυτικά σχέδια που αφορούν που αφορούν πιστοποίηση υπηρεσιών/προϊόντων.

Δικαιούχος (λόγω αρμοδιότητας)	
ΟΤΔ ΤΑΠΤΟΚ	
Προϋπολογισμός	Χρηματοδοτικό Μέσο
400.000,00	ΓΕΩΡΓΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ - ΔΡΑΣΕΙΣ ΤΥΠΟΥ LEADER

Τίτλος Δράσης	
Ενίσχυση επιχειρήσεων που συμμετέχουν στο δίκτυο της ΟΧΕ με πρόσληψη εξειδικευμένου προσωπικού.	
Τομέας	Προτεραιότητα
Ενίσχυση επιχειρήσεων	Α'
Περιγραφή	
<p>Πρόσβαση στην απασχόληση ανέργων πτυχιούχων με υψηλά προσόντα. Δημιουργία θέσεων εργασίας στις επιχειρήσεις που θα συμμετέχουν στο δίκτυο του ΙΤΙ.</p> <p>Στο πλαίσιο του ΕΣ. 8.1.1 «Αύξηση των ευκαιριών πρόσβασης στην απασχόλησης σε ανέργους με υψηλά τυπικά προσόντα» αναμένεται να δημιουργηθούν θέσεις εργασίας στον ιδιωτικό τομέα της οικονομίας της Περιφέρειας Ηπείρου για τους άνεργους πτυχιούχους.</p> <p>Οι δράσεις που θα υλοποιηθούν περιλαμβάνουν στην επιχορήγηση των επιχειρήσεων για την πρόσληψη ανέργων πτυχιούχων.</p> <p>Στο πλαίσιο της δράσης αναμένεται να επιχορηγηθούν οι επιχειρήσεις του ΤΣΠ για την πρόσληψη ανέργων πτυχιούχων.</p> <p>Στο πλαίσιο της δράσης, θα επιχορηγηθούν οι επιχειρήσεις του ΤΣΠ για την πρόσληψη ανέργων πτυχιούχων.</p>	
Δικαιούχος (λόγω αρμοδιότητας)	
Περιφέρεια Ηπείρου	
Προϋπολογισμός	Χρηματοδοτικό Μέσο
250.000,00	ΠΕΠ Περιφέρειας Ηπείρου

Τίτλος Δράσης	
Προσαρμογή των εργαζομένων των επιχειρήσεων & των επιχειρηματιών που συμμετέχουν στο δίκτυο της ΟΧΕ στα νέα δεδομένα.	
Τομέας	Προτεραιότητα
Ενίσχυση επιχειρήσεων	Α'
Περιγραφή	
<p>Συμβουλευτική & επιμόρφωση επιχειρηματιών και εργαζομένων.</p> <p>Συμβουλευτική και επιμόρφωση προς επιχειρηματίες και εργαζόμενους. Η παρακολούθηση των δράσεων συμβουλευτικής και επιμόρφωσης θα είναι απαραίτητο για τις επιχειρήσεις (επιχειρηματίας και εργαζόμενοι) που θα θελήσουν να ενταχθούν στο ΤΣΠ.</p>	
Δικαιούχος (λόγω αρμοδιότητας)	
Περιφέρεια Ηπείρου	
Προϋπολογισμός	Πιθανό Χρηματοδοτικό Μέσο
250.000,00	ΠΕΠ Περιφέρειας Ηπείρου

Τίτλος Δράσης	
Λειτουργία αρχαιολογικών χώρων - Κάλυψη αναγκών για προσωπικό.	
Τομέας	
Προσωπικό	
Περιγραφή	
<p>Δημιουργία θέσεων εργασίας στους αρχαιολογικούς χώρους για να καλυφθούν ανάγκες λειτουργίας αυτών με φύλακες, καθαρίστριες, ξεναγούς κλπ</p> <p>Αναμένεται η πρόσληψη φυλάκων, καθαρι-στών/-στριών κλπ (εποχιακά) στους αρχαιολογικούς χώρους στο πλαίσιο προγραμμάτων Κοινωνικού Εργασίας (5μηνα) ή παρόμοιων προγραμμάτων.</p>	
Δικαιούχος (λόγω αρμοδιότητας)	
Υπουργείο Πολιτισμού	
Προϋπολογισμός	Πιθανό Χρηματοδοτικό Μέσο
367.500,00	ΕΚΤ/ΕΠΑΝΑΔ

Τίτλος Δράσης	
Ταχύρρυθμη πιστοποιημένη εκπαίδευση ξεναγών για τους αρχαιολογικούς χώρους της ΟΧΕ	
Τομέας	
Προσωπικό	
Περιγραφή	
<p>Σεμινάρια πιστοποίησης αρχαιολόγων-ξεναγών: απαιτείται δημιουργία ταχύρρυθμου προγράμματος από το Πανεπιστήμιο σε συνεργασία με το Υπουργείο Τουρισμού. Με το ν. 710/1977 «Περί ξεναγών» (Φ.Ε.Κ. 283/Α'), όπως τροποποιήθηκε από τον ν.4093/2012 (Φ.Ε.Κ.222/Α'), δίνεται η δυνατότητα σε ιστορικούς και αρχαιολόγους να παρακολουθήσουν, σε συνεργασία με Πανεπιστημιακά Ιδρύματα της χώρας, ταχύρρυθμα προγράμματα διάρκειας δύο μηνών προκειμένου να καταρτισθούν στο επάγγελμα του ξεναγού. Οι συμμετέχοντες στα ταχύρρυθμα προγράμματα κατάρτισης θα πρέπει να είναι απόφοιτοι των ακόλουθων τμημάτων πανεπιστημίων της ημεδαπής ή της αλλοδαπής: Αρχαιολογίας / Ιστορίας / Ιστορίας και Αρχαιολογίας / Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας / Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Διαχείρισης Πολιτισμικών Αγαθών / Ιστορίας και Εθνολογίας. Επίσης, πρέπει να έχουν άριστη γνώση (επίπεδο Γ2) μίας εκ των ακόλουθων γλωσσών: Αγγλική, Γαλλική, Γερμανική, Ιταλική, Ισπανική και Ρωσική.</p> <p>Τα σεμινάρια διάρκειας 240 ωρών διεξάγονται στην έδρα του Πανεπιστημίου και περιλαμβάνουν την κατάρτιση των συμμετεχόντων στη σύγχρονη θεωρία και μεθοδολογία της ξενάγησης.</p> <p>Το αναλυτικό πρόγραμμα των σεμιναρίων καθορίζεται με την υπ' αριθμ. 18062/20.12.2012 ΥΑ (Φ.Ε.Κ. 3401 Β').</p>	
Δικαιούχος (λόγω αρμοδιότητας)	
Υπ. Παιδείας /Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων	
Προϋπολογισμός	Πιθανό Χρηματοδοτικό Μέσο
200.000,00	ΕΚΤ/ΕΠΑΝΑΔ

Τίτλος Δράσης	
Δημιουργία πρότυπου εργαστηρίου λιθοξόνων για τις ανάγκες συντήρησης - ανάδειξης και αποκατάστασης των μνημείων	
Τομέας	
Προσωπικό	
Περιγραφή	
Σύμφωνα με το παρ.5 του άρθρου 7 του Ν.4009/11 (ΦΕΚ 195 Α/6-9-2011) : Δομή, λειτουργία, διασφάλιση της ποιότητας των σπουδών και διεθνοποίηση των	

ανωτάτων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, η σχολή δια βίου μάθησης αποτελεί τη βασική διοικητική μονάδα που εξασφαλίζει το συντονισμό και τη διεπιστημονική συνεργασία στην ανάπτυξη προγραμμάτων δια βίου μάθησης. Η σχολή αυτή ιδρύεται με τον Οργανισμό του ιδρύματος. Το άρθρο 43 του ίδιου νόμου ορίζει ότι: "Τα ιδρύματα μπορούν να οργανώνουν και να παρέχουν προγράμματα σπουδών δια βίου μάθησης, που οδηγούν στην απονομή αντίστοιχων πιστοποιητικών μη τυπικής εκπαίδευσης, κατά την έννοια της περίπτωσης 4 του άρθρου 2 του ν. 3879/2010 (Α' 163), στο πλαίσιο της σχολής δια βίου μάθησης που προβλέπεται στην παράγραφο 5 του άρθρου 7."

Δικαιούχος (λόγω αρμοδιότητας)

Υπ. Παιδείας / Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Προϋπολογισμός

150.000,00

Πιθανό Χρηματοδοτικό Μέσο

ΕΚΤ/ΕΠΑΝΑΔ

Χρονοπρογραμματισμός

Η αναμενόμενη ετήσια ανάγκη χρηματοδότησης των δράσεων αποτυπώνεται στον παρακάτω πίνακα:

α/α	ΤΟΜΕΑΣ	ΕΡΓΑ/ ΔΡΑΣΕΙΣ /ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ	Π/Υ	ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ	ΕΤΗΣΙΑ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ (€)						
					2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
1	ΨΗΦΙΑΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ	Λήψη ψηφιακών δεδομένων	170.000	B		30.000	60.000	80.000			
2	ΨΗΦΙΑΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ	Μελέτη Ασύρματου δικτύου στα μνημεία	20.000			20.000					
3	ΨΗΦΙΑΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ	Ψηφιακές Υπηρεσίες στα μνημεία	300.000	A		50.000	100.000	100.000	50.000		
		Ψηφιακές Υπηρεσίες στα μνημεία	200.000	B					50.000	100.000	50.000
4	ΔΗΜΟΣΙΟ- ΤΗΤΑ	Σύνταξη μελέτης σήμανσης συνολικής διαδρομής	60.000	B			60.000				
5	ΔΗΜΟΣΙΟ- ΤΗΤΑ	Τουριστική προβολή της Πολιτιστικής Διαδρομής	400.000	B		50.000	80.000	80.000	80.000	60.000	50.000

6	ΥΠΟΔΟΜΕΣ	Μελέτη για Αντικεραυνική προστασία των μνημείων	10.000			10.000					
7	ΥΠΟΔΟΜΕΣ	Ολοκλήρωση δρόμου πρόσβασης & ηλεκτροφωτισμός	160.000			60.000	100.000				
8	ΜΝΗΜΕΙΑ	Συντήρηση, αποκατάσταση, ανάδειξη του θεάτρου και των άλλων μνημείων του Ιερού της Δωδώνης- Φάση Α	5.000.000	A	126.150	920.229	937.512	763.650	755.850	795.043	701.566
9	ΜΝΗΜΕΙΑ	Συντήρηση Αποκατάσταση Ανάδειξη του θεάτρου και άλλων μνημείων του Ιερού της Δωδώνης-	4.600.000						600.000	2.000.000	2.000.000
10	ΥΠΟΔΟΜΕΣ	Παράκαμψη Νικόπολης	12.000.000	A		1.000.000	3.500.000	3.500.000	3.000.000	1.000.000	
11	ΥΠΟΔΟΜΕΣ	Κατασκευή χώρου υποδοχής Νικόπολης-Σύνδεση χώρων υγιεινής με βιολογικούς όμορων οικισμών Νικόπολης	900.000	B			300.000	300.000	300.000		
12	ΜΝΗΜΕΙΑ	Αποκατάσταση συντήρηση και ανάδειξη Μεγάλου Θεάτρου Νικόπολης	2.800.000	A		600.000	893.874	1.129.500	176.626		

13	ΜΝΗΜΕΙΑ	Αποχωμάτωση Ρωμαϊκού Σταδίου Νικόπολης	2.400.000						500.000	900.000	1.000.000
14	ΥΠΟΔΟΜΕΣ	Βελτίωση δρόμου πρόσβασης στον αρχαιολογικό χώρο Κασσώπης	250.000			30.000	150.000	70.000			
15	ΜΝΗΜΕΙΑ	Αποκατάσταση - ανάδειξη αρχαίου θεάτρου Κασσώπης (Α' Φάση)	1.000.000	A		300.000	400.000	300.000			
16	ΜΝΗΜΕΙΑ	Αποκατάσταση Βουλευτηρίου - Σύνταξη μελέτης Βουλευτηρίου	350.000	A		50.000	200.000	100.000			
			150.000	B					80.000	70.000	
17	ΥΠΟΔΟΜΕΣ	Βελτίωση ασφαλτοστρωμένου δρόμου πρόσβασης Γιτάνων	300.000	B		150.000	150.000				
18	ΜΝΗΜΕΙΑ	Βασικές υποδομές και εργασίες αποκατάστασης και ανάδειξης αρχαίου θεάτρου Γιτάνων (Α' Φάση)	1.200.000	A	300.000	500.000	400.000				
19	ΜΝΗΜΕΙΑ	Επεμβάσεις επί του αρχ. χώρου Γιτάνων	1.200.000	B					400.000	400.000	400.000

20	ΜΝΗΜΕΙΑ	Εργασίες ανάδειξης και διαμόρφωσης του αρχαιολογικού χώρου του Μικρού Θεάτρου της αρχαίας Αμβρακίας	750.000	A		315.000	300.000	135.000			
			250.000	A				100.000	150.000		
21	ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ	Τοπικά Σύμφωνα Ποιότητας	1.800.000				250.000	300.000	300.000	500.000	450.000
22	ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ	Σύσταση φορέα πιστοποίησης προϊόντων	200.000				50.000	50.000	50.000	30.000	20.000
23	ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ	Πιστοποίηση των προϊόντων	400.000				50.000	100.000	150.000	100.000	
24	ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ	Ενίσχυση επιχειρήσεων που συμμετέχουν στο δίκτυο ΟΧΕ με πρόσληψη εξειδικευμένου προσωπικού.	250.000	A			82.500	82.500	85.000		
25	ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ	Προσαρμογή των εργαζομένων των επιχειρήσεων & των επιχειρηματιών που συμμετέχουν στο δίκτυο του ΙΤΙ στα νέα δεδομένα.	250.000	A		40.000	50.000	60.000	60.000	40.000	

26	ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ	Λειτουργία αρχαιολογικών χώρων - Κάλυψη αναγκών για προσωπικό.	367.500				73.500	73.500	73.500	73.500	73.500
27	ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ	Ταχύρρυθμη πιστοποιημένη εκπαίδευση για τους αρχαιολογικούς χώρους της ΟΧΕ	200.000					50.000	50.000	50.000	50.000
28	ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ	Δημιουργία πρότυπου εργαστηρίου λιθοξόων για τις ανάγκες συντήρησης - ανάδειξης και αποκατάστασης των μνημείων	150.000				50.000	50.000	50.000		
ΣΥΝΟΛΟ			38.087.500		426.150	4.125.229	8.237.386	7.424.150	6.960.976	6.118.543	4.795.066

Το χρονοδιάγραμμα υλοποίησης των δράσεων αποτυπώνεται στο παράρτημα.

Σχέδιο χρηματοδότησης

Σύνδεση με επενδυτικές προτεραιότητες του Επιχειρησιακού Προγράμματος 2014-2020 και πόροι που απαιτούνται

Οι δράσεις α' προτεραιότητας της Ολοκληρωμένης Χωρικής Επένδυσης «Πολιτιστική Διαδρομή στα Αρχαία Θέατρα της Ηπείρου» συνδέεται με τις εξής επενδυτικές προτεραιότητες της Προγραμματικής Περιόδου 2014-2020:

- ΕΠ2c Ενίσχυση των εφαρμογών ΤΠΕ για ηλεκτρονική κυβέρνηση, ηλεκτρονική μάθηση, ηλεκτρονική ένταξη, ηλεκτρονικό πολιτισμό και ηλεκτρονική υγεία
- ΕΠ6c Διατήρηση, προστασία, προαγωγή και ανάπτυξη φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς
- ΕΠ7b Ενίσχυση της περιφερειακής κινητικότητας μέσω της σύνδεσης δευτερευόντων και τριτευόντων κόμβων στην υποδομή ΔΕΔ-Μ, συμπεριλαμβανομένων των πολυτροπικών κόμβων
- ΕΠ 8i Πρόσβαση στην απασχόληση για αναζητούντες θέση εργασίας και οικονομικά μη ενεργά άτομα, συμπεριλαμβανομένων των μακροχρόνια ανέργων και των ατόμων που έχουν αποκοπεί επί μακρόν από την αγορά εργασίας, μέσω επίσης τοπικών πρωτοβουλιών για την απασχόληση και υποστήριξη της κινητικότητας των εργαζομένων

Οι συνολικοί πόροι που απαιτούνται για τα έργα α' και β' προτεραιότητας είναι 38.087.500 €.

Για τις δράσεις **α' προτεραιότητας**, οι πόροι που απαιτούνται από το ΠΕΠ Περιφέρειας Ηπείρου είναι 23.900.000,00€, για τις δράσεις **β' προτεραιότητας** 1.980.000 ενώ για τις δράσεις που θα χρηματοδοτηθούν από άλλες πηγές 12.207.500.

Επενδυτική προτεραιότητα	ΠΕΠ α' προτεραιότητας	ΠΕΠ β' προτεραιότητας	Λοιπές πηγές	Σύνολο
ΕΠ2	300.000	370.000	20.000	690.000
ΕΠ6	11.100.000	710.000	8.360.000	20.170.000
ΕΠ7	12.000.000	900.000	710.000	13.610.000
ΕΠ8	500.000	0	717.500	1.217.500
ΕΠ3	0	0	2.400.000	2.400.000
Σύνολο	23.900.000	1.980.000	12.207.500	38.087.500

Πηγές χρηματοδότησης

Οι πηγές χρηματοδότησης της «Πολιτιστικής Διαδρομής στα Αρχαία Θέατρα της Ηπείρου» δύναται να προέλθουν από τα εξής προγράμματα:

- ◆ Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Ηπείρου 2014-2020
- ◆ Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης 2014-2020
- ◆ Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση 2014-2020
- ◆ Ίδιοι πόροι της Περιφέρειας Ηπείρου και Εθνικοί Πόροι
- ◆ Προγράμματα Ευρωπαϊκής Εδαφικής Συνεργασίας
- ◆ Χορηγίες

Στον ακόλουθο πίνακα, αποτυπώνεται η ενδεικτική κατανομή του προϋπολογισμού ανά δυνητική πηγή χρηματοδότησης:

Πηγή Χρηματοδότησης	Προϋπολογισμός
ΠΕΠ Ηπείρου (α' προτεραιότητας)	23.900.000
ΠΕΠ Ηπείρου (β' προτεραιότητας)	1.980.000
Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης	2.200.000
ΕΠ Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση	717.500
Εθνικοί Πόροι	710.000
ΕΣΠΑ 2014-2020	8.550.000
Χορηγίες	30.000

Στο παράρτημα παρατίθεται ο πίνακας των δράσεων και με την δυνητική πηγή χρηματοδότησης.

Υλοποίηση και παρακολούθηση

Δυνητικοί Δικαιούχοι των προτεινόμενων δράσεων

Δυνητικοί δικαιούχοι των προτεινόμενων δράσεων είναι οι φορείς αυτοί που έχουν και την αρμοδιότητα υλοποίησης των αντίστοιχων δράσεων.

- ◆ Στις δράσεις του τομέα Δημοσιότητα, δυνητικός δικαιούχος είναι η Περιφέρεια Ηπείρου / Διεύθυνση Αναπτυξιακού Προγραμματισμού.
- ◆ Στις δράσεις του τομέα Ενίσχυση Επιχειρήσεων, δυνητικοί δικαιούχοι οι Ομάδες Τοπικής Δράσης για την Τοπική Ανάπτυξη με την Πρωτοβουλία Τοπικών Κοινοτήτων – ΤΑΠΤΚ (Community-Led Local Development – CLLD).
- ◆ Στις δράσεις του τομέα Μνημεία, δυνητικοί δικαιούχοι είναι το Υπουργείο Πολιτισμού και οι κατά τόπο Εφορείες Αρχαιοτήτων της Ηπείρου καθώς και η Περιφέρεια Ηπείρου.
- ◆ Στις δράσεις του τομέα Προσωπικό, δυνητικοί δικαιούχοι είναι το Υπουργείο Πολιτισμού και το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.
- ◆ Στις δράσεις του τομέα Υποδομές, δυνητικός δικαιούχος είναι η Περιφέρεια Ηπείρου / Τεχνική Υπηρεσία.
- ◆ Στις δράσεις του τομέα Ψηφιακές Υπηρεσίες, δυνητικός δικαιούχος είναι η Περιφέρεια Ηπείρου.

Στον πίνακα του Παραρτήματος 2, για κάθε δράση αναφέρεται και ο δυνητικός δικαιούχος.

Παρουσίαση των δεικτών που θα χρησιμοποιούνται για την παρακολούθηση της προόδου των έργων και της στρατηγικής

Η παρακολούθηση και αξιολόγηση της Στρατηγικής θα γίνεται μέσω της χρήσης Δεικτών Παρακολούθησης. Οι δείκτες παρακολούθησης και αξιολόγησης της Στρατηγικής μπορούν να διακριθούν σε δύο κατηγορίες:

Δείκτες εκροών, με τους οποίους παρακολουθείται η υλοποίηση των δράσεων.

Οι Δείκτες Εκροών είναι ποσοτικά μεγέθη που εκτιμούν την πρόοδο υλοποίησης μιας δράσης μετρώντας τις εκροές που παράγονται από την υλοποίηση της δράσης, σε ένα χρονικό διάστημα.

Οι εκροές είναι τα επιχειρησιακά αποτελέσματα της λειτουργίας, τα οποία στην αρχή κάθε έτους πρέπει να καθορίζονται ποσοτικά και να αποτυπώνονται (επιχειρησιακοί στόχοι).

Δείκτες αποτελέσματος, με τους οποίους παρακολουθείται η επίτευξη των στόχων.

Για την παρακολούθηση των στόχων αξιοποιούνται δείκτες αποτελέσματος, με τους οποίους αξιολογείται η αποτελεσματικότητα των δράσεων. Οι δείκτες αποτελέσματος είναι κατάλληλα επιλεγμένα ποσοτικά μεγέθη ή λόγοι δύο ποσοτικών μεγεθών που μετρούν (άμεσα ή έμμεσα) τα χαρακτηριστικά της υφιστάμενης κατάστασης της περιοχής και του εσωτερικού περιβάλλοντος και παρακολουθούν τις αλλαγές τους κατά τη διάρκεια υλοποίησης των δράσεων. Χρησιμεύουν για την ποσοτικοποίηση των στόχων προκειμένου να διευκολυνθεί η παρακολούθηση της προόδου επίτευξής τους.

Σε συνάφεια με τους κανονισμούς της τρέχουσας προγραμματικής περιόδου και τον ΠΕΠ Περιφέρειας Ηπείρου 2014-2020, οι δείκτες που θα χρησιμοποιηθούν είναι:

ΕΚΡΟΩΝ:

- ◆ CO02 Αριθμός επιχειρήσεων που λαμβάνουν επιχορηγήσεις
- ◆ CO09 Αύξηση του αναμενόμενου αριθμού επισκέψεων σε ενισχυόμενες τοποθεσίες πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς και πόλους έλξης επισκεπτών
- ◆ CO14 Συνολικό μήκος ανακατασκευασμένων ή αναβαθμισμένων δρόμων
- ◆ CO23 Αριθμός υποστηριζόμενων πολύ μικρών, μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων (συμπεριλαμβανομένων συνεταιριστικών επιχειρήσεων και επιχειρήσεων τους κοινωνικής οικονομίας)
- ◆ T1603 Εφαρμογές για τη διαχείριση δικτύων και υποδομών
- ◆ T1632 Συμμετέχοντες άνεργοι, συμπεριλαμβανομένων των μακροχρόνια ανέργων, απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (ISCED 5 ως 8)

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΟΣ:

- ◆ T1618 Διανυκτερεύσεις επισκεπτών στην Περιφέρεια
- ◆ T1639 Συμμετέχοντες άνεργοι, απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, που κατέχουν θέση απασχόλησης εντός έξι μηνών από τη λήξη της συμμετοχής τους.
- ◆ T1640 Υποστηριζόμενες επιχειρήσεις που συνεχίζουν να εφαρμόζουν δράσεις προσαρμογής στο περιβάλλον της RIS3 ένα έτος μετά την λήξη της συμμετοχής τους

Η μήτρα συσχέτισης μεταξύ ειδικών στόχων της προτεινόμενης ΟΧΕ και ειδικών στόχων του ΠΕΠ Περιφέρειας Ηπείρου, και δεικτών έχει ως εξής:

Ειδικοί Στόχοι ΟΧΕ	Ειδικοί Στόχοι ΠΕΠ Ηπείρου	Δείκτες εκροών	Τιμή-Στόχος	Δείκτες αποτελέσματος	Τιμή-Στόχος
Αύξηση της ελκυστικότητας της περιοχής	ΕΣ 6.3.1 Αύξηση της επίδρασης της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς στην περιφερειακή οικονομία	CO09 Αύξηση του αναμενόμενου αριθμού επισκέψεων σε ενισχυόμενες τοποθεσίες πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς και πόλους έλξης επισκεπτών	10.000 επισκέψεις ανά έτος	T1618 Διανυκτερεύσεις επισκεπτών στην Περιφέρεια	1.800.000
Βελτίωση υποδομών	ΕΣ 7.2.1 Βελτίωση της προσβασιμότητας σε αστικά κέντρα και σε σημεία τουριστικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος	CO14 Συνολικό μήκος ανακατασκευασμένων ή αναβαθμισμένων δρόμων	10 χλμ		
Διατήρηση του πολιτισμού και της πολιτιστικής κληρονομιάς	ΕΣ 6.3.1 Αύξηση της επίδρασης της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς στην περιφερειακή οικονομία	CO09 Αύξηση του αναμενόμενου αριθμού επισκέψεων σε ενισχυόμενες τοποθεσίες πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς και πόλους έλξης επισκεπτών	10.000 επισκέψεις ανά έτος	T1618 Διανυκτερεύσεις επισκεπτών στην Περιφέρεια	1.800.000
Ενίσχυση της απασχολησιμότητας	8.1.1.1 Προγράμματα απασχόλησης ανέργων με υψηλά τυπικά προσόντα σε επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται σε τομείς αιχμής για την περιφερειακή οικονομία	T1632 Συμμετέχοντες άνεργοι, συμπεριλαμβανομένων των μακροχρόνια ανέργων, απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (ISCED 5 ως 8)	33 άτομα	T1639 Συμμετέχοντες άνεργοι, απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, που κατέχουν θέση απασχόλησης εντός έξι μηνών από τη λήξη της συμμετοχής	15 άτομα

	ΕΣ8.5.1.1 Ενίσχυση της ικανότητας εργαζομένων και επιχειρήσεων για την προσαρμογή τους στο περιβάλλον της έξυπνης εξειδίκευσης.	CO23 Αριθμός υποστηριζόμενων πολύ μικρών, μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων (συμπεριλαμβανομένων συνεταιριστικών επιχειρήσεων και επιχειρήσεων τους κοινωνικής οικονομία	15	τους. T1640 Υποστηριζόμενες επιχειρήσεις που συνεχίζουν να εφαρμόζουν δράσεις προσαρμογής στο περιβάλλον της RIS3 ένα έτος μετά την λήξη της συμμετοχής τους	10
Στήριξη της επιχειρηματικότητας μέσω συνεργατικών σχηματισμών - Προώθηση των προϊόντων πρωτογενούς παραγωγής (και μεταποίησης αυτών) – Σύνδεση της πρωτογενούς παραγωγής με το τουριστικό κύκλωμα	ΕΣ 3.2.1 Βελτίωση της εξωστρέφειας των ΜΜΕ της Περιφέρειας	CO02 Αριθμός επιχειρήσεων που λαμβάνουν επιχορηγήσεις	15		
Αξιοποίηση ψηφιακών εργαλείων και μέσων	ΕΣ2.3.1 Αποτελεσματική διαχείριση, υποδομών, δεδομένων και υπηρεσιών των ΟΤΑ	T1603 Εφαρμογές για τη διαχείριση δικτύων και υποδομών	4		

Ανάλυση κινδύνου

Η γενική μεθοδολογία Ανάλυσης και Διαχείρισης Κινδύνου αποτελείται από τρία βασικά στάδια:

- ✓ την Αναγνώριση Κινδύνου, όπου ετοιμάζεται μια λίστα όλων των πιθανών παραγόντων κινδύνου που θα μπορούσε να αντιμετωπίσει ένα πρόγραμμα,
- ✓ την Εκτίμηση Κινδύνου, όπου προσδιορίζεται η έκθεση σε κάθε παράγοντα κινδύνου βάσει μιας αξιολόγησης της πιθανότητας εμφάνισής του και του πιθανού αντίκτυπού του, ή του βάρους του σε σχέση με τους υπολοίπους και της σοβαρότητάς του και
- ✓ την Αποτίμηση Κινδύνου, όπου αξιολογείται η αποδοχή κάθε παράγοντα κινδύνου, προκειμένου να αποφασιστεί ποιες ενέργειες θα ληφθούν.

Τα στάδια αυτά ακολουθούνται από τον Προγραμματισμό, όπου αναπτύσσονται κατάλληλες ενέργειες για την αντιμετώπιση κάθε παράγοντα κινδύνου και προετοιμάζεται ένα πλάνο διαχείρισής του, τη Διαχείριση των Πόρων, όπου γίνεται ανάθεση των πόρων και των ευθυνών, τον Έλεγχο, όπου γίνεται έλεγχος συμβατότητας του πλάνου Διαχείρισης Κινδύνου σε σχέση με τους διαθέσιμους πόρους και τις ισχύουσες διαδικασίες διαχείρισης του έργου / προγράμματος και την Παρακολούθηση, όπου παρακολουθείται η αποτελεσματικότητα της εφαρμογής του πλάνου Διαχείρισης Κινδύνου και εξετάζεται η ανάγκη τυχόν αναθεώρησής του.

Αναγνώριση Κινδύνου

Η Αναγνώριση Κινδύνου είναι η διαδικασία προσδιορισμού των επικίνδυνων γεγονότων, των συνθηκών κάτω από τις οποίες ενδεχομένως παράγονται οι δυσμενείς επιδράσεις και της φύσης αυτών.

Παράγοντες κινδύνου και επιπτώσεις	
Προετοιμασία	<ul style="list-style-type: none">• Συγκέντρωση των στόχων του προγράμματος.• Δήλωση όλων των παραδοχών του προγράμματος.• Καθορισμός των κριτηρίων για την επιτυχία.
Προσδιορισμός παραγόντων κινδύνου	<ul style="list-style-type: none">• Προβληματισμός για το τι μπορεί να οδηγήσει σε αρνητικές εξελίξεις.• Εξέταση των επακόλουθων παραγόντων κινδύνου.• Ονομασία κάθε παράγοντα κινδύνου.• Ταξινόμηση των παραγόντων κινδύνου, χρησιμοποιώντας κατάλληλες κατηγοριοποιήσεις.
Προσδιορισμός επιπτώσεων	<ul style="list-style-type: none">• Χρησιμοποίηση της λογικής συνάρτησης: AN (παράγοντας κινδύνου) ... TOTE (επίπτωση)• Εξέταση των επακόλουθων επιπτώσεων.• Ταξινόμηση των επιπτώσεων χρησιμοποιώντας τις σχετικές κατηγοριοποιήσεις.
Τεκμηρίωση παραγόντων κινδύνων	<ul style="list-style-type: none">• Δημιουργία καταλόγου των παραγόντων κινδύνου (ανά κλάση) και των επιπτώσεων (ανά κατηγορία).

Ο προσδιορισμός των παραγόντων κινδύνου για μια σειρά από παρόμοια προγράμματα είναι μία επαναληπτική διαδικασία και για αυτόν τον λόγο η εμπειρία και τα ιστορικά αρχεία αποτελούν σημαντικές πηγές πληροφόρησης. Επιπλέον, επειδή είναι το αρχικό και ίσως το πιο βασικό στάδιο της όλης διαδικασίας, υπάρχει μια πληθώρα μεθόδων και εργαλείων για την όσο το δυνατόν πληρέστερη και μεθοδική καταγραφή των επιμέρους παραγόντων κινδύνου.

Εκτίμηση Κινδύνου

Η Εκτίμηση Κινδύνου πραγματοποιείται γενικά με τη χρήση δύο μεθόδων. Η μία μέθοδος συνίσταται στη διαδικασία εκτίμησης του βάρους των παραγόντων κινδύνου σε σχέση με τους υπολοίπους και της σοβαρότητας τους σε περίπτωση που εμφανιστούν. Η άλλη μέθοδος συνίσταται στη διαδικασία εκτίμησης της πιθανότητας εμφάνισης των επικίνδυνων γεγονότων και της δριμύτητας των επιδράσεών τους. Αυτό οδηγεί σε μια εκτίμηση του βαθμού έκθεσης του προγράμματος σε κίνδυνο.

<ul style="list-style-type: none"> • Ποια η πιθανότητα εμφάνισης των παραγόντων κινδύνου; • Πόσο σοβαρές είναι οι επιπτώσεις τους; 	
Πιθανότητα εμφάνισης παράγοντα κινδύνου	<ul style="list-style-type: none"> • Εκτίμηση της πιθανότητας κάθε παράγοντα κινδύνου να συμβεί (ποιοτικά ή ποσοτικά).
Επίπτωση παράγοντα κινδύνου	<ul style="list-style-type: none"> • Εκτίμηση του μεγέθους της κάθε επίπτωσης (ποιοτικά ή ποσοτικά).
Έκθεση στον κίνδυνο	<ul style="list-style-type: none"> • Εκτίμηση της συνολικής έκθεσης σε κίνδυνο (ποιοτικά ή ποσοτικά). • Ταξινόμηση των παραγόντων κινδύνου ανάλογα με το βαθμό έκθεσης.
Τεκμηρίωση παραγόντων κινδύνου	<ul style="list-style-type: none"> • Καταγραφή των πιθανοτήτων εμφάνισης, επιπτώσεων και έκθεσης στον κίνδυνο.

Αποτίμηση Κινδύνου

Η Αποτίμηση Κινδύνου είναι μία διαδικασία, η οποία έχει ως αντικείμενο την εκτίμηση του βαθμού της αποδοχής της έκθεσης του προγράμματος σε κάθε παράγοντα κινδύνου σε σχέση με τα κριτήρια κινδύνου που καθορίζονται για το πρόγραμμα. Διερευνά, επίσης, σε πρώτο επίπεδο και τις αντιδράσεις / μέσα, με τα οποία μπορούν να μειωθούν τα απαράδεκτα επίπεδα έκθεσης σε κίνδυνο.

Περιγραφή του είδους των κινδύνων

Η συγκεκριμένη ΟΧΕ αποτελείται από ένα πλέγμα δράσεων. Κάθε μια δράση χωριστά, αλλά και συνολικά, μπορεί να παρουσιάσει στην διάρκεια υλοποίησης της διαφόρους κινδύνους. Οι κίνδυνοι που μπορεί να ανακύψουν κατά την υλοποίηση της ΟΧΕ είναι:

- Μη ένταξη έργων σε χρηματοδοτικό πρόγραμμα λόγω ελλιπούς ωριμότητας.
- Καθυστερήσεις στην υλοποίηση των δράσεων από αναδόχους.
- Καθυστερήσεις στην ταμειακή ροή των χρηματοδοτήσεων.
- Αδυναμία συνεννόησης μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων.
- Οικονομικά προβλήματα είτε των φορέων-δικαιούχων είτε των αναδόχων λόγω της γενικότερης δυσχερούς οικονομικής κατάστασης της χώρας

Σε κάθε περίπτωση, στις επιμέρους δράσεις της Στρατηγικής – ιδιαίτερα τις δράσεις που αφορούν τα μνημεία και τις υποδομές – ενδέχεται να υπάρχουν ειδικότεροι τεχνικοί-κατασκευαστικοί κίνδυνοι. Είναι σκόπιμο για κάθε έργο, η αρμόδια υπηρεσία σε συνεργασία με τον ανάδοχο να προβαίνει σε αντίστοιχη ανάλυση κινδύνων.

Κατηγοριοποίηση σε χαμηλού, μεσαίου ή υψηλού κινδύνου

Η κατηγοριοποίηση σε χαμηλό, μέτριο ή υψηλό κίνδυνο εξαρτάται από δύο παράγοντες: την πιθανότητα να συμβεί ο κίνδυνος και την επίπτωση.

- ◆ Η πιθανότητα εκδήλωσης του κινδύνου μπορεί να κατανεμηθεί σε τέσσερις κατηγορίες: Συχνά, Κάποιες φορές, Σπάνια, Σχεδόν ποτέ.
- ◆ Η επίπτωση του κινδύνου μπορεί να αποτιμηθεί σε τέσσερις κατηγορίες: Περιορισμένη/ Ασήμαντη, Μικρή, Σημαντική, Κρίσιμη.

Από τον συνδυασμό των παραπάνω παραγόντων μπορεί να δημιουργηθεί η παρακάτω μήτρα:

		ΕΠΙΠΤΩΣΗ			
		Περιορισμένη/ Ασήμαντη	Μικρή	Σημαντική	Κρίσιμη
ΠΙΘΑΝΟΤΗΤΑ ΝΑ ΣΥΜΒΕΙ	Συχνά	Μέτριο	Υψηλό	Υψηλό	Υψηλό
	Κάποιες φορές	Μέτριο	Μέτριο	Μέτριο	Υψηλό
	Σπάνια	Χαμηλό	Μέτριο	Μέτριο	Υψηλό
	Σχεδόν ποτέ	Χαμηλό	Χαμηλό	Μέτριο	Μέτριο

Ο βαθμός επικινδυνότητας για κάθε κίνδυνο είναι:

	Πιθανότητα εκδήλωσης	Επίπτωση	Βαθμός επικινδυνότητας
Μη ένταξη έργων σε χρηματοδοτικό πρόγραμμα λόγω ελλιπούς ωριμότητας.	Σπάνια	Κρίσιμη	Υψηλό
Καθυστερήσεις στην υλοποίηση των δράσεων από αναδόχους.	Κάποιες φορές	Σημαντική	Μέτριο
Καθυστερήσεις στην ταμειακή ροή των χρηματοδοτήσεων.	Κάποιες φορές	Σημαντική	Μέτριο
Αδυναμία συνεννόησης μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων.	Σπάνια	Περιορισμένη/ Ασήμαντη	Χαμηλό
Οικονομικά προβλήματα είτε των φορέων-δικαιούχων είτε των αναδόχων λόγω της γενικότερης δυσχερούς οικονομικής κατάστασης της χώρας	Κάποιες φορές	Σημαντική	Μέτριο

Καθορισμός βημάτων που θα μπορούσαν να ακολουθηθούν για τον περιορισμό των πιθανοτήτων και των επιπτώσεων

Ο μεγαλύτερος κίνδυνος για την ΟΧΕ προέρχεται από τον κίνδυνο μη ένταξης των προτεινόμενων δράσεων. Αν και η πιθανότητα να συμβεί είναι μικρή – καθώς έχει προηγηθεί η επί μακρόν προετοιμασία και συνεργασία των εμπλεκόμενων φορέων και έχουν δρομολογηθεί η εκπόνηση των απαραίτητων μελετών ωρίμανσης – ωστόσο η επίπτωση είναι κρίσιμη. Για τον περιορισμό της πιθανότητας να συμβεί θα πρέπει αφενός οι αρμόδιες υπηρεσίες να εστιάσουν στην ολοκλήρωση των διαδικασιών ωρίμανσης και αφετέρου να είναι σε συχνή επικοινωνία με την Διαχειριστική Αρχή για τον προγραμματισμό των προσκλήσεων ένταξης των έργων.

Σημαντική επίπτωση στην ΟΧΕ ενδέχεται να έχουν: τα γενικότερα οικονομικά προβλήματα που μπορεί να ανακύψουν στους εμπλεκόμενους φορείς λόγω της δυσχερούς κατάστασης της χώρας, οι καθυστερήσεις στο χρονοδιάγραμμα υλοποίησης από τους αναδόχους καθώς και οι καθυστερήσεις στη ταμειακή ροή των χρηματοδοτήσεων. Τα γενικότερα βήματα που θα μπορούσαν να ακολουθηθούν για τον περιορισμό των πιθανοτήτων είναι:

- Παρακολούθηση προόδου εργασιών και των γραφειοκρατικών διαδικασιών
- Έγκαιρος εντοπισμός δυσκολιών και εφαρμογή προληπτικών μέτρων αντίθεραπείας

- Αξιολόγηση της κατάστασης ανά τακτά χρονικά διαστήματα και αναθεώρηση όποτε απαιτείται.

Τέλος, χαμηλή επικινδυνότητα παρουσιάζει η αδυναμία συνεννόησης μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων με περιορισμένες επιπτώσεις και μικρή πιθανότητα να συμβεί, καθώς οι εμπλεκόμενοι φορείς ήδη συνεργάζονται αρμονικά.

Σύστημα διακυβέρνησης

Πληροφορίες σχετικά με το σύστημα διακυβέρνησης

Σύμφωνα με την σχετική Εγκύκλιο ΑΠ 81168 / ΕΥΣΣΑ 1796 / 30/7/2015 του Υπ. Οικονομίας, Υποδομών, Ναυτιλίας και Τουρισμού για την περίπτωση ΟΧΕ για άλλες χωρικές στρατηγικές, αρμόδιοι φορείς για τις Ο.Χ.Ε. είναι:

- Η Εθνική Αρχή Συντονισμού (ΕΑΣ), Ειδική Υπηρεσία Στρατηγικής, Σχεδιασμού και Αξιολόγησης (ΕΥΣΣΑ).

- Οι Διαχειριστικές Αρχές (ΔΑ).

- Ενδιάμεσοι φορείς / Φορείς Στρατηγικής. Μπορούν να οριστούν κεντρικός φορέας, περιφερειακές αρχές ή διαπεριφερειακό συντονιστικό όργανο, αστικές αρχές (στην περίπτωση της Βιώσιμης Αστικής Ανάπτυξης) και τοπικοί αναπτυξιακοί φορείς όπως οργανισμοί και νομικά πρόσωπα των ΟΤΑ .

Οι φορείς που μπορούν να αναλάβουν τον σχεδιασμό ή και την υλοποίηση της στρατηγικής της περιοχής της ΟΧΕ είναι:

α) υπο-περιφερειακές αρχές (Δήμοι, συμπράξεις Δήμων, περιφερειακές διοικητικές δομές κ.α.), με θεσμικά κατοχυρωμένη διοικητική αρμοδιότητα,

β) εταιρικά σχήματα (σχήματα συνεργασίας περιφερειακών και τοπικών αρχών/δημόσιων ή /και ιδιωτικών εταιρειών/επαγγελματικών ενώσεων και επιμελητηρίων) που θα εκπροσωπούν λειτουργικές περιοχές ή περιοχές με ειδικά χαρακτηριστικά με επικεφαλής φορείς ή οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης α' και β' βαθμού.

γ) κεντρικός και περιφερειακός φορέας (Υπουργεία, εποπτευόμενοι φορείς Υπουργείων, Υπηρεσίες, Φορείς της Περιφέρειας).

Μέσω τοπικής διαβούλευσης με πρωτοβουλία της Περιφέρειας και με τη συμμετοχή των εμπλεκόμενων φορέων έχει προσδιοριστεί το σχήμα διακυβέρνησης της ΟΧΕ όσο και ο τρόπος εξειδίκευσης και επικαιροποίησης της στρατηγικής.

Φορέας Στρατηγικής της ΟΧΕ «Πολιτιστική Διαδρομή στα Αρχαία Θέατρα της Ηπείρου» θα είναι η **Περιφέρεια Ηπείρου**.

Ο Φορέας Στρατηγικής θα έχει την ευθύνη παρακολούθησης εφαρμογής της στρατηγικής, επικαιροποίησής της (όταν απαιτείται), συντονισμού των δικαιούχων της ΟΧΕ και την γενικότερη διακυβέρνηση της Στρατηγικής της ΟΧΕ.

Προκειμένου να αντιμετωπίζονται αποτελεσματικά προβλήματα που τυχόν θα παρουσιάζονται κατά την διάρκεια εφαρμογής και υλοποίησης της Στρατηγικής, ο Φορέας Στρατηγικής είναι σκόπιμο να συγκροτήσει ένα "πολιτικού" επιπέδου αντιπροσωπευτικό όργανο για κινητοποίηση και εξασφάλιση της συνευθύνης των εμπλεκόμενων φορέων, π.χ. υπό τη μορφή ενός «Συμβουλίου» φορέων που θα

συνεπικουρεί το έργο του. Στο Συμβούλιο αυτό ενδεικτικά μπορούν να συμμετέχουν: ο Περιφερειάρχης και ο αρμόδιος αντιπεριφερειάρχης, εκπρόσωπος του Υπουργείου Πολιτισμού, της ΕΥΔ ΕΠ Περιφέρειας Ηπείρου, του Σωματείου «Διάζωμα», της Αναπτυξιακής Ηπείρου, των Επιμελητηρίων και Αγροτικών οργανώσεων της περιοχής με ενδεχόμενο συμμετοχής εκπροσώπων του ΣΕΤΕ και του ΣΒΒΕ κλπ.

Ο Συμβούλιο θα συνεδριάζει τουλάχιστον κάθε τρεις μήνες (ή έκτακτα εάν απαιτηθεί). Οι συναντήσεις μπορεί να γίνουν και μέσω τηλεδιάσκεψης.

Ανάλογα με τις ανάγκες που θα παρουσιάζονται κατά την διάρκεια εφαρμογής και υλοποίησης της Στρατηγικής, ο Φορέας Στρατηγικής θα μπορεί να ορίζει επιμέρους θεματικές ομάδες εργασίας, οι οποίες θα συνεπικουρούν το έργο του.

Το έργο του Φορέα Στρατηγικής θα υποστηρίζεται από *Τεχνικό Σύμβουλο*, ο οποίος καθ' όλη την διάρκεια υλοποίησης της Στρατηγικής θα βοηθά τον Φορέα Στρατηγικής στην παρακολούθηση της εφαρμογής της ΟΧΕ, στην αναθεώρηση και στην επικαιροποίησή της. Επιμέρους παραδοτέα του Τεχνικού Συμβούλου μπορεί να είναι:

- Μελέτη λειτουργίας & διαχείρισης της Διαδρομής
- Μελέτη για την δημιουργία Τοπικού Συμφώνου Ποιότητας
- Μελέτη για την πιστοποίηση προϊόντων
- Καταγραφή των αναγκών σε προσωπικό και των απαιτούμενων ειδικοτήτων των επιχειρήσεων του ΤΣΠ
- Καταγραφή των αναγκών των επιχειρήσεων του ΤΣΠ για την κατάρτιση σχεδίου δράσης συμβουλευτικής και επιμόρφωσης
- Παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών για την δημιουργία τμημάτων ξεναγών και εργαστηρίου λιθοξόων

Η ΕΥΔ ΕΠ Περιφέρειας Ηπείρου διατηρεί τη διαχείριση, παρακολούθηση και έλεγχο της εφαρμογής των Στρατηγικών Ολοκληρωμένων Χωρικών Επενδύσεων.

Για την οικονομική διαχείριση των Ο.Χ.Ε. πρέπει να ισχύσουν τα ακόλουθα:

- Η ένταξη στο ΠΔΕ των έργων που επιλέγονται για συγχρηματοδότηση γίνεται σύμφωνα με το σύστημα διαχείρισης του ΕΣΠΑ (Άρθρο 27 και Άρθρο 13 Ν. 4314/2014), με κοινοποίηση στη Διεύθυνση Δημοσίων Επενδύσεων της απόφασης ένταξης. Η εγγραφή πραγματοποιείται στη ΣΑΕΠ της Περιφέρειας.

- Στην περίπτωση που μία προς ένταξη στρατηγική Ο.Χ.Ε. περιλαμβάνει πόρους από διαφορετικά τομεακά προγράμματα του ΕΣΠΑ, πριν την απόφαση ένταξης των έργων που εκδίδεται από τη ΔΑ, πρέπει να υπάρχει και απόφαση εκχώρησης του αντίστοιχου ποσού στη ΔΑ ή ΕΦ από τον αρμόδιο υπουργό.

- Λειτουργικά έξοδα (τεχνικός σύμβουλος, νομική υποστήριξη, παροχή υπηρεσιών εκτός μισθοδοσίας) καλύπτονται από τη Τεχνική Βοήθεια του ΕΠ έως 0,5% της εγκεκριμένης συνολικής δημόσιας δαπάνης.

Οργανικό κομμάτι της Στρατηγικής για την «Πολιτιστική Διαδρομή των Αρχαίων Θεάτρων της Ηπείρου» είναι η βιωσιμότητα της Πολιτιστικής Διαδρομής – η δημιουργία ενός αυτοτελούς τουριστικού προϊόντος με διασύνδεση τόσο με τις τοπικές επιχειρήσεις (αγροδιατροφικές, μεταποιητικές και τουριστικές) όσο και με το συνολικό τουριστικό προϊόν της περιοχής. Η διαχείριση, οργάνωση και διακυβέρνηση της Πολιτιστικής Διαδρομής - μετά την ολοκλήρωση της υλοποίησης της ΟΧΕ - μπορεί να γίνει από έναν **Οργανισμό Διαχείρισης Προορισμού** (Destination Management Organization - DMO). Ο ρόλος του DMO θα πρέπει να αναληφθεί από Αναπτυξιακή Ηπείρου (ενδεχομένως και σε συνεργασία με άλλους φορείς της οικονομίας και της κοινωνίας που τυχόν θα εκδηλώσουν ενδιαφέρον προς τούτο).

Το πεδίο δράσης του Φορέα Λειτουργίας καλύπτει τρεις ενότητες:

- Μέριμνα, ως “επισπεύδων”, για την συντήρηση & εύρυθμη λειτουργία των κάθε είδους υποδομών προς την κάθε υπηρεσία/φορέα που έχει την ευθύνη της υποδομής – συντονισμός των αρμόδιων υπηρεσιών και φορέων που έχουν την ευθύνη συντήρησης των υποδομών και μνημείων.
- Διατήρηση και επέκταση της συνεργασίας με την επιχειρηματική κοινότητα της περιφέρειας καθώς και με την τοπική κοινωνία.
- Διαρκής και ενεργός προβολή και προώθηση της Διαδρομής και όλου του δικτύου αξιοθέατων και κάθε είδους επιχειρήσεων που έχουν ενταχθεί σε αυτήν στην τοπική αλλά κυρίως στην υπερτοπική τουριστική αγορά.

Για να καταστεί δυνατή η επιτυχής δραστηριοποίηση στα ανωτέρω, υπάρχουν οι εξής προϋποθέσεις για τον Φορέα Λειτουργίας:

- Να υπάρχει εποπτικό όργανο με ισόρροπη εκπροσώπηση των ενδιαφερομένων μερών (stakeholders): την πολιτεία, τις επιχειρήσεις και την τοπική κοινωνία.
- Να εξασφαλίζει την συνεχή ροή πόρων για την χρηματοδότηση της λειτουργίας του και των δραστηριοτήτων που θα αναλάβει.
- Να υπάρχει το κατάλληλο στελεχιακό δυναμικό που θα επιτρέπει την εύρυθμη λειτουργία του και
- Το σύστημα λειτουργίας του να επιτρέπει ευέλικτη λήψη αποφάσεων, Κεντρική, περιφερειακή και τοπική (ΟΤΑ) για την καθημερινή διαχείριση και για την επέκταση των δραστηριοτήτων του.

Πηγές χρηματοδότησης του Φορέα Λειτουργίας

Μια πολιτιστική Διαδρομή όπως αυτή της Ηπείρου διαθέτει πολλές πιθανές πηγές χρηματοδότησης, οι οποίες όμως θα πρέπει να συντηρούνται σε συνεχή βάση από τον Φορέα Λειτουργίας. Απαριθμούνται ενδεικτικά μερικές από αυτές:

1. Πόροι που συναρτώνται με την επισκεψιμότητα

- Συνδρομή των επιχειρήσεων κάθε είδους που έχουν ενταχθεί στο Δίκτυο Ποιότητας της Διαδρομής (ΤΣΠ) ως αντιστάθμισμα της προβολής που θα κάνει ο Φορέας Λειτουργίας μέσα από τις δράσεις marketing που θα εκτελεί σε συνεχή βάση. Η συνδρομή θα πρέπει να είναι κλιμακούμενη ανάλογα με το μέγεθος κάθε συμμετέχουσας επιχείρησης. Κατά την έναρξη λειτουργίας του Φορέα Λειτουργίας η συμμετοχή μπορεί να είναι χαμηλή και ανάλογα με την ανάπτυξη της επισκεψιμότητας της Διαδρομής να αυξάνεται.
- Τέλος στους παραχωρησιούχους ή παρόχους των υποδομών μεταφοράς ανάλογα με την ανάπτυξη της επισκεψιμότητας της Διαδρομής: οι δύο αυτοκινητόδρομοι, το αεροδρόμιο του Ακτίου, ο Ο.Λ. Ηγουμενίτσας και άλλοι μικρότεροι διαχειριστές ιδιωτικών ή δημόσιων υποδομών.
- Ποσοστό των εισπράξεων μέσω των εισιτηρίων εισόδου στους Αρχαιολογικούς χώρους, στα Μουσεία και σε αξιοθέατα (φύσης, δρώμενα, οργανωμένες επισκέψεις κάθε είδους) – υπό την προϋπόθεση τροποποίησης του νομοθετικού πλαισίου που διέπει την λειτουργία των αρχαιολογικών χώρων.
- Πόροι από την διαχείριση της Ιστοσελίδας της Διαδρομής -διαφημιστικές καταχωρίσεις, πώληση προϊόντων και υπηρεσιών, αξιοποίηση λογοτύπου.

2. Πόροι από την ευρύτερη κοινωνία και φορείς δημόσιου συμφέροντος

- Χορηγίες, δωρεές κάθε είδους από ιδρύματα, συλλόγους, επιχειρήσεις & άτομα (εσωτερικού και εξωτερικού) που επιθυμούν να ενισχύσουν την αναπτυξιακή αυτή προσπάθεια ή την ιδιαίτερη πατρίδα τους.
- Πόροι από την υλοποίηση ευρωπαϊκών ή άλλων προγραμμάτων και πρωτοβουλιών.
- Πόροι από εκδηλώσεις που οργανώνει ή συμμετέχει ο Φορέας Λειτουργίας: συναυλίες, παραστάσεις, εμπορικές δράσεις, λαχνούς κλπ.

Καθήκοντα του Φορέα Λειτουργίας αναλυτικά

1. «Επισπεύδων» την συντήρηση & λειτουργία υποδομών

- Ελέγχει σε διαρκή βάση όλη την αλυσίδα ποιότητας της διαδρομής και φροντίζει από κοινού με τους αρμόδιους συντελεστές και μέσα στα πλαίσια των διαδικασιών που έχουν συμφωνηθεί, για την βελτίωση και την διατήρηση των ποιοτικών standards. Σε αυτό το πλαίσιο:

- Μεριμνά και συντονίζει την συντήρηση των υποδομών και των σημάτων σε συνεργασία με τις αρμόδιες υπηρεσίες της Περιφέρειας, του Υπουργείου Πολιτισμού, των φορέων διαχείρισης υποδομών μεταφορών, των φορέων που εποπτεύουν αξιοθέατα κλπ.
- Κινητοποιεί και συντονίζει κρατικούς φορείς, οργανισμούς και ιδρύματα που έχουν ρόλο στην εύρυθμη λειτουργία της διαδρομής λχ Αρχαιολογικούς χώρους, Μουσεία, προσκυνήματα: ωράρια λειτουργίας, λειτουργικές υποδομές, εκσυγχρονισμός έκδοσης εισιτηρίων & καταστημάτων, WiFi, σύνδεση με τις δράσεις προβολής, κλπ

2. Συντονισμός της συνεργασίας με την επιχειρηματική κοινότητα & την τοπική κοινωνία

- Αναζητεί, εντάσσει και εμπλουτίζει το Δίκτυο επιχειρήσεων της Διαδρομής με επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται ήδη στην περιφέρεια,
- Διευρύνει την τοπική τουριστική αγορά αξιοποιώντας τα συγκριτικά στοιχεία της περιφέρειας,
- Συμμετέχει στην διοίκηση του φορέα Διαχείρισης του ΤΣΠ και στην λήψη των αποφάσεων για το σύστημα αξιολόγησης, κατάρτισης, κρατικών ενισχύσεων,
- Φροντίζει την εξωστρέφεια της διαδρομής προς την τοπική κοινωνία (πχ σχολεία, ιδρύματα), την ελληνική και την διεθνή κοινότητα,
- Συμμετέχει σε διαπεριφερειακά και διακρατικά δίκτυα στα οποία δραστηριοποιείται η Περιφέρεια και συμμετέχει σε ευρωπαϊκά προγράμματα προώθησής τους.

3. Προώθηση- προβολή (Μάρκετινγκ)

- Προωθεί την διαδρομή σε Tour Operators, τουρ, γραφεία, κρουαζιέρα, κινητοποιεί γραφεία ΕΟΤ εξωτερικού και συνεργάζεται με Περιφέρεια, ΕΟΤ&ΟΤΑ για τον συντονισμό της καμπάνιας προώθησης ,
- Διαχειρίζεται και εμπλουτίζει με υλικό την Ι/Σελίδα της διαδρομής,
- Προωθεί, σε συνεργασία με τους υπόλοιπους συντελεστές της Διαδρομής, την ανάπτυξη και εγκατάσταση των κάθε είδους Ψηφιακών Εφαρμογών σε όλους τους πρόσφορους χώρους που σχετίζονται με την Διαδρομή,
- Κινητοποιεί διεθνείς συντελεστές στα κοινωνικά δίκτυα, προσκαλεί προσωπικότητες ως εκπαιδευτές & προωθητές της διαδρομής, επιλέγει εμπειρογνώμονες για τον σχεδιασμό δρώμενων με απήχηση σε διεθνές κοινό,
- Κινητοποιεί τους συνδέσμους Ηπειρωτών στην Ελλάδα και διεθνώς και τους απόδημους Ηπειρώτες μεμονωμένα,
- Συνεργάζεται με ιδρύματα και φορείς διαδρομών και πολιτισμού του εξωτερικού

- Γενικά αναλαμβάνει όλο τον σχεδιασμό και την υλοποίηση της προβολής και της προώθησης (marketing) της διαδρομής και τις σχέσεις με το διεθνές περιβάλλον σε διαρκή βάση,

Ρόλος και αρμοδιότητες των εμπλεκόμενων φορέων

Ο ρόλος και οι αρμοδιότητες των εμπλεκόμενων φορέων στην Στρατηγική της ΟΧΕ για την Πολιτιστική Διαδρομή των Αρχαίων Θεάτρων της Ηπείρου είναι:

- **Εθνική Αρχή Συντονισμού (ΕΑΣ)**

Η ΕΑΣ / Ειδική Υπηρεσία Στρατηγικής, Σχεδιασμού και Αξιολόγησης (ΕΥΣΣΑ) είναι η αρμόδια υπηρεσία για θέματα Ολοκληρωμένης Χωρικής Ανάπτυξης, για την έκδοση σχετικών κατευθύνσεων και οδηγιών εφαρμογής, για τις σχετικές εκθέσεις προόδου και για το συντονισμό του δικτύου Ολοκληρωμένης Χωρικής Ανάπτυξης, στο οποίο θα συμμετέχουν εκπρόσωποι των αρμόδιων υπηρεσιών σε συνεργασία με την ΕΥΣΕΚΤ για θέματα ΕΚΤ.

- **Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης Επιχειρησιακού Προγράμματος Περιφέρειας Ηπείρου**

ΗΕΥΔ αποτελεί την αρμόδια αρχή για τη διαχείριση, την παρακολούθηση και τον έλεγχο της εφαρμογής των Στρατηγικών Ολοκληρωμένων Χωρικών Επενδύσεων, συμπεριλαμβανομένης της αστικής βιώσιμης ανάπτυξης.

Στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων της έχει την ευθύνη για: την εξειδίκευση των βασικών κατευθύνσεων για την εφαρμογή των ΟΧΕ, τη διαβούλευση με τις τοπικές αρχές και τους τοπικούς φορείς για την ωρίμανση των ΟΧΕ, την επιλογή του τρόπου εφαρμογής των ΟΧΕ (π.χ. εκχώρηση σε ΕΦ, επιλογή πράξεων από αστική αρχή - εκχώρηση καθηκόντων-, υλοποίηση από τη ΔΑ εκχώρηση σε ΕΦΔ της επιλογής και της υλοποίησης των πράξεων, εκχώρηση σε ΕΦ/Αστική Αρχή της επιλογής των πράξεων και υλοποίηση από την ΔΑ ή ΕΦΔ), τη διαμόρφωση μεθοδολογίας και κριτηρίων επιλογής τόσο των ΟΧΕ όσο και των επί μέρους δράσεων / πράξεων, τις ενέργειες δημοσιότητας και προώθησης των ΟΧΕ.

- **Φορέας Στρατηγικής**

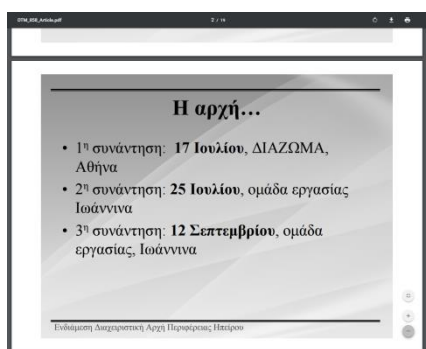
Στρατηγικός Φορέας είναι ο φορέας που διαμορφώνει και υποβάλλει τη χωρική στρατηγική εκτός ΒΑΑ χωρίς να αναλαμβάνει καθήκοντα ενδιάμεσου φορέα.

Ο ρόλος του Φορέα Στρατηγικής είναι η παρακολούθηση της εφαρμογής της στρατηγικής, η επικαιροποίησή της όταν απαιτείται, ο συντονισμός των δικαιούχων της ΟΧΕ και η γενικότερη διακυβέρνηση της στρατηγικής.

Η Περιφέρεια Ηπείρου, οι Εφορείες Αρχαιοτήτων Άρτας, Θεσπρωτίας, Ιωαννίνων, Πρέβεζας και το Υπουργείο Πολιτισμού καθώς και το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων παραμένουν δικαιούχοι των διαφόρων δράσεων/έργων που προβλέπονται στο πλαίσιο της Στρατηγικής με τις αρμοδιότητες και υποχρεώσεις που περιγράφονται στα σχετικά κείμενα του ΕΣΠΑ 2014-2020. Ταυτόχρονα, θα συνεργάζονται με τον Φορέα Στρατηγικής και θα συνδράμουν στο έργο του.

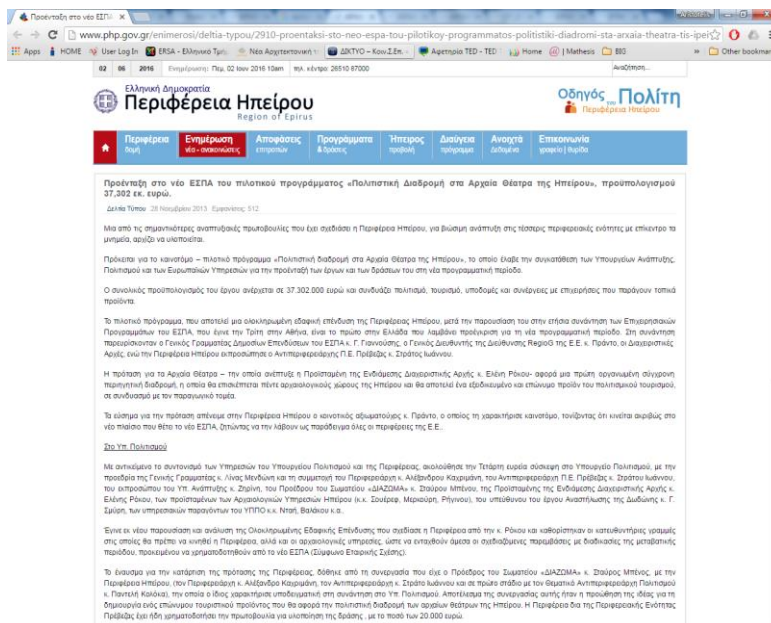
Διαδικασίες διαβούλευσης

Το έναυσμα για την κατάρτιση της Στρατηγικής δόθηκε από τη συνεργασία που είχε το Σωματείο «ΔΙΑΖΩΜΑ» με την Περιφέρεια Ηπείρου από τον **Ιούλιο του 2013** με σκοπό την εξασφάλιση των υποδομών για την δημιουργία μιας αξιόλογης περιηγητικής διαδρομής των κυριότερων αρχαίων θεάτρων της Ηπείρου.

Η πρόταση αυτή, μετά από προτροπή του Περιφερειάρχη και την παρέμβαση της Ενδιάμεσης Διαχειριστικής Αρχής, μετεξελήχθη σε Ολοκληρωμένη Χωρική Επένδυση, με προοπτική τη χρηματοδότησή της από το ΕΣΠΑ 2014-2020. Για την εξειδίκευσή της, είχε οριστεί ομάδα συντονισμού με εκπροσώπους από την Περιφέρεια Ηπείρου, το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, τις Εφορείες Αρχαιοτήτων στην Ήπειρο κλπ.

Το προσχέδιο του καινοτόμου – πιλοτικού προγράμματος «Πολιτιστική διαδρομή στα Αρχαία Θέατρα της Ηπείρου» είχε παρουσιαστεί και είχε λάβει την συγκατάθεση από το τέλος του 2013 τόσο των Υπουργείων Ανάπτυξης και Πολιτισμού όσο και των Ευρωπαϊκών Υπηρεσιών για την προέκταξη των έργων και των δράσεων του στη προγραμματική περίοδο 2014-2020. Η πρόταση είχε λάβει τα εύσημα από τις κοινοτικές υπηρεσίες και είχε χαρακτηριστεί ως καινοτόμο, κινούμενο ακριβώς στο πλαίσιο που θέτει το ΕΣΠΑ 2014-2020, και ως καλό παράδειγμα για όλες τις περιφέρειες της Ε.Ε.

Η ΕΥΔ στο πλαίσιο της πράξης «Σύμβουλος Τεχνικής Υποστήριξης της ΕΔΑ Ηπείρου για τον σχεδιασμό της Περιφερειακής Στρατηγικής για την έξυπνη εξειδίκευση» εκπόνησε τον Δεκέμβριο του 2013 εμπειρογνωμοσύνη με θέμα «Προτάσεις για το σχεδιασμό Ολοκληρωμένης Εδαφικής Επένδυσης (ITI)». Το παραδοτέο περιλάμβανε τις προτάσεις του Συμβούλου για την επιλογή καινοτόμων ιδεών που θα μετατραπούν σε νέα προϊόντα και υπηρεσίες, τις γεωγραφικές περιοχές που θα

περιλαμβάνονται στην ολοκληρωμένη εδαφική επένδυση και την καλύτερη αξιοποίηση όλων των διαθέσιμων πόρων, πάντα σε σχέση με τις προτεραιότητες και τα συμπεράσματα που προέκυψαν από την έξυπνη εξειδίκευση. Η διαβούλευση των προτάσεων πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο του Περιφερειακού Συμβουλίου Έρευνα και Καινοτομίας στο οποίο συμμετείχαν παραγωγικοί και επιστημονικοί φορείς της Περιφέρειας.

Η Ομάδα Συντονισμού, αφού κατέληξε στα προτεινόμενα έργα της «Πολιτιστικής Διαδρομής στα Αρχαία Θέατρα της Ηπείρου», συντόνισε τις προσπάθειες όλων των εμπλεκόμενων φορέων για την υλοποίηση και την ωρίμανση των δράσεων.

Επιπλέον δε, στο πλαίσιο προσδιορισμού του βέλτιστου τρόπου διακυβέρνησης της Στρατηγικής και του αποτελεσματικότερου Φορέα Στρατηγικής, πραγματοποιήθηκαν συναντήσεις διαβούλευσης μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων τον Μάιο 2016. Για τον προσδιορισμό του Φορέα Στρατηγικής, μεταξύ των τριών προτάσεων:

1. Η Περιφέρεια Ηπείρου, με τον ορισμό ομάδας στρατηγικού σχεδιασμού.
2. Εταιρικό σχήμα μεταξύ της Περιφέρειας Ηπείρου, του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων και των τεσσάρων Εφορειών Αρχαιοτήτων στην Ήπειρο (Άρτας, Ιωαννίνων, Θεσπρωτίας, Πρέβεζας) ή του Υπουργείου Πολιτισμού.
3. Η Περιφέρεια Ηπείρου και το Υπουργείο Πολιτισμού μέσω της υπογραφής Μνημονίου Συνεργασίας.

Προκρίθηκε ότι το αποτελεσματικότερο είναι ο ορισμός της Περιφέρειας Ηπείρου ως Φορέας Στρατηγικής της ΟΧΕ.

Παράρτημα 1 - Σύντομη λίστα μνημείων, αρχαιολογικών χώρων και μουσείων των Π.Ε. Ηπείρου

Π.Ε. ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Η πόλη των Ιωαννίνων

Το πολυθρύλητο Κάστρο των Ιωαννίνων- σημείο αναφοράς της πόλης- κατασκευάστηκε σύμφωνα με πηγές επί Ιουστινιανού και μαζί με τα εναπομείναντα τζαμιά στις δυο ακροπόλεις, τη Μονή Φιλανθρωπινών και τα υπόλοιπα μεταβυζαντινά μοναστήρια στο κατοικήσιμο νησί της λίμνης Παμβώτιδας αποτελούν μερικά από τα σημαντικότερα μνημεία της Ηπείρου. Δείγματα παραδοσιακής ηπειρώτικης αρχιτεκτονικής είναι εμφανή στην πόλη, κυρίως στην χαρακτηρισμένη ως ιστορικό κέντρο περιοχή. Πλήθος μουσείων όπως: το Αρχαιολογικό μουσείο στο δημοτικό πάρκο Λιθαρίτσια, το Δημοτικό μουσείο Ιωαννίνων το οποίο στεγάζεται στο τζαμί του Ασλάν πασά μέσα στο κάστρο, το Λαογραφικό μουσείο της Εταιρείας Ηπειρωτικών Μελετών, η Δημοτική Πινακοθήκη, το Λαογραφικό μουσείο της Φιλοσοφικής σχολής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, το μουσείο Νεοελληνικής ιστορίας με τα κέρνα ομοιώματα του Π. Βρέλλη και το μουσείο Προεπαναστατικής περιόδου στο νησί Ιωαννίνων.

Ευρύτερα στην περιοχή της Π.Ε. Ιωαννίνων, υπάρχουν: το μουσείο Σύγχρονης Τέχνης «Θεόδωρος Παπαγιάννης» στο Ελληνικό Ιωαννίνων και το Μουσείο Λαϊκής τέχνης Ελληνικού, η Πινακοθήκη Χαρακτικής Ζίτσας, το μουσείο Χλωρίδας και Πανίδας «Λαζαρίδη», το Λαογραφικό μουσείο «Αγάπιος Τόλης», η Σαρακατσάνικη Στάνη, το Θρησκευτικό – Ιστορικό – Πολιτιστικό Μουσείο Ματσουκίου, το Μουσείο Πολέμου στο Καλπάκι, το Εκθεσιακό Κέντρο Υπουργείου Πολιτισμού στην Κόνιτσα, το Εκθεσιακό Κέντρο Νερόμυλων στο Μπουραζάνι και το Περιβαλλοντικό Εκπαιδευτικό Πάρκο «Μπουραζάνι», το ίδρυμα Τοσίτσα, η Πινακοθήκη Αβέρωφ, το μουσείο Υδροκίνησης Ανθοχωρίου, , το Λαογραφικό μουσείο Πωγωνιανής.

Αρχαιολογικοί χώροι:

- Ο αρχαιολογικός χώρος της Δωδώνης, ο αρχαιότερος της ηπειρωτικής Ελλάδας.
- Τα ερείπια των αρχαίων μολοσσικών πόλεων μεταξύ των χωριών Κληματιά και Παλιουρή και Πασσαρών κοντά στο χωριό Ροδοτόπι.

Βυζαντινές και μεταβυζαντινές Εκκλησίες και Μοναστήρια υπάρχουν πολλές στην Π.Ε. Ιωαννίνων, ενδεικτικά αναφέρουμε:

- Το μοναστήρι Βελλάς, αφιερωμένο στη γέννηση της Θεοτόκου, που ιδρύθηκε τον 11ο αιώνα. Ξαναχτίστηκε το 1745 και σήμερα λειτουργεί το ιεροδιδασκαλείο που ίδρυσε το 1911 ο Μητροπολίτης Σπυρίδων Βλάχος.
- Τα μοναστήρια των Αγίων Αναργύρων και της Ζωοδόχου Πηγής στη χαράδρα του Βοϊδομάτη.
- Η μονή Αγ. Παρασκευής στο Μονοδένδρι και Σπηλιώτισσας στην Αρίστη Ζαγορίου.
- Το μοναστήρι του Στομίου χτισμένο το 1774 στη χαράδρα του Αώου.
- Η μονή Κοιμήσεως της Θεοτόκου Μολυβδοσκεπάστου στην Κόνιτσα (αρχές 14ου αιώνα).
- Το μοναστήρι Παλιουρής (Ζίτσα) και το μοναστήρι Βουτσάς (Ζαγόρι).
- Οι μονές Κηπίνας, Βύλιζας (Τζουμέρκα-Περιστέρι), Καστρίτσας (Ιωαννίνων), Τσούκας (Κατσανοχώρια)
- Η μητρόπολη της Αγίας Παρασκευής στο Μέτσοβο.
- Ο Άγιος Νικόλαος Δολού, Πωγωνίου

Στην ΠΕ Ιωαννίνων υπάρχουν πολλοί οικισμοί και μεμονωμένα κτίρια μέσα ή έξω από τους οικισμούς, οι οποίοι διαθέτουν ιδιαίτερα στοιχεία της τοπικής αρχιτεκτονικής. Αρκετοί από τους οικισμούς αυτούς έχουν χαρακτηριστεί διατηρητέοι και ισχύουν ειδικές διατάξεις όσον αφορά τους κανόνες της δόμησης. Επίσης πολλά από τα μεμονωμένα κτίρια εντός ή εκτός οικισμών τα οποία παρουσιάζουν αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον έχουν χαρακτηριστεί ως μνημεία και υπάγονται στην αρμοδιότητα της Υπηρεσίας Νεωτέρων Μνημείων και Τεχνικών έργων Ηπείρου, της 8^{ης} Εφορείας Βυζαντινών αρχαιοτήτων και του ΥΠΕΚΑ.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΕΝΟΙ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΙ ΟΙΚΙΣΜΟΙ Π.Ε. ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Δήμος	Οικισμοί	Δήμος	Οικισμοί
Δήμος Ζαγορίου	Άνω Πεδινά	Δήμος Βορείων Τζουμέρκων	Ραφταναίοι
	Αρίστη		Συρράκο
	Βίκος		Καλαρρύτες
	Βίτσα	Δήμος Πωγωνίου	Δολό
	Δίκορφο	Δήμος Κόνιτσας	Γανναδιό
	Δίλοφο	Δήμος Μετσόβου	Μέτσοβο
	Ελάτη		
	Ελαφότοπος		
	Κάτω Πεδινά		
	Μανασσής		
	Μονοδένδρι		
	Καλουτάς		
	Βραδέτο		
	Καπέσοβο		
	Κήποι		
Κουκούλι			

	Νεγάδες	
	Σκαμνέλι	
	Τσεπέλοβο	
	Φραγκάδες	
	Πάπιγκο	
	Μικρό Πάπιγκο	

Πέτρινα γεφύρια

Στην Ήπειρο έχουν καταγραφεί πάνω από 200 πέτρινα γεφύρια από τα 367 που υπήρχαν αρχικά. Χωρίζονται σε μονότοξα και πολύτοξα, κατασκευάστηκαν την εποχή της Οθωμανικής περιόδου για να διευκολύνουν τις συγκοινωνίες και το εμπόριο και αναδεικνύουν την τέχνη και την αρχιτεκτονική των ντόπιων μαστόρων.

Π.Ε. ΠΡΕΒΕΖΑΣ

Μέσα στην Πρέβεζα:

Ο Ενετικός Πύργος του Ρολογιού, τα Κάστρα των Αγ. Ανδρέα, του Παντοκράτορα και του Αγ. Γεωργίου

Μνημεία - Μουσεία

- Ο αρχαιολογικός χώρος της Νικόπολης στον οποίο περιλαμβάνονται το Θέατρο, το Ωδείο, το μνημείο του Αυγούστου κ.ά.
- Αρχαιολογικό Μουσείο Νικόπολης
- Βυζαντινή Νικόπολη
- Ρωμαϊκό Υδραγωγείο Νικόπολης
- Ασπροχάλικο
- Κάστρο Ρωγών - Βουχέτιο
- Κασσώπη
- Ρωμαϊκή έπαυλη Ριζών
- Νεκρομαντείο Αχέροντα ή Εφύρας
- Ι.Μ. Αγίου Δημητρίου

Π.Ε. ΑΡΤΑΣ

- Το βυζαντινό κάστρο της Άρτας (Ριζόκαστρο) (9ος αιώνας).
- Το γεφύρι της Άρτας με θεμέλια προχριστιανικής εποχής.
- Το ρολόι της Άρτας
- Το μικρό θέατρο της Αμβρακίας
- Το Τζαμί του Φαΐκ Πασά στο Ιμαρέτ

- Τα μουσεία: αρχαιολογικό, λαογραφικό και ιστορικό
- Οι βυζαντινές εκκλησίες, όπως η Παναγία Παρηγορήτισσα (1295), η Αγία Θεοδώρα και ο Άγιος Βασίλειος (13ος αιώνας).
- Το μοναστήρι της Κάτω Παναγιάς (μέσα του 13ου αιώνα) και το μοναστήρι Ροβελίστης (17ος αιώνας).

Π.Ε. ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ

- Τα ερείπια των χωριών του Σουλίου με τα επιβλητικά κάστρα Κούγκι, Κιάφα και Αβαρικό.
- Τα κάστρα της Παραμυθιάς και του Γαλατά ελληνιστικών χρόνων που κατασκευάστηκαν κατά τη βυζαντινή εποχή.
- Πύργος Ραγίου
- Ι.Μ. Κοιμήσεως Θεοτόκου Γηρομερίου (13ος αιώνας), Ι.Μ. Αγίου Γεωργίου Καμίτσιανης, Ι.Μ. Παναγίας Παραμυθιάς, Ι.Μ. Αγίου Μηνά Κοκκινολιθαρίου, Ι.Μ. Κοιμήσεως Θεοτόκου Ραγίου, Ι.Μ. Παγανιών, Ι.Μ. Αγίας Παρασκευής Κουγκίου
- Αρχαιολογικοί χώροι: Γίτανα, Δυμόκαστρο, Ελέα, Φανοτή-Ντόλιανη
- Αρχαιολογικό μουσείο Ηγουμενίτσας

Παράρτημα 2 – Βιβλιογραφία

1. Λίτσα Χατζοπούλου, «Ήπειρος Θεών, Ανθρώπων και Ηρώων», Ελληνική Δημοκρατία, Υπουργείο Εθνικής Άμυνας, Επιτελείο Υπουργού, Αθήνα 2001
2. Μ.Β. Σακελλαρίου (Επιμέλεια), Ιστορικοί Ελληνικοί Χώροι, «Ήπειρος, 4000 χρόνια ελληνικής ιστορίας και πολιτισμού», Εκδοτική Αθηνών Α.Ε., Αθήνα 1997
3. Περιφέρεια Ηπείρου, *Στρατηγικό σχέδιο Τουριστικής Ανάπτυξης Περιφέρειας Ηπείρου*, Αύγουστος 2011
4. Διάζωμα, Περιφερειακή Ένωση Δήμων Ηπείρου, «Αρχαία Θέατρα της Ηπείρου», Αθήνα 2012
5. www.diazoma.gr/gr/Politistiki-Diadromi_Hpeirou.asp
6. Διάζωμα, «Μελέτη Υποβάθρου: Πιθανολογούμενα έσοδα της Πολιτιστικής Διαδρομής στα Αρχαία Θέατρα της Ηπείρου», Τόπος Συμβουλευτική 2015
7. Ι. Κορρέ, «Κράτος και ιδιώτες στη διαχείριση της πολιτισμικής κληρονομιάς, με αναφορά σε περίοδο οικονομικής κρίσης: το παράδειγμα του σωματείου «ΔΙΑΖΩΜΑ» για την προστασία των αρχαίων θεάτρων», Διπλωματική Εργασία, Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Αθήνα 2013
8. <http://epirustreasures.gr/>
9. Γρ. Τσάλτας, Μιχ. Χρηστάκης (επιμέλεια), «Τουριστική και Περιβαλλοντική Μελέτη περιοχής Ηπείρου», Πάντειο Παν/μιο, Αθήνα 2006
10. Δ. Βουδούρη, & Α. Στρατή, «Η Προστασία της Πολιτιστικής Κληρονομιάς σε Διεθνές και Ευρωπαϊκό Επίπεδο, Κείμενα». Αθήνα, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 1999
11. Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2012). Ανακοίνωση της επιτροπής στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών. http://ec.europa.eu/culture/our-policy-development/documents/com537_el.pdf.
12. Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. (2011). *Ενθάρρυνση των ιδιωτικών επενδύσεων στον τομέα του πολιτισμού*. http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/cult/dv/esstudyencourprivinv/esstudyencourprivinvel.pdf.
13. Ν.Ν. Κόνσολα, «Η διεθνής προστασία της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς», Αθήνα, Εκδ. Παπαζήση, 1995
14. Ν.Ν. Κόνσολα, «Πολιτιστική ανάπτυξη και πολιτική», Αθήνα, Εκδ. Παπαζήση, 2006
15. Β. Λαμπρινουδάκης, «Εμείς και οι αρχαίοι χώροι θέασης και ακρόασης» 2009. Στο «Διάζωμα», *Κίνηση πολιτών για την ανάδειξη των αρχαίων θεάτρων* (σσ. 87-92). Αθήνα: Διάζωμα. http://www.diazoma.gr/600-Stuff-80-Publications/PDF-01/3dbook_09.swf.
16. Σ. Μπένος, Το «Διάζωμα», 2009. Στο «Διάζωμα», *Κίνηση πολιτών για την ανάδειξη των αρχαίων θεάτρων* (σσ. 6-10). Αθήνα: Διάζωμα. http://www.diazoma.gr/600-Stuff-80-Publications/PDF-01/3dbook_09.swf.
17. Κ. Μπολέτης, Εισαγωγή στον αρχαίο θεατρικό χώρο, 2009. Στο «Διάζωμα», *Κίνηση πολιτών για την ανάδειξη των αρχαίων θεάτρων* (σσ. 27-36). Αθήνα: Διάζωμα. http://www.diazoma.gr/600-Stuff-80-Publications/PDF-01/3dbook_09.swf.

18. Ι. Πούλιος, Εισαγωγή στη Διαχείριση της Πολιτισμικής Κληρονομιάς: Ορολογία, Έννοια και Μοντέλα Διαχείρισης, *Αρχαιογνωσία*, τόμος 16, τεύχη 1-3 (2010-2012), 321-340, 2012
19. Council of Europe. (2012). *Enlarged Partial Agreement on Cultural Routes*. http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/culture/routes/default_en.asp.
20. <http://www.culture.gr/culture/gindex.jsp>. Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού.
21. Dümcke Cornelia and Gnedovsky Mikhail. The Social and Economic Value of Cultural Heritage: literature review. EENC Paper, July 2013.
22. Γιαννακοπούλου Στέλλα, Δαμίγος Δημήτρης, Καλιαμπάκος Δημήτρης. Η Πολιτιστική Οικονομία ως εργαλείο διαχείρισης του ορεινού χώρου. Η κοινωνική και οικονομική αξία του Γεφυριού της Πλάκας στην Ήπειρο. http://www.citybranding.gr/2016/02/blog-post_18.html
23. Lehtimäki, M. (ed.) (2008): Cultural Heritage and Tourism. Potential, Impact, Partnership and Governance. A book on cultural heritage and tourism to inspire policy makers and practitioners at all levels, proceedings of the III Baltic Sea Region Cultural Heritage Forum, Vilnius, 25-27 September 2007. Vilnius: Department of Cultural Heritage (155 pp.) <http://mg.kpd.lt/users/www/uploaded/3%20Forum%20publ%20on%20cultural%20heritage%20and%20tourism.pdf>
24. Richards Greg. European Cultural Tourism: A view from Barcelona. Tilburg University, the Netherlands. 2004. https://www.academia.edu/2393237/European_Cultural_Tourism_A_view_from_Barcelona
25. Khovanova-Rubicondo, K. (et al.), 2011. "Study on the Impact of European Cultural Routes on SMEs Innovation, Competitiveness, and Clustering," Council of Europe, Strasbourg, France.
26. OECD Tourism Papers 2015/01. A Review of Effective Policies for Tourism Growth.
27. Khovanova-Rubicondo Dr. K. M. CULTURAL ROUTES AS A SOURCE FOR NEW KIND OF TOURISM DEVELOPMENT: EVIDENCE FROM THE COUNCIL OF EUROPE'S PROGRAMME
28. <https://en.unesco.org/>.
29. http://www.unesco-hellas.gr/gr/3_5_1.htm.
30. <http://www.php.gov.gr/>
31. http://cultureportalweb.uoi.gr/cultureportalweb/viewitems.php?topic_id=130&level=3&belongs=91&area_id=39&lang=gr
32. <http://www.arta.gr/>
33. <http://www.ioannina.gr/p2/index.php>
34. <http://www.thesprotia.gr/>
35. <http://www.preveza.gr/>

Παράρτημα 3 – Χρονοδιάγραμμα

Παράρτημα 4

	Π/Υ δράσης	Επενδυτική προτεραιότητα	ΠΕΠ α προτερ	ΠΕΠ β προτερ	Άλλα προγράμματα ΕΣΠΑ	Χορηγίες	INTERREG	ΓΕΩΡΓΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ	ΕΠΑΝΑΔ	ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΒΟΛΗ	ΕΘΝΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ
Υλοποίηση παρεμβάσεων στο μεγάλο θέατρο Κασσώπης	1.000.000	ΕΠ6	1.000.000								
Αποκατάσταση Βουλευτηρίου - Σύνταξη μελέτης Βουλευτηρίου	500.000	ΕΠ6	350.000		150.000		X				
Βελτίωση ασφαλτοστρωμένου δρόμου πρόσβασης Γιτάνων	300.000	ΕΠ7									300.000
Επεμβάσεις επί του αρχ. χώρου Γιτάνων	1.200.000	ΕΠ6	1.200.000								
Επεμβάσεις επί του αρχ. χώρου Γιτάνων	1.200.000	ΕΠ6			1.200.000						
Εργασίες ανάδειξης του αρχαιολογικού χώρου του Μικρού Θεάτρου Αμβρακίας, διαμόρφωσης του περιβάλλοντα χώρου και ένταξης στην διαδρομή των Αρχαίων Θεάτρων της Ηπείρου.	1.000.000	ΕΠ6	750.000	250.000							
Τοπικό Σύμφωνο Ποιότητας	1.800.000	ΕΠ3						1.800.000			
Σύσταση φορέα πιστοποίησης προϊόντων	200.000	ΕΠ3			200.000		X				X
Πιστοποίηση των προϊόντων	400.000	ΕΠ3						400.000			
Ενίσχυση επιχειρήσεων που συμμετέχουν στο δίκτυο ΟΧΕ με πρόσληψη εξειδικευμένου προσωπικού.	250.000	ΕΠ8	250.000								
Προσαρμογή των εργαζομένων των επιχειρήσεων & των επιχειρηματιών που συμμετέχουν στο δίκτυο του ΙΤΙ στα νέα δεδομένα.	250.000	ΕΠ8	250.000								
Λειτουργία αρχαιολογικών χώρων - Κάλυψη αναγκών για προσωπικό.	367.500	ΕΠ8							367.500		

	Π/Υ δράσης	Επενδυτική προτεραιότητα	ΠΕΠ α προτερ	ΠΕΠ β προτερ	Άλλα προγράμματα ΕΣΠΑ	Χορηγίες	INTERREG	ΓΕΩΡΓΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ	ΕΠΑΝΑΔ	ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΒΟΛΗ	ΕΘΝΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ
Ταχύρρυθμη πιστοποιημένη εκπαίδευση ξεναγών για τους αρχαιολογικούς χώρους της ΟΧΕ	200.000	ΕΠ8							200.000		
δημιουργία προτύπου εργαστηρίου λιθοξόων για τις ανάγκες συντήρησης - ανάδειξης και αποκατάστασης των μνημείων	150.000	ΕΠ8							150.000		
ΣΥΝΟΛΟ	38.087.500		23.900.000	1.980.000	8.550.000	30.000	0	2.200.000	717.500	0	710.000

* με Χ σημειώνεται εναλλακτική δυναμική πηγή χρηματοδότησης

ΣΥΝΔΕΣΗ ΔΡΑΣΕΩΝ ΟΧΕ ΜΕ ΠΕΠ

α/α	ΤΟΜΕΑΣ	ΕΡΓΑ/ ΔΡΑΣΕΙΣ /ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ	ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΕΙΔΙΚΟ ΣΤΟΧΟ ΟΧΕ	ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΤΥΠΟ ΔΡΑΣΗΣ ΠΕΠ
1	ΨΗΦΙΑΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ	Λήψη ψηφιακών δεδομένων	ΕΣ 6: Αξιοποίηση ψηφιακών εργαλείων και μέσων	2.3.1.1 Ανάπτυξη και χρήση ψηφιακών συστημάτων, προϊόντων και υπηρεσιών από τους Ο.Τ.Α.
3	ΨΗΦΙΑΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ	Ψηφιακές Υπηρεσίες στα μνημεία	ΕΣ 6: Αξιοποίηση ψηφιακών εργαλείων και μέσων	2.3.1.1 Ανάπτυξη και χρήση ψηφιακών συστημάτων, προϊόντων και υπηρεσιών από τους Ο.Τ.Α.
4	ΔΗΜΟΣΙΟ-ΤΗΤΑ	Σύνταξη μελέτης σήμανσης συνολικής διαδρομής	ΕΣ1: Αύξηση της ελκυστικότητας της περιοχής	6.3.1.1 Επενδύσεις για την ανάδειξη της τοπικής οικονομίας με την αξιοποίηση του πολιτιστικού και φυσικού αποθέματος
5	ΔΗΜΟΣΙΟ-ΤΗΤΑ	Τουριστική προβολή της Πολιτιστικής Διαδρομής	ΕΣ1: Αύξηση της ελκυστικότητας της περιοχής	6.3.1.1 Επενδύσεις για την ανάδειξη της τοπικής οικονομίας με την αξιοποίηση του πολιτιστικού και φυσικού αποθέματος
8	ΜΝΗΜΕΙΑ	Συντήρηση Αποκατάσταση Ανάδειξη του θεάτρου της Δωδώνης	ΕΣ3: Διατήρηση του πολιτισμού και της πολιτιστικής κληρονομιάς	6.3.1.1 Επενδύσεις για την ανάδειξη της τοπικής οικονομίας με την αξιοποίηση του πολιτιστικού και φυσικού αποθέματος
10	ΥΠΟΔΟΜΕΣ	Παράκαμψη Νικόπολης	ΕΣ 2: Βελτίωση υποδομών	7.2.1.1 Έργα υποστήριξης ΔΕΔ-Μ - Υποδομές
11	ΥΠΟΔΟΜΕΣ	Κατασκευή χώρου υποδοχής Νικόπολης-Σύνδεση χώρων υγιεινής με βιολογικούς όμορων οικισμών Νικόπολης	ΕΣ 2: Βελτίωση υποδομών	6.3.1.1 Επενδύσεις για την ανάδειξη της τοπικής οικονομίας με την αξιοποίηση του πολιτιστικού και φυσικού αποθέματος
12	ΜΝΗΜΕΙΑ	Αποκατάσταση συντήρηση και ανάδειξη Μεγάλου Θεάτρου Νικόπολης	ΕΣ3: Διατήρηση του πολιτισμού και της πολιτιστικής κληρονομιάς	6.3.1.1 Επενδύσεις για την ανάδειξη της τοπικής οικονομίας με την αξιοποίηση του πολιτιστικού και φυσικού αποθέματος
15	ΜΝΗΜΕΙΑ	Υλοποίηση παρεμβάσεων στο μεγάλο θέατρο Κασσώπης	ΕΣ3: Διατήρηση του πολιτισμού και της πολιτιστικής κληρονομιάς	6.3.1.1 Επενδύσεις για την ανάδειξη της τοπικής οικονομίας με την αξιοποίηση του πολιτιστικού και φυσικού αποθέματος
16	ΜΝΗΜΕΙΑ	Αποκατάσταση Βουλευτηρίου - Σύνταξη μελέτης Βουλευτηρίου	ΕΣ3: Διατήρηση του πολιτισμού και της πολιτιστικής κληρονομιάς	6.3.1.1 Επενδύσεις για την ανάδειξη της τοπικής οικονομίας με την αξιοποίηση του πολιτιστικού και φυσικού αποθέματος
18	ΜΝΗΜΕΙΑ	Επεμβάσεις επί του αρχ. χώρου Γιτάνων	ΕΣ3: Διατήρηση του πολιτισμού και της πολιτιστικής κληρονομιάς	6.3.1.1 Επενδύσεις για την ανάδειξη της τοπικής οικονομίας με την αξιοποίηση του πολιτιστικού και φυσικού αποθέματος
20	ΜΝΗΜΕΙΑ	Εργασίες ανάδειξης του αρχαιολογικού χώρου του Μικρού Θεάτρου Αμβρακίας, διαμόρφωσης του περιβάλλοντα χώρου και ένταξης στην διαδρομή των Αρχαίων Θεάτρων της Ηπείρου.	ΕΣ3: Διατήρηση του πολιτισμού και της πολιτιστικής κληρονομιάς	6.3.1.1 Επενδύσεις για την ανάδειξη της τοπικής οικονομίας με την αξιοποίηση του πολιτιστικού και φυσικού αποθέματος
24	ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗ-ΣΕΩΝ	Ενίσχυση επιχειρήσεων που συμμετέχουν στο δίκτυο ΙΤΙ με πρόσληψη εξειδικευμένου προσωπικού.	ΕΣ4: Ενίσχυση της απασχολησιμότητας	8.1.1.1 Προγράμματα απασχόλησης ανέργων με υψηλά τυπικά προσόντα σε επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται σε τομείς αιχμής για την περιφερειακή οικονομία
25	ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗ-ΣΕΩΝ	Προσαρμογή των εργαζομένων των επιχειρήσεων & των επιχειρηματιών που συμμετέχουν στο δίκτυο του ΙΤΙ στα νέα δεδομένα.	ΕΣ4: Ενίσχυση της απασχολησιμότητας	8.5.1.1 Υποστήριξη εργαζομένων και επιχειρηματιών για την προσαρμογή τους στο περιβάλλον που δημιουργείται από την εφαρμογή της RIS3